

DIVERCITIES in het onderwijs

Ontwerponderzoek: een lesprogramma ontwikkeld bij het internationale onderzoek DIVERCITIES

Auteur: J.M. (Johan) van Driel
4154657
jmvandriel@yahoo.co.uk

Masterthesis Geo-communicatie
Sociale Geografie, Universiteit Utrecht
Faculteit Geowetenschappen

Begeleider: Dr. T. (Tine) Béneker

30 juli 2018

Voorwoord

Deze thesis is geschreven als afsluiting van de masterstudie Geo-Communicatie aan de Universiteit Utrecht. In deze thesis is het ontwerponderzoek beschreven voor het maken van een educatieve toepassing bij het internationale wetenschappelijke onderzoek Divercities. In gesprekken met de Divercities projectleiding werd mij al snel duidelijk dat de ontwerpopdracht voor een educatieve toepassing bij dit onderzoek een uitdagende maar zeer complexe opdracht was. Met name omdat het programma niet alleen moest werken binnen de Nederlandse onderwijscontext, het programma zou toegepast gaan worden in 14 landen.

Het ontwerpen van lesmateriaal was voor mij niet nieuw, het ontwerpen van een educatief programma voor een internationale context en binnen de methode van ontwerponderzoek was dat wel. De uitdaging zat hem er voor mij vooral in om als ontwerper gedurende het gehele proces een balans te vinden tussen de eisen, wensen en inhoudelijke uitgangspunten enerzijds en de zeer diverse gebruikscontexten anderzijds.

Het ontwerpen van het educatieve programma is gelukt binnen de daarvoor beschikbare tijd, na een jaar van onderzoek en ontwerpen is in januari 2016 het definitieve programma opgeleverd. De beschrijving van het ontwerpproces in deze thesis heeft daarentegen lang op zich laten wachten. De combinatie van werken in het onderwijs, een gezin, een nieuw huis en het schrijven van een thesis bleek een erg lastige opgave. Dat het nu toch is gelukt om het ontwerpproces te beschrijven in deze thesis is dan ook mede dankzij een aantal mensen. Een aantal woorden van dank is dan ook op zijn plaats.

Allereerst gaat mijn dank uit naar mijn thesisbegeleider Tine Béneker voor het meedenken, de gesprekken over het ontwerp en het onderzoek en bovenal voor haar vertrouwen en flexibiliteit gedurende het proces van het schrijven van deze thesis. Daarnaast wil ik het Divercities projectteam bedanken voor de ontwerpopdracht, hun geduld, de gesprekken, de bijdragen in de ideevorming en de feedback gedurende het gehele ontwerpproces. Dit ontwerpproces had ik ook niet uit kunnen voeren zonder de bijdrage en het enthousiasme van de deelnemende docenten en leerlingen. Hen wil ik bedanken voor het feit dat zij bereid waren om de lessen en opdrachten met mij te testen en mij van feedback te voorzien.

Als laatste gaat mijn dank uit naar mijn vrouw en dochter die toestonden dat ik mijzelf uren, dagen, avonden en weekenden terug trok in het tuinhuis om te werken aan deze thesis. Mijn vrouw Marlies voor het draaiende houden van ons gezin, mijn dochter Lot voor het respecteren van het tuinhuis als 'verboden gebied' wanneer papa aan het werk was (en voor het ondanks dit verbod af en toe storen voor een snelle kus of kroel tijdens het werken).

Ik wens u heel veel plezier toe bij het lezen van deze thesis,

Johan van Driel
30 juli 2018

Samenvatting

Het in deze thesis beschreven ontwerponderzoek sluit aan bij het internationale onderzoek *Urban Divercities*. Het Divercities onderzoek richt zich op de vraag hoe Europa kan profiteren van de groeiende diversiteit binnen steden. In 14 steden wordt onderzocht hoe stedelijke diversiteit kan bijdragen aan innovatie, creativiteit en leefbaarheid en hoe het een positieve bijdrage kan leveren aan de lokale en nationale economie. Uit het Divercities onderzoek volgen naast een groot aantal wetenschappelijke publicaties ook concrete adviezen voor overheden, beleidsmakers, organisaties en ondernemers. Daarnaast krijgt het Divercities onderzoek een vertaling naar het onderwijs. De vertaling naar het onderwijs is tot stand gekomen in de vorm van dit ontwerponderzoek.

Het doel van dit ontwerponderzoek is tweeledig: het eerste doel is om te komen tot het een educatief programma, een vertaling van het Divercities onderzoek naar het onderwijs. Het tweede doel is om te komen tot een aantal ontwerpprincipes die toepasbaar zijn bij het ontwikkelen van een educatieve toepassing bij een zeer complexe ontwerpopdracht zoals deze is. Deze twee doelen komen samen in de in dit ontwerponderzoek gehanteerde onderzoeksvraag:

Hoe kan een lesprogramma over wetenschappelijk onderzoek naar positieve effecten van stedelijke diversiteit (zoals onderzocht in Divercities) het best ontworpen en uitgevoerd worden zodat het in zeer diverse contexten effectief en uitvoerbaar is in de onderwijspraktijk?

De ontwerpopdracht is zeer complex door het internationale karakter van het Divercities onderzoek. Het educatieve programma moet niet alleen een duidelijke koppeling hebben met het onderzoek, het moet ook gebruikt worden in al de bij het Divercities onderzoek betrokken landen.

Om te komen tot een ontwerp is het ontwerponderzoek in twee delen uitgevoerd. In voorbereidende onderzoek is op basis van de ontwerpvrage en het programma van eisen literatuuronderzoek gedaan naar relevante didactische principes. Door deze didactische principes te combineren met de inhoudelijke en praktische randvoorwaarden is gekomen tot een aantal ontwerpprincipes die leidend zijn in ontwerpen van een educatief programma.

In het tweede deel, het ontwerponderzoek, zijn de ontwerpprincipes gebruikt om met het doorlopen van een aantal ontwerp cycli te komen tot een ontwerpvoorstel, een globaal ontwerp en een gedetailleerd ontwerp. Tijdens iedere ontwerpfase is het ontwerp geëvalueerd en geanalyseerd op relevantie, consistentie, toepasbaarheid en effectiviteit. Dit heeft geleid tot een definitief ontwerp voor een educatief programma. Door leerlingen zelf onderzoek te laten doen naar de diversiteit binnen de klas en binnen de schoolwijk is een contextonafhankelijk en programma ontstaan waarbij wel gebruik wordt gemaakt van informatie uit de eigen context van de leerlingen. In het tweede deel van het programma maken leerlingen kennis met projecten uit wijkprojecten uit diverse plaatsen op de wereld en vertalen zij dit naar de eigen omgeving.

De gekozen methode van onderzoek en de gevolgde onderzoeks- en ontwerpaanpak hebben succesvol geleid tot de totstandkoming van een educatief programma dat effectief en uitvoerbaar is gebleken binnen de onderwijspraktijk. Het programma is verschenen in 11 talen en toegepast op scholen in 14 landen.

In de reflectie op het onderzoek worden de gebruikte ontwerpprincipes geëvalueerd. Daarnaast wordt een aanbeveling gedaan met betrekking tot het toevoegen van een aantal ontwerpprincipes die bruikbaar kunnen zijn bij het ontwerpen van soortgelijke educatieve toepassingen in de toekomst. Hierbij gaat het vooral over de rol die wetenschappers kunnen hebben binnen een educatieve toepassing en over het creëren van avontuur als belangrijke motiverende factor voor leerlingen.

Abstract

The design study described in this thesis is linked to the international research program *Urban Divercities*. The Divercities research focuses on the question how Europe can benefit from the growing diversity within cities. Research is done in 14 different countries on how urban diversity can contribute to innovation, creativity and liveability and how it can make a positive contribution to the local and national economy. Apart from a large number of scientific publications, the Divercities research also provides concrete advice for governments, policy makers, organizations and entrepreneurs. In addition, the Divercities research will be translated to an educational program. This translation has been realized in the form of this educational design research.

The aim of this design research is twofold. The first goal is to come to an educational program, a translation of the Divercities research into an educational program. The second goal is to come up with a number of design principles that can be applied when developing an educational program for a very complex design assignment. These two goals come together in the research question used in this design study:

How can an educational program about scientific research into the positive effects of urban diversity be designed and executed so that it can be effectively and practically applied in educational practice in very diverse contexts?

The design assignment is very complex due to the international nature of the Divercities research. The educational program should not only have a clear link with the research, it will also be used in all the countries involved in the Divercities research.

The design research was carried out in two parts. Based on the design question and the program of requirements literature research was conducted on relevant pedagogical principles. By combining these pedagogical principles with the substantive and practical preconditions, a number of design principles is formulated that are leading in the design of the educational program.

The design principles were used to come to a design proposal, a global design and a detailed design through a number of design cycles. During each design phase, the design was evaluated and analyzed for relevance, consistency, applicability and effectiveness. This has led to a definitive design for an educational program. By allowing students to do research themselves on the diversity within the classroom and within the school district, a context-independent program has been created in which information from the pupils own context is used. In the second part of the program students get acquainted with projects from neighborhood projects from various places around the world (as researched in the Divercities program) and translate these to their own environment.

The chosen method of research and the research and design approach followed have successfully led to the creation of an educational program that has proved applicable and effective in educational practice. The program has been published in 11 languages and has been carried out in schools in 14 countries.

In the reflection on the design principles used are evaluated. In addition, a recommendations are made with regard to the addition of a number of design principles that may be useful in the design of similar educational programs in the future. This concerns the role that scientists can have within an educational program and about creating small adventures as an important motivating factor for pupils.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Inleiding	7
1.1 Aanleiding: Diversities onderzoek.....	7
1.2 Ontwerpvrage.....	7
1.3 Kaders en eisen educatief programma	8
1.4 Onderzoeksvrage.....	9
1.5 Leeswijzer	10
1.6 Maatschappelijke relevantie	10
1.7 Wetenschappelijke relevantie.....	11
Hoofdstuk 2 Methode van onderzoek	13
2.1 Educational Design Research (EDR).....	13
2.1.1 Basiskarakteristieken EDR	13
2.1.2 Ontwerpmethode.....	14
2.1.3 Analysecriteria EDR	15
2.2 Methode van onderzoek	16
2.3 Nadelen ontwerponderzoek	18
2.4 Onderzoeks- en ontwerpactiviteiten.....	19
2.5 Voorbereidend onderzoek: raadpleging didactisch experts	20
Hoofdstuk 3 Literatuuronderzoek	22
3.1 Community-based learning (CBL).....	22
3.2 Enquiry-based learning (EBL).....	23
> <i>Deelvraag 1</i>	
3.3 Diversities onderzoek.....	25
Hoofdstuk 4 Inhoudelijke uitgangspunten	27
4.1 Leerdoelen.....	27
4.2 Randvoorwaarden	28
> <i>Deelvraag 2</i>	
4.3 Didactische principes.....	31
4.4 Ontwerpprincipes.....	32
> <i>Deelvraag 3</i>	
Hoofdstuk 5 Ontwerponderzoek	35
5.1 Methode van evaluatie en analyse	35

5.2 Analyse van voorbereidend onderzoek.....	36
5.3 Ideevorming lesprogramma	38
5.4 Eerste ontwerpvoorstel.....	39
5.4.1 Leerdoelen.....	39
5.4.2 Ontwerpvoorstel leerlijn en lessen	40
5.4.3 Analyse ontwerpvoorstel	42
5.5 Aangepast ontwerpvoorstel.....	44
5.5.1 Analyse aangepast ontwerpvoorstel.....	45
> <i>Deelvraag 4</i>	
5.6 Globaal ontwerp.....	45
5.6.1 Analyse globaal ontwerp	47
> <i>Deelvraag 5</i>	
5.7 Gedetailleerd ontwerp	49
5.7.1 Try-out gedetailleerd ontwerp.....	50
5.7.2 Evaluatie try-out.....	53
5.7.3 Try-out compleet ontwerp	53
5.7.4 Evaluatie try-out compleet ontwerp	56
5.7.5 Analyse compleet ontwerp	59
> <i>Deelvraag 6</i>	
5.8 Aanpassingen ontwerp.....	61
5.9 Definitief ontwerp	63
Hoofdstuk 6 Conclusie	65
6.1 Beantwoording centrale onderzoeksvraag	66
6.2 Toepasbaarheid ontwerpprincipes	66
6.3 Reflectie.....	68
6.4 Eindconclusie en aanbevelingen	70
6.4.1 Eindconclusie.....	70
6.4.2 Aanbevelingen.....	71
Literatuurlijst	73
Bijlagen.....	75

Hoofdstuk 1 Inleiding

Europese steden kennen een grotere diversiteit aan mensen dan ooit tevoren. Door immigratie krijgen steden en wijken meer en meer te maken met een grote diversiteit aan mensen. Verschillen in culturen, gewoonten, activiteiten, welvaart, leefstijl etc. Deze groeiende diversiteit vormt een grote uitdaging. Diversiteit wordt in de media en de politiek vaak vooral gezien als een probleem. Maar wellicht is er ook een andere kant? Steeds meer organisaties en bewoners laten zien dat diversiteit niet alleen zorgt voor conflict, het kan de leefomgeving ook verrijken.

Het Europese onderzoeksproject 'Urban Divercities' richt zich op de vraag hoe Europa kan profiteren van deze groeiende diversiteit. Hoe stedelijke diversiteit kan bijdragen aan innovatie, creativiteit, leefbaarheid en een positieve bijdrage kan leveren aan de lokale en nationale economie (Divercities project Leaflet, 2013).

1.1 Aanleiding: Divercities onderzoek

Het internationale onderzoekproject 'Urban Divercities' moet nieuwe inzichten geven over de potentiële kracht van diversiteit. Het krijgt een vertaling binnen de academische wereld en uit het onderzoek volgen adviezen voor overheden, beleidsmakers, organisaties en ondernemers. Daarnaast krijgt het onderzoek een vertaling naar het onderwijs. Het Divercities onderzoek wordt gefinancierd door de Europese Unie. Een van de eisen van deze financiering is dat het onderzoek een vertaling krijgt naar een breed publiek en naar het onderwijs. Daarom wordt in aansluiting bij het Divercities onderzoek een educatief programma ontwikkeld dat gebruikt kan worden in (middel)grote steden in alle deelnemende landen. Dit educatieve programma moet een vertaling zijn van het uitgevoerde onderzoek en leerlingen kennis laten maken met diversiteit binnen de samenleving en de wijze waarop met deze diversiteit wordt omgegaan door bewoners, overheden en maatschappelijke organisaties. De faculteit Geowetenschappen van de Universiteit Utrecht is verantwoordelijk voor het ontwerp van deze educatieve toepassing. Vanuit de Universiteit Utrecht kwam zo de vraag bij mij of ik, als onderdeel van mijn masterstudie Geo-communicatie, de onderwijstoepassing bij dit onderzoek zou kunnen maken. Mijn ervaring als docent aardrijkskunde in het voortgezet en hoger onderwijs maakt dat ik een goed beeld heb van de doelgroep en de wijze waarop het onderzoek vertaald zou kunnen worden naar het onderwijs.

1.2 Ontwerpvrage

De eis van het vertalen van het Divercities onderzoek naar een breed publiek en het onderwijs is als voorwaarde gesteld bij de financiering van het project. Deze voorwaarde past volledig bij de wijze waarop in de afgelopen jaren naar wetenschappelijk onderzoek wordt gekeken. Binnen het publieke debat wordt van wetenschappers steeds meer verwacht dat zij hun werk vertalen naar, of uitleggen aan, een breed publiek. Daarnaast wordt een deel van de waarde en relevantie van wetenschappelijk onderzoek verbonden aan de maatschappelijke relevantie van onderzoek. Ook binnen de academische geografie is er een groeiende groep wetenschappers die van mening is dat geografisch wetenschappelijk onderzoek een betere vertaling zou moeten krijgen naar een breed publiek. De verhouding tussen de academische geografie en de populaire geografie, de geografie zoals die in media en onderwijs wordt gehanteerd, is binnen de geografie een bron van debat. Downs (2010) stelt in zijn analyse van deze discussie dat de productie en de reproductie van wetenschappelijke kennis onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. Deze verbondenheid is essentieel voor de wetenschap maar tegelijkertijd wordt deze vaak verkeerd begrepen. De discussie richt zich veelal op

de vraag of alle vormen van vertaling van wetenschappelijke kennis recht doen aan de wetenschap. Downs stelt dat de reproductie van kennis als doel moet hebben het publiek en het bewustzijn voor wetenschappelijke kennis te vergroten. Daarbij gaat het niet om welke vorm van reproductie wordt gekozen en wat de beoogde doelgroep is maar de wijze waarop dit gebeurt. De vertaling van wetenschappelijke kennis, of dit nu is in boeken, media of lessen voor het onderwijs, moet beoordeeld worden op correctheid, coherentie, en consistentie.

Het Divercities onderzoek is in volle gang op het moment dat in januari 2015 voor het eerst wordt gesproken over de wijze waarop het onderzoek vertaald zou kunnen worden naar het onderwijs. De start van het ontwerp van een educatieve toepassing bestaat uit diverse gesprekken met mijn thesisbegeleider Dr. Tine Béneker en de projectleiding welke bestaat uit prof. dr. Ronald van Kempen (Universiteit Utrecht), dr. Gideon Bolt (Universiteit Utrecht), prof. dr Mike Rako (University College Londen) en dr. Tuna Tasa-Kok (TU Delft). Bij deze bijeenkomsten wordt vooral gezocht naar wat de kern van het educatieve programma zou moeten zijn. Omdat het onderzoek nog in volle gang is op het moment van deze eerste gesprekken zijn er nog weinig onderzoeksresultaten bekend. De gesprekken hebben in eerste instantie dan ook het karakter van een brainstorm.

Het Divercities onderzoek is zeer breed opgezet. Er wordt in 14 landen onderzoek gedaan onder beleidsmakers, organisaties, ondernemers en bewoners. Ook wordt binnen het onderzoek een zeer brede definitie van diversiteit gehanteerd, aangeduid met de term hyper-diversiteit. De onderzoekers richten zich in het onderzoek op de positieve bijdrage die diversiteit kan leveren binnen de samenleving op het moment dat dit op de juiste wijze wordt ingezet. In de gesprekken wordt duidelijk dat het educatieve programma zich dus in de eerste plaats moet richten op diversiteit binnen de samenleving en op de effecten hiervan op buurten en bewoners. In samenspraak met de projectleiding is ook de doelgroep en de omvang van het educatieve programma bepaald. Op basis van deze gesprekken stelde ik als eerste fase van het ontwerpproces een eerste programma van eisen op. Wat vooral naar voren kwam in deze gesprekken is dat er veel vrijheid is in de precieze invulling van het educatieve project.

1.3 Kaders en eisen educatief programma

Vanuit het onderzoeksteam worden een beperkt aantal kaders en wensen geformuleerd. Op basis van gesprekken die ik voerde met de projectleiding van het Divercities onderzoek kreeg de ontwerpvraag vorm. Dit heb ik uitgewerkt in een eerste programma van eisen:

Inhoudelijke eisen aan het educatieve programma:

1 – Centrale thema: hyper-diversiteit

In het project moeten leerlingen meer leren over het thema diversiteit. Diversiteit moet hier breder worden gezien dan etnische diversiteit. Binnen het (Nederlandse) onderwijs wordt diversiteit vaak zeer beperkt gedefinieerd; als etnische of culturele diversiteit. Binnen Divercities wordt gesproken van 'hyper-diversiteit'. Dit kan worden gezien als een intensieve, sterke diversiteit binnen de bevolking. Niet alleen in sociaaleconomisch, cultureel en etnisch opzicht, maar ook op het gebied van leefstijl, overtuigingen, houding en activiteiten.

2 – Thema: het werk van een wetenschapper

Leerlingen maken kennis met het werk van een (wetenschappelijk) onderzoeker en het doen van onderzoek. Daarbij maken de leerlingen niet alleen kennis met de onderzoeks cyclus (van onderzoeksvraag via (empirisch) onderzoek tot conclusies), zij leren ook dat wetenschap niet los kan worden gezien van de samenleving. Wetenschap is geen losstaand fenomeen, het maakt deel uit van

de maatschappij. In het geval van Divercities heeft een maatschappelijke vraag geleid tot onderzoek. Het onderzoek levert op haar beurt (indirect) een bijdrage aan de maatschappij.

3 – Doelgroep: bovenbouw basisonderwijs en onderbouw voortgezet onderwijs (10-14 jarigen)

De doelgroep is nu gedefinieerd naar de Nederlandse context waarin leerlingen op hun tiende jaar naar de bovenbouw van het basisonderwijs (groep 7) gaan en op 12-jarige leeftijd een overstap maken naar voortgezet onderwijs. Dit zal per context verschillen. Wel mag aangenomen worden dat het thema diversiteit binnen het onderwijs in de verschillende landen binnen deze leeftijdsgroep een plaats heeft in het curriculum, bijvoorbeeld als onderdeel van de schoolvakken aardrijkskunde of maatschappijleer.

4 – Analyseerbare resultaten (wens)

Vanuit de Universiteit Utrecht bestaat de wens dat het educatieve project resultaten oplevert welke te analyseren zijn voor een vergelijkend onderzoek tussen de verschillende steden/ landen.

Praktische eisen

1 – Uitvoerbaar in diverse contexten

Het educatieve programma moet kunnen worden uitgevoerd in al de in het onderzoeksproject betrokken Europese steden (Antwerpen, Athene, Budapest, Istanbul, Kopenhagen, Londen, Leipzig, Milaan, Parijs, Tallinn, Utrecht, Warschau, Zurich) en Toronto. Het ontwerp zal dus toepasbaar moeten zijn in zeer diverse contexten. Niet alleen de stedelijke (onderzoeks)context zal sterk verschillen, ook de educatieve context waarin het project een plaats moet krijgen. Nationale onderwijscurricula tussen de landen verschillen sterk.

2 – Vertaalbaar

Doordat het programma in diverse landen moet kunnen worden uitgevoerd moet het relatief eenvoudig vertaalbaar zijn. Het uiteindelijke programma zal in elf verschillende talen beschikbaar moeten zijn.

3 – Presenteerbaar resultaat

Het educatieve programma moet een presenteerbaar eindresultaat opleveren. Op de slotconferentie van het onderzoekproject moeten resultaten van leerlingen uit verschillende landen kunnen worden gepresenteerd.

4 – Tijdsplanning

Het educatieve programma zal ontwikkeld worden in de eerste helft van 2015. De tweede helft van 2015 kan gebruikt worden om het programma te testen en waar nodig bij te stellen. Begin 2016 moet het programma klaar zijn voor al de deelnemende landen zodat het in 2016 uitgevoerd kan worden.

5 - Gebruikstermijn

Het educatieve programma wordt primair ontwikkeld voor gebruik tijdens de laatste fase van het Divercities onderzoek. Een aanvullende eis is dat het programma ook na afronding van het Divercities onderzoek te gebruiken is binnen de aan het onderzoek deelnemende landen.

1.4 Onderzoeksvraag

Het educatief programma zal tot stand komen in de vorm van een ontwerponderzoek. Het doel van dit onderzoek is om te komen tot een educatief programma dat:

1. Aansluit bij de door de opdrachtgevers gestelde eisen en kaders;
2. Is gebaseerd op relevante didactische principes;
3. Effectief en uitvoerbaar is in al de bij het onderzoekproject betrokken landen.

Een belangrijk nevendoeel is om te komen tot het vaststellen van achterliggende ontwerpprincipes die het ontwerp effectief en uitvoerbaar maken.

Op basis van de ontwerpvraag en de hierboven beschreven kaders kan een centrale onderzoeksvraag voor dit ontwerponderzoek worden geformuleerd:

Hoe kan een lesprogramma over wetenschappelijk onderzoek naar positieve effecten van stedelijke diversiteit (zoals onderzocht in Divercities) het best ontworpen en uitgevoerd worden zodat het in zeer diverse (internationale) contexten effectief en uitvoerbaar is in de onderwijspraktijk?

Doel van dit ontwerponderzoek is niet alleen om te komen tot een lesprogramma. Het doel is ook om te komen tot het vaststellen van achterliggende ontwerpprincipes. Dit tweeledig doel komt tot uitdrukking in de deelvragen die in het onderzoek beantwoord zullen worden om te komen tot een educatief ontwerp en een antwoord op de centrale onderzoeksvraag van deze thesis:

1. Welke didactische theorieën en principes sluiten het best aan bij de voor het programma opgestelde eisen en kaders?
2. Wat zijn mogelijke belemmeringen voor het uitvoeren van het educatieve programma in de praktijk?
3. Welke ontwerpprincipes zijn er te onderscheiden voor het ontwikkelen van een educatief programma waarin wetenschappelijk onderzoek wordt vertaald naar zeer diverse contexten?
4. Hoe kunnen de ontwerpprincipes, samen met de opgestelde leerdoelen, gebruikt worden om tot een ontwerpvoorstel te komen?
5. Hoe waarderen docenten het globaal uitgewerkte product en welke verbeterpunten zien zij?
6. Hoe ervaren en waarderen leerlingen en docenten het complete ontwerp van lessen en welke aanpassingen en verbeteringen kunnen op basis hiervan gemaakt worden voor het komen tot een definitief ontwerp?

1.5 Leeswijzer

Binnen een ontwerponderzoek zijn twee delen te onderscheiden: een voorbereidend onderzoek en een ontwerponderzoek. Ook in deze thesis zijn deze twee delen te onderscheiden. Het voorbereidend onderzoek bestaat uit het vaststellen van de ontwerpvraag en de ontwerpisen (hoofdstuk 1.2 en 1.3) en een verkenning van de literatuur (hoofdstuk 3). Op basis hiervan kunnen voor dit product belangrijke ontwerpprincipes worden vastgesteld en eerste globale ideeën voor een toepassing worden gevormd. In dit eerste deel zullen de deelvragen 1 t/m 3 worden beantwoord.

In het tweede deel, het ontwerponderzoek, zal op basis van diverse onderzoeksmethoden en evaluaties worden gewerkt naar een definitief ontwerp. Hierin zullen de gebruikte ontwerpprincipes worden getoetst aan de praktijk en conclusies worden getrokken met betrekking tot de relevantie, effectiviteit en uitvoerbaarheid van het ontwerp (hoofdstuk 5). In dit deel worden de deelvragen 4, 5 en 6 beantwoord.

1.6 Maatschappelijke relevantie

Steden wereldwijd groeien, ook in Europa groeien steden en daarmee het percentage mensen dat in de stad woont. In 2016 leeft 72% van de Europese bevolking in stedelijke gebied; steden en de aangrenzende buitenwijken (Kersten, 2016). De voorspelde groei van Europese steden is niet alleen het gevolg van natuurlijk bevolkingsgroei (de balans tussen geboorte en sterfte), het is ook een gevolg van toegenomen immigratie van buiten Europa. In de afgelopen jaren heeft Europa te maken

met een grote instroom van migranten als gevolg van politieke instabiliteit en gewapende conflicten. Steden kunnen profiteren van deze nieuwkomers, zij brengen nieuwe vaardigheden en kennis. Het kan steden en samenlevingen ook voor grote uitdagingen stellen. Met name in steden en buurten met veel nieuwkomers. Door een groeiende diversiteit in sociaal, cultureel en economisch opzicht kan het gevoel van gemeenschap onder druk komen te staan. (Saunders, 2011)

Deze ontwikkelingen zorgen ervoor dat ook een groeiend aantal jongeren in Europese steden te maken krijgt met veranderingen als gevolg van een toenemende diversiteit. Waar in de media en politiek vaak vooral aandacht is voor de negatieve gevolgen van groeiende diversiteit moeten jongeren in hun dagelijkse leven zien om te gaan met deze maatschappelijke verandering. Groeiende diversiteit kan een positieve bijdrage leveren. Het kan door een cumulatie van economische, sociale en individuele problemen ook de mogelijkheden van mensen beperken om nieuwe talenten en kennis te ontwikkelen (Kersten, 2016). Jongeren kennis en inzicht bijbrengen over de veranderende samenleving kan ertoe bijdragen dat jongeren zich meer betrokken voelen bij de samenleving en zich beter kunnen aanpassen aan veranderingen in die samenleving.

Dit doel sluit aan bij de doelen van ‘burgerschapsvorming’ zoals die zijn geformuleerd voor het Nederlandse onderwijs. Deze doelen zijn te vatten in drie clusters van pedagogische doelen: discipline, autonomie en sociale betrokkenheid (Leenders, 2008a & 2008b, in: Veugelers 2015). De eerste twee clusters richten zich vooral op de ontwikkeling van het individu, het derde cluster heeft een groter sociaal aspect in zich. Binnen het onderwijs is vooral aandacht voor discipline en autonomie, daardoor blijven doelen met betrekking tot sociale betrokkenheid vaak sterk onderbelicht. Dit terwijl volgens Veugelers (2007) “Een democratische samenleving vraagt om aanpassing, autonomie-ontwikkeling en sociale betrokkenheid, en dat in een goede balans”. Veugelers (2015) maakt een onderscheid tussen drie typen burgerschap: de aanpassingsgerichte burger, de calculerende burger en de kritisch democratische burger. In onze snel veranderende samenleving is er juist behoefte aan burgerschapsvorming die bijdraagt aan de vorming van kritisch democratisch burgers. De vorm van burgerschap waarin sociale betrokkenheid het sterkst naar voren komt. Bij deze vorm is er aandacht voor het leren samenleven en diversiteit, en voor actieve kritische participatie in dialoog.

Onderwijs over diversiteit kan jongeren dus niet alleen meer kennis en inzicht geven over ontwikkelingen binnen de samenleving. Het kan ook een bijdrage leveren aan burgerschapsvorming, juist doordat dit zich vooral richt op de sociale component welke in het onderwijs veelal onderbelicht blijft. Zo kan deze vorm van onderwijs bijdragen aan de vorming van kritisch democratisch burgers. Burgers die in staat zijn kritisch te kijken naar autoriteit en door middel van dialoog en debat zich een plaats kunnen verwerven binnen de pluriforme samenleving.

1.7 Wetenschappelijke relevantie

De inzet van ontwerponderzoek als instrument om te komen tot educatieve toepassingen of aanpassingen in een onderwijscurriculum is in de afgelopen jaren sterk toegenomen. Uit onvrede met de beperkte praktische toepasbaarheid van onderwijskundig onderzoek is er in de laatste twintig jaar meer aandacht voor deze vorm van praktijkgericht onderzoek. Binnen Nederland zijn vooral vanuit de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) diverse publicaties verschenen over de toepasbaarheid en uitvoering van ontwerponderzoek in het onderwijs. Een voorbeeld hiervan is de publicatie van Plomp & Nieveen uit 2013. Dit thesisonderzoek past dan ook binnen deze actuele ontwikkeling in de uitvoering van praktijkgericht, onderwijskundig onderzoek.

Binnen de literatuur met betrekking tot ontwerponderzoek wordt benadrukt dat niet alle

vormen van het gestructureerd ontwikkelen van onderwijstoepassingen ook gerekend kunnen worden tot ontwerponderzoek. Een belangrijke voorwaarde van ontwerponderzoek is dat het een bijdrage kan leveren aan de al bestaande kennis met betrekking tot het ontwerpen van onderwijs en de toepassing van ontwerpprincipes. “The challenge for design research is to capture and make explicit the implicit decisions associated with a design process, and to transform them into guidelines for addressing educational problems” (Plomp&Nieveen, 2013). Dit ontwerponderzoek en de ontwerpprincipes die hierin vastgesteld worden kan een bijdrage leveren aan de al bestaande kennis door het internationale karakter van deze ontwerpopdracht. Uit eigen onderzoek is gebleken dat er geen voorbeelden zijn van lesprogramma’s of educatieve toepassingen welke zijn ontwikkeld voor zulke diverse contexten. Het feit dat dit ontwerponderzoek zal leiden tot een product dat op dezelfde wijze in diverse landen gebruikt zal worden maakt dat er onder andere rekening gehouden moet worden met een grote diversiteit in onderwijssystemen, onderwijscurricula en al aanwezige kennis en vaardigheden. Dit maakt dat de gebruikte ontwerpprincipes niet alleen van toepassing moeten zijn binnen de Nederlandse context maar ook binnen een zeer diverse, internationale context.

Hoofdstuk 2 Methode van onderzoek

Bij deze ontwerp opdracht is bewust gekozen voor het toepassen van de methode van ontwerponderzoek (EDR, Educational Design Research). Een methode die door de praktijkgerichtheid van deze methode goed aansluit bij de ontwerp opdracht; het vertalen van wetenschappelijk onderzoek naar een educatieve toepassing. Voor het uitvoeren van EDR zijn een aantal min of meer vaste basisprincipes, ontwerpmethoden en analysecriteria te onderscheiden. In dit hoofdstuk zal ik een kort overzicht geven van deze principes, methoden en criteria om van hieruit te komen tot een methode van onderzoek zoals toegepast in dit ontwerponderzoek.

2.1 Educational Design Research (EDR)

Op basis van het doel kunnen binnen EDR twee hoofdvormen van onderzoek worden onderscheiden: ontwikkel- of ontwerponderzoek en validatieonderzoek. De eerste vorm richt zich op het ontwikkelen van op onderzoek gebaseerde oplossingen in de onderwijspraktijk. De tweede vorm richt zich op het toetsen van een bestaande theorie of interventie in de praktijk (Plomp & Nieveen, 2013). Het ontwerponderzoek in deze thesis valt onder de eerste vorm: op basis van theorie wordt door systematische analyse, ontwerp en evaluatie een educatieve toepassing ontwikkeld. Het wetenschappelijke nevendoeel hierbij is het verkrijgen van op (praktijk)onderzoek gebaseerde oplossingen en ontwerpprincipes welke een bijdrage leveren aan de kennis over het ontwikkelen van educatieve toepassingen.

2.1.1 Basiskarakteristieken EDR

Van de Akker (2006) formuleert een aantal karakteristieken waaraan EDR moet voldoen om naast de praktische toepasbaarheid ook de validiteit, betrouwbaarheid en bruikbaarheid van deze vorm van onderzoek te vergroten:

1. *Interventionistisch*: het onderzoek is gericht op het ontwerpen van een interventie in de praktijk.
2. *Iteratief*: in het onderzoek zijn cycli van analyse, ontwerp, evaluatie en aanpassing opgenomen.
3. *Gericht op toepasbaarheid*: het succes van een ontwerp wordt (gedeeltelijk) getoetst aan de toepasbaarheid in de praktijk.
4. *Aan theorie verbonden*: het ontwerp is gebaseerd op een conceptueel framework en theoretisch onderbouwd. De systematische evaluatie van het ontwerp draagt bij aan theorievorming met betrekking tot ontwerp en gehanteerde ontwerpprincipes.

(Van de Akker, 2006)

Door verscheidene andere auteurs zijn hieraan een aantal karakteristieken van EDR toegevoegd:

5. *Betrokkenheid van uitvoerders*: in de diverse fasen van het ontwerpproces worden uitvoerenden betrokken. Dit vergroot de relevantie en praktisch uitvoerbaarheid van het ontwerp. (Plomp & Nieveen, 2013).

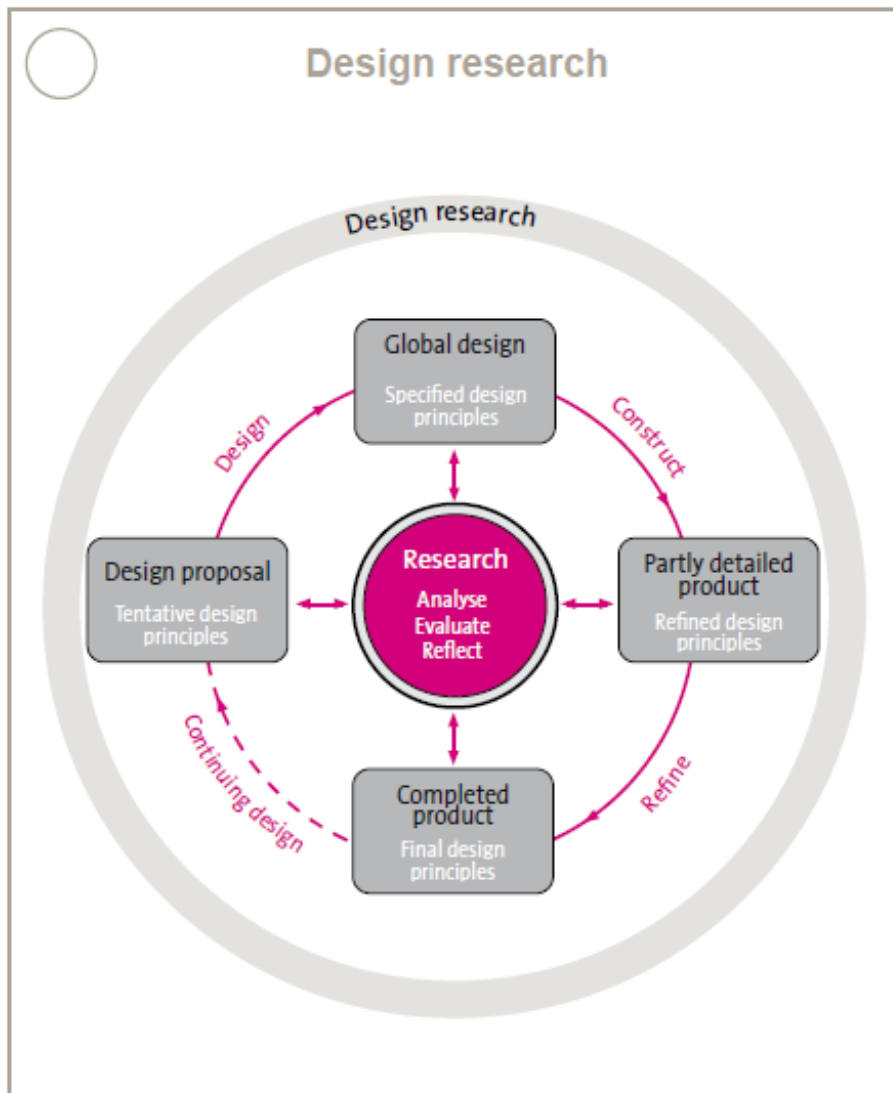
6. *Verbinden van schaalniveaus*: onderwijs in de klas wordt gekoppeld aan structuren binnen de school, de directe omgeving van de school en de samenleving (Shavelson et al., 2003).

Al de bovengenoemde basiskarakteristieken van EDR zullen in acht worden genomen bij het ontwerp en de uitvoering van dit ontwerponderzoek. Criterium 1 komt naar voren in de ontwerp opdracht en is een leidend criterium in het gehele onderzoek. Criterium 2 en 3 worden geborgd in de voor dit onderzoek gekozen ontwerp methode. Criterium 4 komt terug in het voorbereidende onderzoek en in

de conclusie en aanbevelingen. Criterium 5 komt het sterkst naar voren in het vooronderzoek en in de gekozen onderzoeksmethoden. Criterium 6 komt tot uitdrukking in de ontwerpprincipes en het ontwerp van de onderwijstoepassing.

2.1.2 Ontwerpmethode

De hierboven beschreven karakteristieken van EDR komen tot uitdrukking in de bij deze vorm van onderzoek gehanteerde onderzoeks- en ontwerpmethode. Deze methode bestaat uit een cyclisch en systematisch proces waarin in iedere fase van ontwerpen onderzoek wordt uitgevoerd om uiteindelijk tot een zo goed mogelijk ontwerp te komen (figuur 1).

Figuur 1: EDR ontwerpcyclus (Plomp & Nieveen, 2013)

Op basis van de ontwerpvrage, eerste analyse en opgestelde ontwerpprincipes wordt een globaal ontwerp ontwikkeld. Dit ontwerp wordt na analyse verder uitgewerkt tot een meer gedetailleerd ontwerp en een verdere uitwerking van de ontwerpprincipes. Na toetsing aan de praktijk en evaluatie wordt bepaald of het ontwerp voldoet. Wanneer het ontwerp voldoet aan de gestelde kwaliteitscriteria kan het worden uitgewerkt tot een definitief ontwerp. Wanneer het ontwerp nog

niet voldoet volgt een nieuwe cyclus van ontwerp en onderzoek met de daarbij horende analyses en evaluaties.

2.1.3 Analysecriteria EDR

Onderzoek is binnen alle fasen van EDR een belangrijk onderdeel. Hierbij is steeds de centrale vraag: worden de beoogde uitkomsten bereikt? In het vooronderzoek worden op basis van een eerste analyse van de ontwerp vraag, ontwerpeisen en literatuur de eerste ontwerpprincipes en een globaal ontwerp ontwikkeld. In het daarop volgende cyclische ontwerponderzoek wordt binnen iedere fase formatief onderzoek gedaan naar de bruikbaarheid van het ontwerp en de toegepaste ontwerpprincipes. Bij de verschillende fasen in het ontwerpproces zijn een aantal kwaliteitscriteria geformuleerd aan de hand waarvan het ontwerp geanalyseerd kan worden:

Analysecriterium	
1. Relevantie (of inhoudsvaliditeit)	Is er behoefte aan het ontwerp en is het ontwerp gebaseerd op actuele (wetenschappelijke) kennis?
2. Consistentie (of constructvaliditeit)	Is het ontwerp logisch ontworpen en zijn de verschillende onderdelen consistent met elkaar verbonden?
3. verwachte toepasbaarheid	De verwachting is dat het ontwerp bruikbaar is voor de gekozen doelgroep en in de gekozen context.
4. Verwachte effectiviteit	De verwachting is dat met het ontwerp de gestelde leerdoelen worden behaald.
5. Werkelijke toepasbaarheid	Het ontwerp is in de praktijk bruikbaar gebleken voor de gekozen doelgroep en in de gekozen context.
6. Werkelijke effectiviteit	Met het ontwerp worden de gestelde leerdoelen behaald.

Figuur 2: Analysecriteria. Naar: Nieveen & Folmer (2009); in: Plomp & Nieveen (2013)

De verschillende criteria voor analyse zijn in verschillende fasen van het onderzoek en ontwerp van toepassing. De relevantie en consistentie van het ontwerp worden met name getoetst tijdens de onderzoeksfase. De verwachte toepasbaarheid en effectiviteit wordt getoetst bij de constructie van het eerste, globale ontwerp. De werkelijke toepasbaarheid en effectiviteit wordt getoetst aan de hand van het volledige, gedetailleerde ontwerp.

2.2 Methode van onderzoek

Door de hierboven beschreven karakteristieken, ontwerpmethodologie en analysecriteria van EDR te combineren ontstaat een framework voor het opzetten en uitvoeren van ontwerp onderzoek. Nieveen, Folmer en Vliegen (2012) vertaalden dit framework in een 'evaluation matchboard' (figuur 3). In dit matchboard wordt per ontwerpfase aangegeven welke evaluatiemethode en onderzoeksactiviteiten toegepast kunnen worden. Daarnaast worden hieraan ook de analysecriteria gekoppeld welke tijdens het onderzoek- en ontwerpproces gebruikt worden voor de voortdurende analyse en evaluatie van het proces en het product.

1 Stage of development				4 Evaluation method		5 Activities		2 Quality aspect					
Design proposal	Global design	Partly detailed product	Completed product					Relevancy	Consistency	Expected practicality	Expected effectiveness	Actual practicality	Actual effectiveness
				Recommendation									
				Screening	✓								
				Focus group									
				Walkthrough	✓								
				Micro-evaluation									
				Try-out									
				Remaining possibilities									
				Screening	✓								
				Focus group									
				Walkthrough	✓								
				Micro-evaluation									

Figuur 3: Evaluation Matchboard (Nieveen, Folmer & Vliegen, 2012)

Zoals eerder beschreven is het uitvoeren van ontwerp onderzoek een cyclisch proces. Dit cyclische proces is verwerkt in de stappen zoals die worden beschreven in het evaluation matchboard. Bij deze werkwijze worden er twee tot drie ontwerpen van een toepassing gemaakt. Na een ontwerpvoorstel volgt een globaal ontwerp. Dit globale ontwerp wordt na analyse op relevantie, consistentie en verwachte toepasbaarheid en effectiviteit aangepast naar een gedetailleerd ontwerp. Het gedetailleerde ontwerp wordt besproken en getest met gebruikers. Wanneer nodig volgt er een nieuw gedetailleerd ontwerp. Wanneer het ontwerp is geanalyseerd op werkelijke toepasbaarheid en effectiviteit kan dit worden aangepast naar een definitief ontwerp.

Het evaluation matchboard vormt een bruikbaar raamwerk voor de uitwerking van dit ontwerp onderzoek. Op basis hiervan is de in dit onderzoek gebruikte aanpak en methode dan ook verder geconcretiseerd. In figuur 4 is de onderzoeks aanpak voor dit ontwerp onderzoek weergegeven. Hierin is per onderzoeksfase opgenomen welke onderzoeksmethodes- en activiteiten worden gebruikt. Daarnaast wordt per fase aangegeven welk analyse criterium leidend is en welke deelvragen in ieder fase worden beantwoord.

Onderzoeksfase	Ontwerpfase	Onderzoeksmethode	Analysecriterium	Deelvraag
Inleiding en context	Ontwerpvrage			
	Kaders en eisen educatief programma	- Screening met projectleiding - Screening van context bij onderzoeksteams		1
Vorbereidend onderzoek	Theoretische onderbouwing	Literatuurstudie	Relevantie	2
		- Overleg thesisebegeleider - Interviews didactici - Interview onderzoeker	Relevantie	
	Formuleren van ontwerpprincipes			3
Ontwerpfase	Ontwerpvoorstel	- Screening met projectleiding - Screening met onderzoeksteams	Relevantie en consistentie	4
	Globaal ontwerp	- Walkthrough met docenten	Relevantie en consistentie Verwachtte effectiviteit en uitvoerbaarheid	5
	Gedetailleerd ontwerp	- Try-out van losse lessen - Observaties - Micro-evaluaties met docenten en leerlingen - Leerlingenquêtes	Werkelijke effectiviteit en uitvoerbaarheid	
	Complete ontwerp	- Try-out van complete ontwerp	Werkelijke effectiviteit en uitvoerbaarheid	6

Figuur 4: Onderzoeksaanpak

Zoals in figuur 4 is te zien wordt bij dit ontwerponderzoek een mix van onderzoeksmethoden gebruikt. Afhankelijk van de ontwerpfase en het te toetsen criterium wordt voor een specifieke onderzoeksmethode gekozen:

- **Screening** met onderzoeksleiding:
Gedurende het gehele ontwerpproces is het (veranderende) ontwerp een aantal keer ter beoordeling aan de Diversities projectleiding voorgelegd. In deze gesprekken stond steeds een aantal vragen centraal:
 - Voldoet het ontwerp aan de ontwerpvrage en de gestelde kaders en ontwerpisen (met name met betrekking tot de centrale thema's, uitvoerbaarheid, vertaalbaarheid).
 - Is de inhoudelijke koppeling met het Diversities onderzoek en de daarin gebruikte onderzoeksvragen en hypothesen voldoende aanwezig? (Analyse van relevantie)
- **Screening** met onderzoeksteams aan de hand van een vragenlijst:
Tijdens het vooronderzoek worden de opgestelde kaders, leerdoelen en een globaal ontwerp van de gekozen leerlijn tijdens een bijeenkomst aan alle onderzoeksteams voorgelegd. Hierbij wordt de onderzoeksteams gevraagd naar de lokale onderzoekscontext, de onderwijscontext, de inhoudelijke relevantie en mogelijke belemmeringen in de uitvoering. (Analyse van relevantie en verwachte uitvoerbaarheid)

- **Interviews** met didactici:
In het vooronderzoek zijn twee vakdidactici in schoolaardrijkskunde geïnterviewd over mogelijk bruikbare concepten en theorieën, randvoorwaarden voor onderzoekend leren met de gekozen doelgroep, aansluiting op niveau van de gekozen doelgroep, wijze van inbedding in onderwijs, randvoorwaarden. (Analyse van relevantie, verwachte toepasbaarheid en verwachte effectiviteit)
- **Interview** met Diversities onderzoeker:
In de overstap van vooronderzoek naar ontwerponderzoek heb ik een interview gehouden met een van de bij Diversities betrokken onderzoekers. Wij spraken over de wijze waarop diversiteit binnen Diversities wordt geoperationaliseerd en onderzocht. Wij spraken hierbij vooral over de wijze waarop hyper-diversiteit op straat en in buurten zichtbaar is en welke vormen van zichtbare diversiteit geschikt zouden kunnen zijn voor onderzoek door leerlingen. (Analyse van relevantie en verwachte toepasbaarheid)
- **Walkthrough** met docenten aardrijkskunde:
In het ontwerponderzoek is aan de hand van het gedetailleerde ontwerp met docenten een walkthrough van het programma gedaan. In semigestructureerde interviews met vier docenten uit het voortgezet onderwijs werd gesproken over:
 - Het niveau van de opdrachten.
 - Relevantie van de opdrachten binnen het aardrijkskunde curriculum.
 - Achtergrondinformatie en bruikbaarheid voor docenten.
 - Aansluiting bij het niveau van de doelgroep in opdrachten en taalgebruik.
 - Aansprekendheid van opdrachten voor de doelgroep.
 - Samenhang tussen diverse opdrachten; gekozen leerlijn
 - Mogelijkheden voor docenten om het programma aan te passen of in gedeelten te gebruiken.
 - Vereiste aanpassingen voor het verbeteren van de effectiviteit en uitvoerbaarheid.
 (Analyse van consistentie, verwachte effectiviteit en verwachte uitvoerbaarheid)
- **Try-out** van lessen:
Het gedetailleerde ontwerp is bij drie scholen voor voortgezet onderwijs in Rotterdam en omgeving uitgevoerd. Daarbij hebben leerlingen onder leiding van mijzelf en/of de eigen docent het programma geheel of gedeeltelijk doorlopen.
Bij de try-outs is tijdens het uitvoeren van de lessen **observatie** toegepast om te zien hoe de lessen en opdrachten in de praktijk functioneerden. Met een aantal leerlingen en docenten zijn de lessen nabesproken in een **micro-evaluatie**. Een aantal klassen heeft een **vragenlijst** ingevuld over het lesprogramma. De bij de verschillende opdrachten gemaakte **producten** van leerlingen zijn verzameld om zo inzicht te krijgen in de effectiviteit van de opdrachten. (Analyse van werkelijke effectiviteit en uitvoerbaarheid)

2.3 Nadelen ontwerponderzoek

Ontwerponderzoek is bij een ontwikkelopdracht zoals centraal staat in deze thesis de meest geschikte methode. Het biedt veel voordelen vanwege de praktijkgerichtheid en het feit dat het ontwerp op verschillende manieren wordt getoetst. Er zijn ook enkele nadelen te noemen bij deze vorm van onderzoek.

Plomp & Nieveen (2007) stellen dat het grootste probleem bij deze vorm van onderzoek voortkomt uit het feit dat de onderzoeker zelf vaak ook ontwerper, evaluator en uitvoerder is. Dit kan er voor zorgen dat het ontwerp en het proces onvoldoende objectief wordt bekeken; het

ontwerp is vooral een product van eigen ideeën en in mindere mate gebaseerd op wetenschappelijke theorieën. Dit kan een negatief effect hebben op de objectiviteit en betrouwbaarheid van het onderzoek. Om deze reden is in dit ontwerponderzoek eerst een voorbereidend onderzoek uitgevoerd waarin door gesprekken met experts en literatuurstudie een basis is gelegd voor het ontwerp. Daarbij is volgens Van den Akker (2006) de houding van de onderzoeker van groot belang. In dit onderzoek heb ik dan ook getracht om zijn aanbevelingen toe te passen: open te staan voor aanpassingen in het onderzoeksproces en ontwerp en toe te staan dat het onderzoek mede wordt gestuurd door de eisen en wensen van de opdrachtgever.

Mc Kenny (2006) geeft een aantal richtlijnen voor het uitvoeren van ontwerponderzoek om de betrouwbaarheid van ontwerponderzoek te vergroten. Hij stelt dat het belangrijk is om het ontwerp te baseren op een theoretisch kader, triangulatie te gebruiken, ontwerpkeuzes toe te lichten, gevonden data en interpretaties opnieuw te toetsen aan de praktijk. In dit onderzoek is dit toegepast door het ontwerp te baseren op wetenschappelijke theorie en door diverse experts bij het onderzoek te betrekken. Triangulatie is toegepast door een mix van onderzoeksmethoden te gebruiken en op deze wijze de validiteit van het onderzoek te vergroten. Ook is bij de try-out van het ontwerp er bewust voor gekozen om de uitvoering van het ontwerp gedeeltelijk bij betrokken docenten te leggen.

Een ander nadeel van ontwerponderzoek hangt samen met de generaliseerbaarheid van resultaten. Het doel van dit ontwerponderzoek is tweeledig: enerzijds is het doel om te komen tot een goed praktijkproduct. Anderzijds is het doel om te komen tot ontwerpprincipes die ook in andere contexten toegepast kunnen worden. Omdat deze ontwerpprincipes vastgesteld worden binnen een specifieke ontwerpcontext zijn deze beperkt generaliseerbaar. Om tot generaliseerbare resultaten te komen zouden de gebruikte ontwerpprincipes in meerdere andere ontwerpen en contexten toegepast moeten worden. In het trekken van conclusies met betrekking tot de in dit onderzoek gebruikte ontwerpprincipes zal daarom rekening gehouden moeten worden met de beperkte generaliseerbaarheid van deze conclusies.

2.4 Onderzoeks- en ontwerpactiviteiten

De gevolgde onderzoeks aanpak heeft geleid tot een reeks onderzoeks- en ontwerp stappen en daarbij horende (tussen)producten (figuur 5). Het onderzoek is uitgevoerd vanaf januari 2015. In dit jaar heeft het voorbereidend onderzoek en het ontwerponderzoek plaats gevonden. Het definitieve ontwerp is opgeleverd in maart 2016. In de hoofdstukken 3, 4 en 5 van deze thesis zal het voorbereidend onderzoek en ontwerponderzoek in meer detail worden beschreven. In het overzicht is ook een aantal activiteiten opgenomen na afronding van het onderzoek. Hierop zal in hoofdstuk 5 en 6 worden ingegaan.

Tijdspad onderzoeks- en ontwerpactiviteiten		Producten
6 januari 2015	Eerste ontwerpverzoek	
Vorbereidend onderzoek		
28 januari 2015	Eerste gesprek projectleiding UU	- Programma van eisen en leerdoelen educatief programma
4 maart 2015	Gesprek thesisbegeleider over onderzoeksplan	- Onderzoeksplan
10 maart 2015	Interview vakdidactisch expert 1	- Interviewverslag
13 maart 2015	Interview vakdidactisch expert 2	- Interviewverslag
20 maart 2015	Eerste theoretisch kader	- Theoretisch kader
30 maart 2015	Screening theoretisch kader en globale	

	ideeën door voltallige projectleiding	
23 april 2015	Gesprek thesisbegeleider over onderzoeksplanning	- Onderzoeksplanning ontwerp onderzoek
26 mei 2015	Gesprek Divercities onderzoeker UU over operationalisering van onderzoeksvragen Divercities	
Ontwerponderzoek		
6 juni 2015	Screening leerlijn projectteam	- Docentenbrief en leerlijn
23 juni 2015	Projectmeeting Leipzig	- Presentatie ontwerpeisen en leerlijn - vragenlijst onderzoeksteams
2 sept 2015	Meeting projectleiding UU: aanscherpen randvoorwaarden	- Verslag Leipzig: diversiteit contexten - Respons vragenlijst Leipzig: leercontexten en randvoorwaarden
28 sept 2015	Screening projectleiding UU	- Ontwerpvoorstel
15 okt 2015	Overleg thesisbegeleider	- Beschrijving leerlijn - Docenteninstructie test
30 okt 2015	Screening projectleiding gedetailleerd ontwerp	- Gedetailleerd ontwerp volledig lesprogramma
19 en 20 nov 2015	Walkthrough gedetailleerd ontwerp met 4 docenten VO	- Inventarisatie op- en aanmerkingen
8 dec 2015	Try-out gedetailleerd ontwerp 2 klassen Hoersch Lyceum	- Bijstellen ontwerp n.a.v. test
14 dec 2015	Try-out complete ontwerp 8 klassen Calvijn Groene Hart	- Micro-evaluatie met leerlingen - Micro-evaluatie met docent - Vragenlijst leerlingen
15 jan 2016	Try-out Carré College	
22 jan 2016	Bijstellen ontwerp n.a.v. try-outs	- Definitief ontwerp versie 1 NL en EN
3 februari 2016	Projectmeeting Milaan	- Presentatie definitief ontwerp aan alle onderzoeksteams
7 maart 2016	Oplevering definitief ontwerp	- Definitief ontwerp NL en EN
Na afronding onderzoek		
April 2016	Publicatie Divercities onderzoek en lesprogramma in Geografie	- Artikel Geografie
13 april 2016	Publicatie educatief programma in 11 talen op website Divercities	- Divercities educatief programma in 11 talen
30 jan 2017	Inventarisatie ervaringen toepassing educatief programma in onderzoekssteden	- Divercities educational reports
9 feb 2017	Workshop Divercities end conference Rotterdam	- Presentatie workshop Divercities educatief programma

Figuur 5: Onderzoeks- en ontwerpactiviteiten

2.5 Voorbereidend onderzoek: raadpleging didactisch experts

Om mij te oriënteren op mogelijk bruikbare didactische principes ben ik te rade gegaan bij twee experts: een vakdidacticus op het gebied van aardrijkskunde in het voortgezet onderwijs, werkzaam als docentenopleider aan de lerarenopleiding aardrijkskunde (expert 1). En een lerarenopleider aardrijkskunde aan de PABO, gespecialiseerd in de koppeling van alledaagse belevingen aan geografische principes en werkwijzen (expert 2). Als input voor een gesprek met beide respondenten heb ik een samenvatting van het Divercities onderzoek en de in hoofdstuk 1 beschreven kaders en eisen opgestuurd. Aan de hand van deze informatie heb ik met beiden een gesprek gevoerd over welke principes mogelijk bruikbaar zouden kunnen zijn in deze ontwerp opdracht. Bij deze gesprekken had ik enkele hoofdvragen:

- Zijn er voorbeelden van vergelijkbare educatieve toepassingen ontwikkeld voor zeer diverse

(internationale) contexten?

- Zijn er aanknopingspunten te vinden binnen het Nederlandse aardrijkskunde curriculum en daarin gebruikte lesmethodes?
- Zijn er aanknopingspunten te vinden bij bestaande didactische principes en werkvormen?

In deze interviews kreeg ik vooral een bevestiging van de complexiteit van de ontwerpopdracht. Beide experts zagen de moeilijkheid van het ontwikkelen van een programma voor zeer diverse contexten. Toch boden deze gesprekken een waardevolle input voor een verder onderzoek naar de te gebruiken didactiek, randvoorwaarden en ontwerpprincipes.

Met expert 1 heb ik vooral gesproken over de wijze waarop het thema diversiteit en de vaardigheid met betrekking tot het uitvoeren van (wijk)onderzoek een plaats hebben binnen het voortgezet onderwijs in Nederland. Binnen het aardrijkskunde onderwijs wordt diversiteit met name behandeld als etnische of culturele diversiteit in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. In het gesprek kwam ook ter sprake dat het onderwerp vaak wordt vermeden of zeer 'zakelijk' en methodevolgend wordt onderwezen uit angst voor politiek getinte discussies in de klas. Het uitvoeren van aardrijkskundig onderzoek komt in Nederland in de hogere jaren van het voortgezet onderwijs aan bod. Binnen het VMBO in leerjaar 3, op het HAVO en VWO in leerjaar 4. Hierbij wordt ingegaan op de diverse stappen van de onderzoekscyclus en het uitvoeren van onderzoek. De wijze waarop het doen van onderzoek in de methodes is opgenomen is zeer uitgebreid en theoretisch en neemt daardoor veel lestijd in beslag. In de onderbouw van het voortgezet onderwijs, de doelgroep van dit educatieve programma, heeft het doen van onderzoek nu geen vaste plaats in het curriculum. Het wordt binnen diverse lesmethodes wel als suggestie of als extra verwerking gegeven. In de praktijk wordt hier door docenten weinig gebruik van gemaakt vanwege de organisatie die dit vraagt van de docent en de tijdsbelasting die dit legt op de al schaarse lestijd.

Met expert 2 sprak ik vooral over welke didactiek en werkvormen een uitgangspunt zouden kunnen zijn bij deze ontwerpopdracht. Daarnaast spraken wij over haar ervaringen met het uitvoeren van onderzoek door leerlingen en de voorwaarden waaraan daarbij moet worden voldaan. In dit gesprek kwam vooral te sprake hoe belangrijk het is om aan te sluiten bij alledaagse ervaringen van leerlingen. Vanuit deze alledaagse ervaringen kan dan de transfer worden gemaakt naar (geografische) onderzoeksvragen. Deze expert wees mij op het werk van de Engelse geografe en vakdidacticus Margaret Roberts die veel onderzoek deed naar het vertalen van geografische ervaringen naar lessen op school.

De gesprekken met experts en de voor het programma opgestelde doelen leiden tot het verder verkennen van didactische principes die de afgelopen jaren terrein hebben gewonnen in het (secundair) onderwijs: community-based learning (ook wel: place-based learning) en enquiry-based learning. Na een korte inleiding over deze didactische principes zal ik vooral ingaan op de centrale principes achter deze vormen van onderwijs. Deze principes zullen worden gebruikt om tot ontwerpprincipes voor het educatieve programma te komen.

Hoofdstuk 3 Literatuuronderzoek

Op basis van de ontwerpvrage en ontwerpeisen ben ik op zoek gegaan naar didactische principes die bruikbaar zouden kunnen zijn bij het ontwerpen van een educatief programma. Een belangrijke ontwerpeis is dat het educatieve programma op verschillende manieren een koppeling moet hebben met het Divercities onderzoek. Het moet aansluiten bij het centrale thema, de kracht van hyperdiversiteit binnen de samenleving. Daarnaast moet het gaan over het werk van een (wetenschappelijk) onderzoeker. Uit de gesprekken met enkele experts en het onderzoeksteam en door op zoek te gaan naar goede referenties en relevante literatuur kwamen twee didactische principes naar voren die de basis kunnen vormen voor het te maken ontwerp: community-based learning en enquiry-based learning. In dit hoofdstuk wordt een inleiding gegeven op deze didactieken. Daarbij zal vooral worden ingegaan op de centrale principes achter deze vormen van onderwijs. Deze principes zullen worden gebruikt om tot ontwerpprincipes voor het educatieve programma te komen.

Dit ontwerp onderzoek richt zich op het vertalen van het Divercities onderzoek naar het onderwijs. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk zal ik daarom een toelichting geven op het Divercities onderzoek en ingaan op de centrale onderzoeksvraag, de methode van onderzoek en enkele conclusies van dit onderzoek.

3.1 Community-based learning (CBL)

Bij community-based learning (ook wel: place-based learning) wordt datgene wat binnen de school wordt geleerd in direct verband gebracht met de directe omgeving (wijk of stad). Hierbij worden lokale instituties en organisaties en de lokale geschiedenis, erfgoed, bebouwde omgeving etc. beschouwd als een relevante en rijke leeromgeving. Het doel van community-based learning is niet alleen om de community als een context en bron voor leren te gebruiken. Het helpt leerlingen ook om een gevoel van verbondenheid met hun gemeenschap op te bouwen. 'By pairing real world relevance with intellectual rigor, this local focus has the power to engage students academically while promoting genuine citizenship and preparing people to live well wherever they choose.' (Melaville, 2006).

De alledaagse stedelijke omgeving wordt veelal verwaarloosd binnen het onderwijs. Grueneweld (2003b) stelt zelfs dat onze relatie met plaatsen vervaagd doordat ons onderwijssysteem ze op dit moment verwaarloosd. Hij stelt dat scholen onze aandacht vaak juist afleiden van onze directe omgeving en de wijze waarop leerlingen omgaan met, of reageren op, de directe omgeving hierdoor wordt verstoord. Studenten leggen vaak geen verband tussen wat zij op school leren en hun eigen dagelijkse omgeving. Toch biedt de dagelijkse stedelijke omgeving een motiverende context voor het leren over hedendaagse stedelijke onderwerpen (Béneker et al., 2010).

Hoewel er uitgebreid onderzoek wordt gedaan naar community-based learning, zijn publicaties over de ontwerpprincipes achter deze didactiek schaars. David Sobel (2004) en The Place-based Education and Evaluation Collaborative (PEEC, z.d.) onderscheiden enkele ontwerpprincipes voor succesvolle ontwerpen in community-based learning. Deze kernprincipes zijn:

1. Leren vindt plaats in de omgeving, op het schoolplein en in de lokale gemeenschap.
2. Leren richt zich op lokale thema's, systemen en inhouden.
3. Leren is persoonlijk relevant voor de leerling.
4. Leerervaringen dragen bij tot de leefbaarheid en omgevingskwaliteit van de gemeenschap en

- ondersteunen de rol van de gemeenschap bij het bevorderen van de mondiale omgevingskwaliteit.
5. Leren wordt ondersteund door sterke en gevarieerde partnerschappen met lokale organisaties, instanties, bedrijven en de overheid.
 6. Leren is interdisciplinair.
 7. Leerervaringen zijn afgestemd op het lokale publiek, de lokale doelgroep.
 8. Leren is gebaseerd op, en ondersteunt de, ontwikkeling van liefde voor de eigen omgeving.
 9. Lokaal leren dient als de basis voor het begrijpen van, en op de juiste manier deelnemen aan, regionale en mondiale vraagstukken.
 10. Place-based education programma's zijn een essentieel onderdeel in het bereiken van andere institutionele doelen.

Gruenewald (2003a) verbindt community-based education met 'a critical pedagogy of place'. Hij stelt dat de 'teksten' die leerlingen en docenten moeten 'ontcijferen' de beelden zijn van hun eigen concrete, plaatsgebonden ervaringen met de wereld. Dit vraagt om een kritische, onderzoekende vorm van onderwijs. Zo'n onderzoekende vorm van onderwijs staat centraal in de didactiek van enquiry-based learning.

3.2 Enquiry-based learning (EBL)

Enquiry-based learning (onderzoekend leren) kent een lange geschiedenis binnen vakken als natuurkunde en scheikunde. In de afgelopen jaren heeft deze vorm van onderwijs ook steeds meer aandacht gekregen binnen andere schoolvakken. Met name de Britse geografie Margaret Roberts heeft vanaf 2000 veel onderzoek gedaan naar, en gepubliceerd over, het toepassen van enquiry-based learning binnen het aardrijkskundeonderwijs.

Het uitgangspunt bij enquiry-based learning is dat het leren begint vanuit het stellen van vragen, of vanuit problemen of scenario's. Onderzoekers (leerlingen) identificeren en onderzoeken vragen en problemen om hun eigen kennis te vergroten en tot antwoorden en oplossingen te komen. Enquiry-based learning is een vertaling van het toepassen van de geografische zienswijze; leerlingen zijn in staat zelf goede, relevante aardrijkskundige vragen te stellen. Dit sluit aan bij het doel van schoolaardrijkskunde; leerlingen moeten niet alleen (cognitieve) kennis over de wereld opdoen, zij moeten in staat zijn zelf verbanden te leggen en relevante vragen te stellen (Roberts, 2003). Enquiry-based learning is boven alles een leerlinggerichte benadering, gestuurd door vragen, door een proces van onderzoek. De leraar bepaalt de taak, maar de studenten volgen hun eigen onderzoekslijn. De hele ervaring wordt er een van uitwisseling waar studenten meningen, onderzoek en ervaring delen om een eindresultaat te bereiken (Kahn & O'Rourke, 2004). Het kan verschillende vormen aannemen; analyse, probleemoplossing, ontdekkingen en creatieve activiteiten. Zowel in de klas als in de gemeenschap. Het belangrijkste is dat bij het uitvoeren van onderzoek de studenten verantwoordelijk zijn voor het verwerken van de gegevens waarmee ze werken aan het trekken van hun eigen conclusies (Unesco, z.d.). Met name binnen de Angelsaksische landen wordt deze vorm van onderwijs (veel) toegepast en wordt hierover gepubliceerd. Het biedt de mogelijkheid om verschillende perspectieven en vakken (historisch, geografisch, sociaal, economisch) met elkaar in verband te brengen (Pickford et al., 2013). Ook in Nederland is er steeds meer aandacht voor deze manier van onderzoekend leren. SLO publiceerde in 2007 een onderzoek naar betekenisvolle taken binnen het onderwijs, hierin staat de onderzoekende houding van leerlingen centraal (Greven & Ketner, 2007).

In haar meest recente publicatie gaat Roberts (2013) dieper in op het toepassen van deze vorm van onderwijs bij zeer diverse onderwerpen. Hierin gaat zij vooral in op de vragen hoe

stereotypering kan worden vermeden, hoe met controversiële onderwerpen om te gaan en hoe leerlingen kritisch te laten kijken naar geografische data en ideeën. Roberts identificeert vier belangrijke aspecten van leren door onderzoek (Roberts 2003 & Roberts 2013):

1. Leren door onderzoek is vraaggestuurd

De leraar wekt nieuwsgierigheid, stimuleert zo 'de wil om te weten'. Dit is mogelijk door een uitdaging neer te leggen of door activiteiten die vragen oproepen. Leerlingen: zijn nieuwsgierig, speculeren, stellen hypothesen, gebruiken hun verbeeldingskracht, genereren ideeën, identificeren problemen en stellen vragen.

2. Leren door onderzoek wordt ondersteund door bewijsmateriaal

Leerlingen gebruiken bronnen van geografische informatie als 'bewijsmateriaal'. Deze gegevens worden gebruikt als informatie die moet worden geanalyseerd en geïnterpreteerd in plaats van informatie die moet worden geleerd. Leerlingen: zoeken naar informatie, verzamelen bewijzen, selecteren bewijzen, sorteren en classificeren informatie.

3. Leren door onderzoek vraagt om geografisch leren denken.

Het maakt dat leerlingen betekenis geven aan gevonden informatie en is een oefening in het leggen van verbanden. Leerlingen: relateren bestaande kennis aan nieuwe kennis, beschrijven, verklaren, vergelijken, analyseren, interpreteren, herkennen relaties, analyseren geldende waarden, verduidelijken hun eigen waarden, trekken conclusies.

4. Leren door onderzoek is een reflectief proces

Zowel leerlingen als docenten reflecteren op het leren. Leerlingen zijn kritisch met betrekking tot: informatiebronnen, gebruikte vaardigheden en technieken, getrokken conclusies, meningen, wat ze hebben geleerd, hoe ze hebben geleerd, de waarde van wat ze hebben geleerd.

Deelvraag 1: Welke didactische theorieën en principes sluiten het best aan bij de voor het programma opgestelde eisen en kaders?

Beantwoording deelvraag 1: De didactische principes achter Community-based learning en Enquiry-based learning sluiten goed aan bij de eisen, kaders en wensen voor het te ontwerpen educatieve programma.

3.3 Diversities onderzoek

Het Europese onderzoeksproject Diversities gaat over de kracht van diversiteit in stedelijke ontwikkeling. In dit vierjarige onderzoeksproject, een samenwerking tussen 14 Europese universiteiten, wordt in 14 steden onderzoek gedaan naar diversiteit.

De centrale onderzoeksvraag is geformuleerd als:

Onder welke condities kan stedelijke hyper-diversiteit een positief effect hebben op sociale cohesie, economisch succes en sociale mobiliteit van individuen en groepen die zich bevinden in een sociaal-economische achterstandspositie? (Diversities, 2013)

De centrale hypothese van dit onderzoek is dat stedelijke diversiteit een aanwinst kan zijn voor steden. Het kan bijdragen aan cohesie en productiviteit van steden. Om dit ook een aanwinst te laten zijn schieten standaard, generieke benaderingen, gericht op economische groei of het vergroten van de leefbaarheid in wijken, tekort. Hyper-diversiteit, en het stimuleren van de positieve bijdrage die dit kan hebben, vraagt om een meer diverse, op de situatie aangepaste benadering. Een benadering waarin rekening wordt gehouden met hyper-diversiteit en die aansluit bij de diverse behoeften van verschillende groepen in verschillende lokale en stedelijke contexten (Tasan-Kok et al., 2013).

Het onderzoek richt zich op drie aspecten: sociale cohesie, economisch succes, sociale mobiliteit. Een doel van het onderzoek is om (lokale) overheden, beleidsmakers, bewoners en ondernemers instrumenten te geven om de potentie van hyper-diversiteit beter te benutten. De centrale onderzoeksvraag kan worden vertaald in een tweetal vragen:

1. Welk bewijs is er te vinden voor de positieve aspecten van stedelijke diversiteit effecten op sociale cohesie, sociale mobiliteit en economisch succes in Europese steden?
2. Hoe kunnen deze effecten worden versterkt door middel van participatief beleid en overheidsvoorzieningen?

Om een antwoord te vinden op deze vragen wordt in de deelnemende steden onderzoek gedaan naar:

- Nationaal en lokaal beleid op het gebied van diversiteit. Doormiddel van literatuurstudie, inhoudsanalyse van beleidsstukken, en interviews met lokale beleidsmakers wordt een beschrijving gegeven van het nationale en lokale beleid op het gebied van diversiteit, burgerschap en migratie in de afgelopen vijf decennia. (Tersteeg et al., 2013)
- Lokale initiatieven gericht op sociale cohesie, sociale mobiliteit en economisch succes. Door middel van interviews en ronde tafel gesprekken met betrokken beleidsmakers, adviseurs en experts worden initiatieven beschreven. Op basis hiervan worden factoren vastgesteld die van invloed zijn op het slagen (of falen) van deze initiatieven; (Tersteeg et al., 2014)
- Lokale ondernemers. Door middel van interviews wordt onderzocht of, en op welke wijze, hyper-diversiteit kan bijdragen aan economisch succes;
- Bewoners. Door middel van interviews wordt onderzoek gedaan naar de diversiteit, sociale cohesie en sociale mobiliteit binnen de buurt en hoe bewoners denken over het bestaande beleid en aanwezige (buurt)initiatieven.

De bevindingen van dit veldonderzoek, uitgevoerd in alle deelnemende steden, worden met elkaar vergeleken tijdens cross-evaluatie sessies. Conclusies en aanbevelingen zijn gepubliceerd in diverse

policy-briefs, in 14 City Books en in 'A Handbook for Governing Hyper-diverse Cities' (Taşan-Kok et al., 2017).

Hierin zijn good-practices en aanbevelingen voor beleidsmakers verzameld over hoe, rekening houdend met diversiteit, een leefbare stedelijke omgeving te creëren en sociale cohesie, innovatie, creativiteit en de lokale economie te bevorderen. Voor publicaties zie: www.urbandivercities.eu

Hoofdstuk 4 Inhoudelijke uitgangspunten

Op basis van literatuurstudie en gesprekken met de projectleiding, vakdidactici en onderzoeksteams tijdens een Divercities bijeenkomst in Leipzig kan het programma van eisen en het theoretisch kader worden omgezet naar leerdoelen en randvoorwaarden voor het ontwerp. Op basis hiervan worden een aantal ontwerpprincipes geformuleerd die leidend zullen zijn in de verdere uitwerking van een educatief programma.

4.1 Leerdoelen

In de gesprekken met de projectleiding tijdens de start van het ontwerpproces kwamen naast de voorwaarden en de wensen voor het te ontwikkelen educatieve programma ook de doelen van het programma ter sprake. In overleg met de projectleiding werd bepaald dat een aantal elementen aan bod zal moeten komen in het educatieve programma:

1. Hyper-diversiteit

De in het onderzoek gehanteerde brede definitie van diversiteit zal ook een plek moeten krijgen in het lesprogramma.

2. Het werk van een wetenschapper

Het empirisch onderzoek wat wordt uitgevoerd door onderzoekers om zo te komen tot antwoorden op onderzoeksvragen en generalisaties over de werkelijkheid.

3. De gevolgen van diversiteit

Het feit dat diversiteit zowel negatieve als positieve effecten kan hebben op de sociale cohesie en leefbaarheid van wijken en steden. Daarbij zal het lesprogramma zoveel mogelijk een weergave moeten zijn van, of verband moeten hebben met het in Divercities uitgevoerde onderzoek en de gehanteerde hypothese dat stedelijke diversiteit in potentie kan bijdragen aan innovatie, creativiteit, leefbaarheid en een positieve bijdrage kan leveren aan de lokale en nationale economie.

Met deze uitgangspunten, het opgestelde programma van eisen en na bestudering van beschikbare informatie over het Divercities onderzoek is een eerste lijst van mogelijke leerdoelen opgesteld:

1 - Leerlingen kennen het begrip hyper-diversiteit en kunnen dit vertalen naar (en herkennen in) hun eigen leven en hun eigen omgeving;

2 - Leerlingen kunnen (projecten in) hun eigen omgeving, gericht op sociale cohesie en diversiteit, in verband brengen met het vergroten van de leefbaarheid van wijken en steden;

3 - Leerlingen kunnen hyper-diversiteit binnen hun eigen omgeving in verband brengen met de positieve invloed die dit kan hebben op sociale cohesie, sociale migratie en economische succes binnen steden;

4 - Leerlingen begrijpen dat hyper-diversiteit een positieve bijdrage kan leveren aan innovatie, creativiteit en leefbaarheid binnen steden en wijken;

5 - Leerlingen kunnen hun eigen omgeving vergelijken met omgevingen elders in Europa en kunnen hierbij overeenkomsten en verschillen op het gebied van diversiteit benoemen;

6 - Leerlingen krijgen inzicht in het werk van een wetenschapper;

7 - Leerlingen voeren onderzoek uit in hun eigen omgeving en kunnen hierbij de onderzoekscyclus toepassen;

8 - Leerlingen kunnen het door henzelf uitgevoerde onderzoek en de hierbij gevonden resultaten vergelijken met het voor Divercities uitgevoerde wetenschappelijk onderzoek;

9 - Leerlingen begrijpen dat wetenschappelijk onderzoek voortkomt uit vragen vanuit de samenleving

en op haar beurt een bijdrage kan leveren aan de samenleving.

Deze leerdoelen zijn een vertaling van de volledige breedte van het Divercities onderzoek. In de leerdoelen is de samenhang tussen diversiteit en innovatie, creativiteit, leefbaarheid, sociale cohesie, sociale migratie en economische succes opgenomen. Daarnaast zijn een aantal geografische werkwijzen en geografische vaardigheden met betrekking tot het doen van onderzoek en het maken van vergelijkingen met andere omgevingen in de leerdoelen opgenomen. Om al deze doelen ook te vertalen in een educatief programma is erg ambitieus. Toch is er bewust voor gekozen om bij het nadenken over een leerlijn en een globaal ontwerp al deze doelen mee te nemen om nog niet beperkt te zijn in het nadenken over mogelijke uitwerkingen.

4.2 Randvoorwaarden

In de eerste gesprekken met de projectleiding is een aantal randvoorwaarden gesteld, deze zijn vertaald naar een programma van eisen. Naast voorwaarden met betrekking tot de lesdoelen zijn er ook randvoorwaarden m.b.t. doelgroep en uitvoerbaarheid opgenomen. Een aantal voorwaarden is in het vooronderzoek verder aangescherpt of uitgewerkt:

1. Doelgroep: 12-15 jarigen

In het voorbereidend onderzoek is de beoogde doelgroep bijgesteld. Al snel werd duidelijk dat het zelf uitvoeren van onderzoek een belangrijke plaats zou moeten krijgen binnen het ontwerp. Dit vraagt er om dat kinderen zelfstandig op pad kunnen gaan. In overleg met de projectleiding is besloten dat om deze reden een minimale leeftijd van 12 jaar aangehouden zal worden. Er is gekozen om de bovengrens van de doelgroep op 15 jaar te zetten vanwege het verschil in niveau en toon van aanspreken tussen leerlingen in de onderbouw en leerlingen in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Door de doelgroep op deze leeftijden af te bakenen kan het taalgebruik en het niveau van de opdrachten beter worden afgestemd op de leerlingen.

2. Uitvoerbaar in diverse contexten

Het educatieve programma moet kunnen worden uitgevoerd in al de in het onderzoeksproject betrokken steden. Tijdens een bijeenkomst met alle onderzoeksteams in Leipzig (juni 2015) heb ik de voor het programma opgestelde eisen, doelen, didactische principes en de eerste lesideeën gepresenteerd. Tijdens deze presentatie heb ik aan de hand van een korte vragenlijst meer informatie gevraagd over de contexten waarin het programma uitgevoerd zal gaan worden. Daarnaast gaf het bijwonen van presentaties over het onderzoek in verschillende steden en gesprekken met de onderzoeksteams veel informatie over de diversiteit in contexten. Hieruit kwam naar voren dat het verschil in context op drie manieren van invloed is op het ontwerp en de uitvoerbaarheid van het programma:

> Verschil in onderwijscontext: tijdens de discussie bleek dat in verschillende landen het curriculum zo sterk vast ligt of zo vol is dat de mogelijkheid van het uitvoeren van lessen buiten het nationale curriculum zeer beperkt is. Voor enkele landen geldt dat docenten zonder toestemming van het ministerie van onderwijs niet de vrijheid hebben om lessen ontwikkeld door een externe partij uit te voeren. Besloten is dat alle onderzoeksgroepen voor hun eigen context uitzoeken hoe toegang tot het onderwijs verkregen kan worden.

> Verschil in onderzoekscontext: uit de presentaties van de verschillende onderzoeksteams kwam naar voren dat het concept 'Diversiteit' in de verschillende landen door bewoners zeer verschillend

wordt gedefinieerd. Zo wordt in Tallinn, Estland diversiteit vooral gedefinieerd als diversiteit in aanbod van woningen als de stuwende kracht achter diversiteit in bewoners. Bewoners definiëren diversiteit vooral naar: bewoners die al lang in de wijk wonen, nieuwkomers en onaangepasten. In Budapest, Hongarije wordt gevraagd naar diversiteit vooral een onderscheid gemaakt in: jonge alleenstaanden, ouderen, families met kinderen, migranten. In Toronto, Canada wordt diversiteit als gegeven, als normaal beschouwd. Pas bij doorvragen geven bewoners daar aan dat diversiteit vooral naar voren komt in etniciteit, sociale klasse en sekse.

> Verschil in uitvoeringscontext: uit gesprekken met de onderzoeksteams en de projectleiding kwam naar voren dat de in Divercities onderzochte wijken sterk van elkaar verschillen. Van oude binnenstadswijken tot buitenwijken van steden. Daarnaast is een eis vanuit de onderzoeksteams dat het programma in zeer verschillende type wijken uitvoerbaar is. Niet alleen in zeer diverse stadswijken, maar ook in bijvoorbeeld nieuwe buitenwijken. Het programma moet in iedere stedelijke context uitvoerbaar zijn.

3. Uitvoerbaar door docenten en wetenschappers

Tijdens het gesprek naar aanleiding van de presentatie over het educatieve programma in Leipzig kwam naar voren dat in verschillende landen de onderzoekers zelf een rol zullen spelen tijdens het uitvoeren van het educatieve programma. Het onderzoek en de bevindingen van jongeren is voor hen een waardevolle aanvulling op het onderzoek onder bewoners van deze wijken. Veel van de onderzoekers hebben geen ervaring in het lesgeven aan de doelgroep. Naast kant-en-klare lessen is er daarom behoefte aan een docentenhandleiding met didactische aanwijzingen over hoe de lessen te geven.

4. Investing van lestijd

In gesprekken met de onderzoeksteams, de projectleiding en docenten kwam naar voren dat een belangrijke factor om rekening mee te houden wordt gevormd door de gevraagde investering van lestijd. Dit werd nogmaals bevestigd in mijn zoeken naar scholen om het programma te testen. Van diverse scholen kreeg ik een positieve reactie op mijn verzoek, daarbij werd zonder uitzondering direct gevraagd of de claim op lestijd beperkt kon worden. De mogelijkheid om lestijd aan een dergelijk programma te besteden wordt beperkt door een voorgeschreven of erg vol onderwijscurriculum.

5. Investing door docenten

Behalve een investering van lestijd vraagt het programma ook een investering van docenten. Zij moeten zich verdiepen in de achtergronden van het lesprogramma en de afzonderlijke lessen en opdrachten. Hoewel veel docenten zeer enthousiast zijn om nieuwe werkvormen en lessen uit te proberen is de tijd die ze hierin kunnen investeren beperkt. Uit input van de onderzoeksteams bij de bijeenkomst in Leipzig kwam naar voren dat zowel onderzoekers als docenten behoefte hebben aan een kant-en-klaar programma waarbij docenten met een minimale investering de lessen kunnen toepassen in hun onderwijspraktijk.

6. Mogelijkheid tot het uitvoeren van veldwerk

Tijdens de bijeenkomst in Leipzig met de onderzoeksteams kwam ter sprak dat het in sommige landen niet toegestaan of onmogelijk is om met de leerlingen naar buiten te gaan en opdrachten in de omgeving van de school uit te voeren. Dit in verband met aansprakelijkheid van docenten in het

geval dat er iets zou gebeuren buiten de school. Het lesprogramma zal dus geheel of gedeeltelijk binnen het lokaal uit te voeren moeten zijn.

7. Gebruik buiten het Divercities onderzoek

Het educatieve programma zal in eerste instantie gebruikt worden tijdens het Divercities onderzoek. De onderzoeksteams zullen zelf een rol hebben in het benaderen van scholen voor het uitvoeren van het programma. Tijdens het ontwerpproces is besloten dat het educatieve programma ook na afloop van het Divercities onderzoek beschikbaar moet zijn en gebruikt moet kunnen worden.

Deelvraag 2: Wat zijn mogelijke belemmeringen voor het uitvoeren van het educatieve programma in de praktijk?

Beantwoording deelvraag 2:

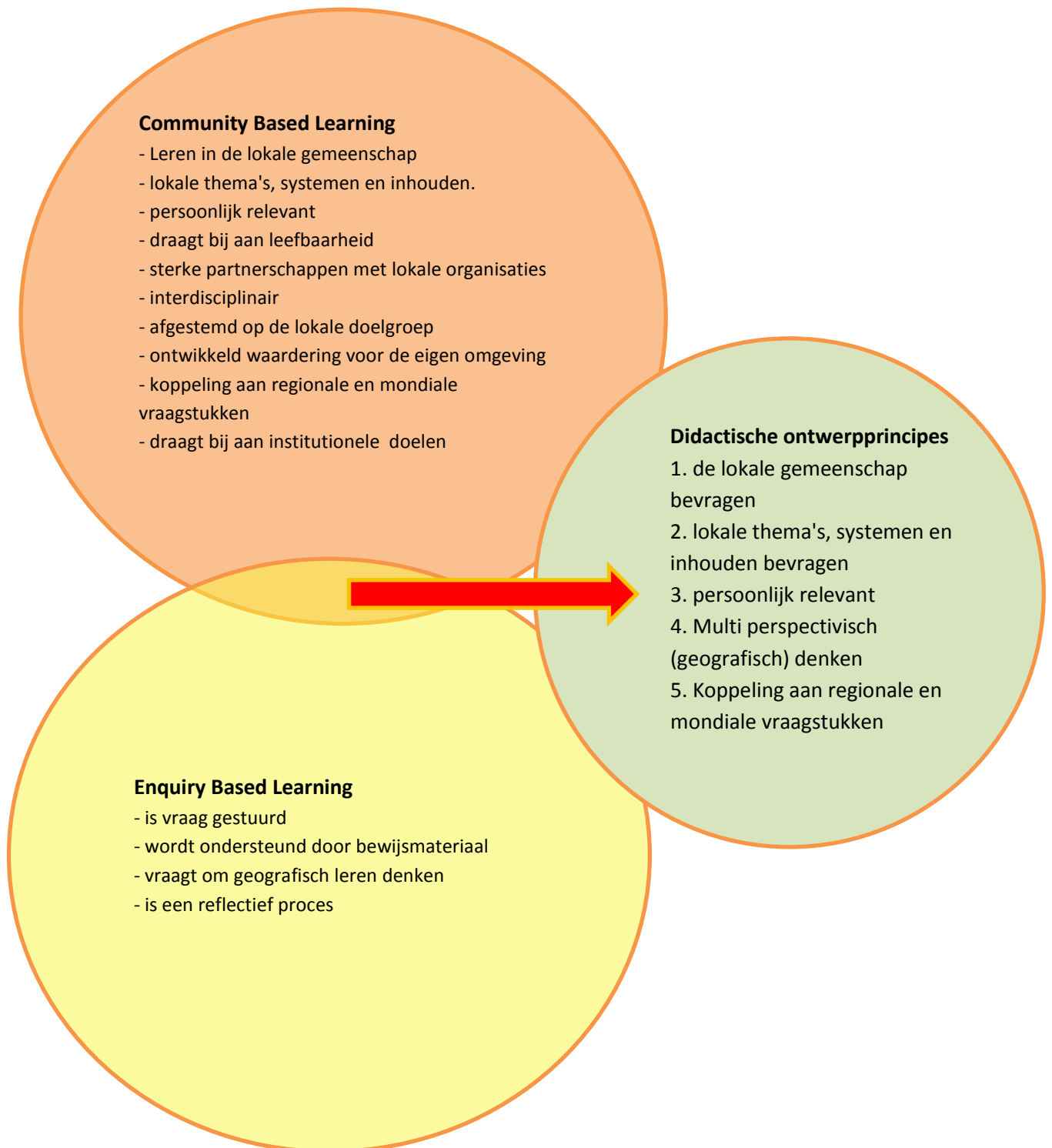
Uit gesprekken met de onderzoeksteams, de projectleiding en docenten komen een aantal mogelijke belemmeringen voor uitvoering van het programma naar voren, de belangrijkste zijn:

- Mogelijkheid tot inpassing in het onderwijscurriculum;
- Toepasbaarheid binnen zeer diverse contexten;
- Gevraagde investering in lestijd;
- Gevraagde inzet van docenten;
- Mogelijkheid tot het uitvoeren van veldwerk;

In het ontwerp zal rekening moeten worden gehouden met deze mogelijke belemmeringen.

4.3 Didactische principes

De didactische principes achter Community Based learning en Enquiry-based learning zoals beschreven in hoofdstuk 3 bieden een goede basis voor het te ontwikkelen educatieve programma. Om tot didactische ontwerpprincipes voor dit ontwerp te komen is een combinatie gemaakt van deze twee vormen van onderwijs. Op basis van de leerdoelen en ontwerpisen zijn principes geselecteerd en gecombineerd tot centrale uitgangspunten voor het ontwerp. (figuur 6).

Figuur 6: CBL en EBL gecombineerd tot didactische ontwerpprincipes

Een aantal van de uitgangspunten van community-based learning komt niet expliciet terug in de nu opgestelde uitgangspunten, CBL: draagt bij aan leefbaarheid, ontwikkeld waardering voor de eigen omgeving, draagt bij aan institutionele doelen. De keuze om deze niet mee te nemen als centrale uitgangspunten in het ontwerpproces komt voort uit het feit dat het hier gaat om effecten die een mogelijk gevolg kunnen zijn van het uitvoeren van het educatieve programma. Deze principes krijgen dus geen letterlijke vertaling in het ontwerp, daarvoor zijn ze te abstract en ambitieus. Wel worden ze als gewenste effecten van het ontwerp nagestreefd. Bij community-based learning wordt idealiter ook gewerkt met sterke partnerschappen met lokale organisaties. In gesprekken met de projectleiding is vastgesteld dat het opnemen van lokale organisaties in het programma te zeer in strijd zou zijn met de randvoorwaarden dat docenten het programma met een geringe investering moeten kunnen uitvoeren en dat het programma in iedere stedelijke context uitgevoerd moet kunnen worden.

Bij enquiry-based learning wordt gesteld dat reflectie een belangrijk onderdeel vormt van het leren. Leerlingen moeten leren kritisch te kijken naar het leer- en werkproces, de gebruikte bronnen, gevonden data etc. Onmiskenbaar een belangrijk onderdeel van leren. Toch zal dit niet worden meegenomen als uitgangspunt in het ontwerpproces. Deze reflectie vindt vooral plaats tussen docent en leerlingen gedurende het proces. Er is dan ook geen noodzaak om dit expliciet te maken in de lessen en opdrachten voor leerlingen. Er zal wel op dit proces van reflectie worden gewezen in de begeleidende informatie voor de docent.

4.4 Ontwerpprincipes

Op basis van de randvoorwaarden en de gekozen didactische principes kan een aantal ontwerpprincipes worden geformuleerd welke leidend zullen zijn in het ontwerp van het educatieve programma.

1. Context-onafhankelijk (generalistisch)

De contexten van uitvoering verschillen in onderwijscontext, onderzoekscontext en de wijze waarop diversiteit aanwezig is en wordt gedefinieerd. In het ontwerp zal hier rekening mee moeten worden gehouden door er voor te zorgen dat het op diverse manieren in het onderwijs inzetbaar is, geschikt te maken voor iedere stedelijke context en door geen vaststaande definitie van diversiteit te gebruiken.

2. Modulair

Omdat de mogelijkheden van uitvoering sterk verschillen zal het programma modulair opgebouwd moeten zijn. Dit geeft docenten de keuzevrijheid om gedeeltes van het programma te gebruiken afhankelijk van de gewenste tijdsinvestering en de lokale mogelijkheden.

3. Minimalistisch

Omdat het programma vertaald zal worden in 11 talen zal de uitwerking van het programma en lessen zo beknopt mogelijk moeten zijn. Daarnaast zorgt het werken met beknopte achtergrondinformatie en opdrachten ervoor dat de investering in tijd en moeite voor docenten wordt beperkt.

4. Kant-en-klaar

Het programma moet zonder een te grote investering van docenten direct bruikbaar zijn in de klas. Dit betekent dat het programma zal moeten bestaan uit een concrete instructie voor docenten,

direct bruikbare lessen en opdrachten.

5. Onderzoek in de lokale context

Op basis van de geselecteerde didactische principes moet het programma leerlingen vragen laten stellen bij de directe leefomgeving. Daarnaast kan dit bijdragen aan de betrokkenheid van leerlingen bij de lessen en bij de directe omgeving.

6. Aansluitend bij de doelgroep

Het programma moet wat betreft niveau taalgebruik, opdrachten en behandelde concepten aansluiten bij de doelgroep van 12-15 jarigen. Wanneer het programma ook aansluit bij de eigen leefwereld en interesses van leerlingen zal dit de betrokkenheid van leerlingen vergroten.

7. Binnen en buiten de school uit te voeren

Het lesprogramma moet zo zijn ontworpen dat ook op scholen waar het niet mogelijk is om leerlingen buiten de school zelfstandig te laten werken (een gedeelte) van het programma uit te voeren.

8. Persoonlijk relevant

Het lesprogramma moet een koppeling maken tussen het eigen leven en de eigen leefwereld van leerlingen en de meer abstracte theorieën en begrippen rondom diversiteit. Leerlingen moeten hierbij in staat zijn hyper-diversiteit te betrekken op hun eigen leven en directe omgeving.

9. Multi-perspectivisch

Om recht te doen aan de breedte van het Divercities onderzoek en de daarin gehanteerde definitie van diversiteit zal dit thema vanuit verschillende perspectieven (economisch, sociaal, cultureel, politiek etc.) vertaald moeten worden naar de directe leefomgeving van leerlingen.

10. Wisselen van schaalniveau: regionaal-mondiaal

Door te wisselen van schaalniveau kunnen leerlingen dat wat zij in hun eigen omgeving zien in een breder kader plaatsen. Door vergelijkingen te maken met andere omgevingen en een koppeling te maken met nationale en mondiale vraagstukken rondom diversiteit. Hiermee wordt tevens recht gedaan aan het internationale karakter van het Divercities onderzoek.

11. Koppeling met wetenschappelijk onderzoek

Het programma zal inzicht moeten geven in het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek en het werk van wetenschappers. Voor leerlingen moet zo duidelijk worden dat wetenschappelijk onderzoek niet los staat van de samenleving maar ook gaat over maatschappelijke vraagstukken binnen hun eigen leefomgeving. Het programma is een vertaling van het Divercities onderzoek. Het zal dan ook een relatie moeten hebben met de in het onderzoek gebruikte concepten, werkwijzen en hypothesen.

Deelvraag 3: Welke ontwerpprincipes zijn er te onderscheiden voor het ontwikkelen van een educatief programma waarin wetenschappelijk onderzoek wordt vertaald naar zeer diverse contexten?

Beantwoording deelvraag 3: de voor dit ontwerp vastgestelde ontwerpprincipes zijn:

1. Context-onafhankelijk (generalistisch)
2. Modulair
3. Minimalistisch
4. Direct bruikbaar
5. Gericht op de lokale context
6. Aansluitend bij de doelgroep
7. Binnen en buiten de school uit te voeren
8. Persoonlijk relevant
9. Multi-perspectivisch
10. Wisselen van schaalniveau: lokaal-mondiaal
11. Koppeling met wetenschappelijk onderzoek

Hoofdstuk 5 Ontwerponderzoek

In het vooronderzoek zijn de eisen, randvoorwaarden, didactische uitgangspunten en ontwerpprincipes voor het educatieve programma vastgesteld. Op basis hiervan is gewerkt aan een ontwerp voor het lesprogramma. Daarbij is de onderzoeksaanpak zoals beschreven in hoofdstuk 2 gevolgd. In dit hoofdstuk wordt het ontwerpproces van ideevorming tot definitief ontwerp beschreven. Hierin zal expliciet worden gemaakt op basis van welke informatie en argumenten ontwerpkeuzes zijn gemaakt. De beschrijving van het ontwerpproces is een mix van een chronologische en een naar ontwerpfase ingedeelde beschrijving. Verschillende tussenproducten zijn omwille van de leesbaarheid als bijlage opgenomen.

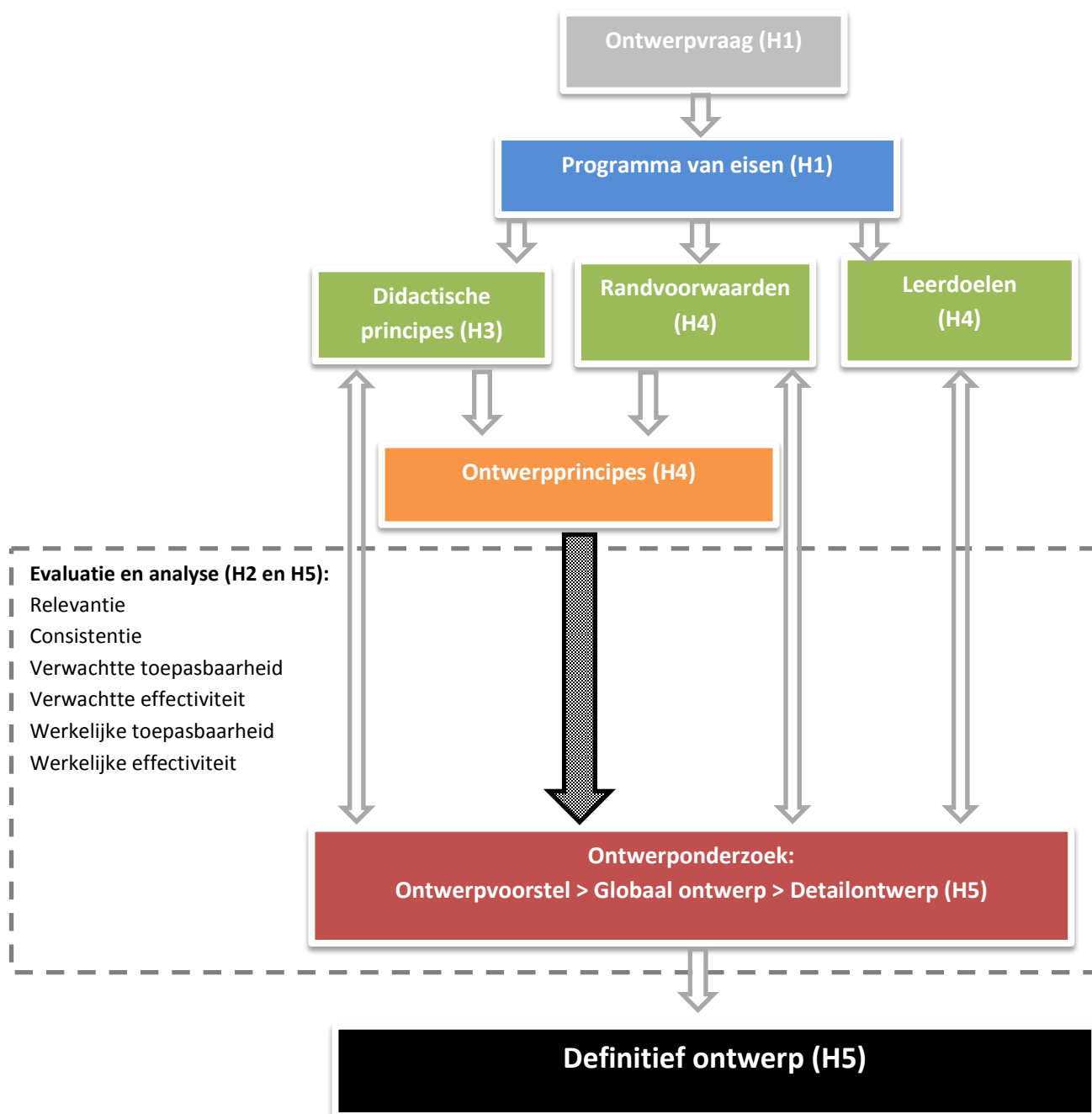
5.1 Methode van evaluatie en analyse

Zoals beschreven in hoofdstuk 2.4 en 2.5 worden afhankelijk van de ontwerpfase verschillende onderzoeksmethodes gebruikt om het ontwerp te analyseren en aan te passen (figuur 7). Per ontwerpfase is een toelichting opgenomen hoe evaluatie en analyse heeft plaats gevonden. In de beschrijving van de gemaakte keuzes zal aan deze onderzoeksactiviteiten en de uitkomsten hiervan worden gerefereerd. De achterliggende verslagen, vragenlijsten etc. zijn opvraagbaar bij de onderzoeker.

Fase ontwerponderzoek	Onderzoeksmethode	Analysecriterium
Ontwerpvoorstel	- Screening met projectleiding: Vooronderzoek, ideeën, leerlijn - Screening met onderzoeksteams	Relevantie en consistentie
Globaal ontwerp	- Walkthrough met docenten	Relevantie en consistentie Verwachte effectiviteit en uitvoerbaarheid
Gedetailleerd ontwerp	- Try-out van lesprogramma - Observaties - Micro-evaluaties met docenten en leerlingen - Leerlingenquêtes - Verzamelen van producten van leerlingen	Werkelijke effectiviteit en uitvoerbaarheid
Definitief eindproduct	- Uitvoering van eindproduct	

Figuur 7: Proces van ontwerpvoorstel tot definitief ontwerp.

In de hoofdstukken 1 t/m 4 is de basis voor het ontwerponderzoek gelegd. De in het voorbereidend onderzoek vastgestelde eisen, leerdoelen, randvoorwaarden, didactische principes en ontwerpprincipes vormen de input voor het ontwerponderzoek. De geformuleerde ontwerpprincipes zijn daarbij leidend in het komen tot een ontwerp. Het educatieve programma zal tijdens het ontwerpproces geëvalueerd en geanalyseerd worden op basis van de analysecriteria. Hierbij wordt getoetst of het ontwerp nog past bij de opgestelde didactische uitgangspunten, randvoorwaarden en leerdoelen (figuur 8).

Figuur 8: Van ontwerp vraag tot definitief ontwerp.

5.2 Analyse van voorbereidend onderzoek

Tijdens een bijeenkomst met de internationale projectleiding in maart 2015 is het voorbereidend onderzoek besproken. Om te komen tot een eerste ontwerpvoorstel is het belangrijk om de gekozen ontwerpprincipes en leerdoelen bij de opdrachtgever te toetsen op relevantie. Daarnaast was het voor de verdere ideevorming belangrijk om meer informatie te krijgen over de wijze waarop de kracht van hyper-diversiteit wordt onderzocht, hoe dit binnen wijken zichtbaar is en wat voorlopige bevindingen in het Divercities onderzoek zijn.

Ter voorbereiding op dit gesprek stelde ik een aantal vragen op voor de projectleiding:

- Didactische principes: wat denkt u van de gekozen didactische principes van enquiry- en place-based learning? Past dit bij de onderzoeksinhoud, het onderzoeksproject en de onderzoekscontexten?
- Inhoudelijke uitgangspunten: kunt u zich vinden in de nu beschreven definities, concepten en relaties. Komen die overeen met het onderzoeksproject?
- Leerdoelen: komend deze overeen met de doelen van het Divercities project?
- Een van de hoofddoelen is geformuleerd als: 'Leerlingen kunnen hyper-diversiteit binnen hun eigen omgeving in verband brengen met de positieve en negatieve invloed die dit kan hebben op sociale cohesie, sociale migratie en economische succes binnen steden'. Kan dit leerdoel worden bereikt door leerlingen onderzoek te laten doen in de eigen omgeving?
- Het concept hyper-diversiteit staat centraal in het educatieve programma. Welke concrete concepten en vragen gebruikt in het Divercities onderzoek in buurten en onder inwoners zijn het meest geschikt om te gebruiken in het lesprogramma?
- Welke voorlopige onderzoeksresultaten staven de centrale hypothese dat diversiteit kan bijdragen aan innovatie, creativiteit en leefbaarheid in wijken? Is dit vooral zichtbaar op institutioneel niveau of ook op het niveau van individuen?
- Worden de mogelijke voordelen van diversiteit vooral gevonden in wijkprojecten waar mensen elkaar ontmoeten of is dit ook zichtbaar op andere plekken?

In het gesprek met de projectleiding is op basis van deze vragen gesproken over de relevantie (inhoudelijke validiteit) van het educatieve programma.

De projectleiding kon zich zeer goed vinden in de gekozen didactische uitgangspunten. Zij vinden het hierbij vooral sterk dat door het onderzoekende karakter ook het werk van een wetenschapper een duidelijke plaats heeft. Daarnaast zien zij de meerwaarde van het onderzoeken van de eigen omgeving; dit zorgt voor een sterke koppeling met het Divercities onderzoek waarin onderzoek op wijkniveau een belangrijke rol speelt. Daarnaast geeft het team aan dat het belangrijk is dat het onderwerp wordt vertaald naar de eigen omgeving van leerlingen en op die manier ook relevanter wordt voor de leerlingen.

Met betrekking tot de gekozen definities en concepten komt ter sprake dat het voor het projectteam van belang is dat in het lesprogramma een zeer brede definitie van diversiteit (hyper-diversiteit) centraal staat. Voorkomen moet worden dat een meer traditionele definitie van diversiteit (cultureel of etnisch) de overhand krijgt. Het lesprogramma moet duidelijk maken dat naast deze vormen van diversiteit ook andere kenmerken bepalend zijn in de ontmoetingen van mensen en de wijze waarop dit positief bij kan dragen aan de leefbaarheid in wijken.

Het team stelt vast dat de leerdoelen nu erg ambitieus zijn; zij bestrijken het gehele Divercities onderzoek. Wellicht is het niet haalbaar om al deze doelen te bereiken. Het projectteam geeft te kennen dat het niet nodig is dat al deze doelen worden bereikt. Voor hen is het vooral belangrijk dat leerlingen kennis maken met de diversiteit in de eigen omgeving en begrijpen hoe dit een positieve en negatieve invloed kan hebben op de leefbaarheid van wijken. De koppeling van diversiteit met bijvoorbeeld sociale cohesie, sociale migratie, economische succes, innovatie en creativiteit is erg lastig vast te stellen. Deze concepten hoeven niet aan bod te komen in het lesprogramma. Daarnaast is het niet noodzakelijk dat de bevindingen en conclusies uit de Divercities onderzoeken letterlijk aan bod komen in het lesprogramma.

Besproken wordt welke delen van het Divercities het meest relevant zijn voor het lesprogramma. Het onderzoek op wijkniveau onder bewoners en naar wijkprojecten is het meest geschikt om een vertaling te krijgen naar het lesprogramma. Sprekend over hyper-diversiteit in wijken wordt steeds duidelijker dat het programma zou kunnen gaan over ontmoetingen tussen mensen. Daar waar mensen elkaar ontmoeten op basis van overeenkomstige interesses, leefstijlen etc. en interactie tussen mensen plaats vindt heeft dit positief effect op de sociale cohesie en daarmee de leefbaarheid van wijken. Dit zou een goed uitgangspunt kunnen vormen voor het educatieve programma.

Uit de analyse van de projectleiding valt te concluderen dat de didactische uitgangspunten en randvoorwaarden goed aansluiten bij de wensen van het projectteam en het Divercities onderzoek. De leerdoelen zijn nog te ambitieus opgesteld; hieruit zal een selectie moeten worden gemaakt. Daarbij geldt dat er in het lesprogramma wel een duidelijke koppeling met Divercities zal moeten worden gemaakt. Deze koppeling mag bestaan uit het hanteren van dezelfde definitie van diversiteit en het hanteren van dezelfde methode van onderzoek. Wanneer op meer manieren een koppeling met het Divercities onderzoek kan worden gemaakt is dit een plus.

5.3 Ideevorming lesprogramma

Op basis van het voorbereidend onderzoek, de ontwerpprincipes en de gesprekken met de projectleiding heb ik in maart 2015 een aantal eerste ideeën voor een educatieve toepassing kort beschreven. Dit vormde de input voor een gesprek met de projectleiding over de verdere uitwerking van het programma. De besproken ideeën:

1. Onderzoekend leren: zelf in de rol van wetenschapper

Een van de hoofddoelen richt zich op de vraag: wat doet een wetenschapper? Een programma waarbij leerlingen aan de hand van eigen onderzoeksvragen onderzoek verrichten in hun eigen omgeving zou hier goed bij aansluiten. De door de leerlingen gevonden onderzoeksresultaten zouden kunnen worden vergeleken met de in het resultaten uit het Divercities onderzoek.

2. Onderzoek naar diversiteit in eigen leven en in de klas door middel van een generatieonderzoek.

Leerlingen doen onderzoek naar hun eigen achtergrond door in gesprek te gaan met hun ouders. Op basis hiervan en op basis van enkele richtvragen over hun eigen leven en leefstijl stellen zij een 'identiteitspaspoort' samen.

3. Leerlingen doen onderzoek naar de diversiteit binnen hun eigen wijk door onderzoeks- en observatieopdrachten. Zij brengen de diversiteit binnen hun eigen wijk in beeld door middel van fotografie. Deze beelden worden geordend, op basis van deze beelden wordt door de klas als geheel een identiteitspaspoort van de wijk samengesteld, bijv. in de vorm van een magazine van de wijk. Wanneer ervoor wordt gekozen om dit (digitaal) te presenteren kan dit worden aangevuld met een uitwisseling tussen diverse deelnemende steden/ scholen.

4. Leerlingen krijgen een 'onaf' onderzoeksrapport/ magazine met teksten en beelden uit het Divercities onderzoek. Aan de hand van een aantal gerichte onderzoeksopdrachten in de eigen schoolomgeving vullen zij dit onderzoeksrapport aan met hun eigen casus.

5. Onderzoek naar diversiteit en ontmoetingen in de schoolwijk. Waar ontmoeten mensen elkaar? Op basis van welke gemeenschappelijke kenmerken vinden deze ontmoetingen plaats? Wat is het effect van ontmoetingen tussen bewoners op de wijze waarop mensen zich verbonden voelen met elkaar en met de wijk?

In het gesprek met de projectleiding zijn deze globale ideeën geanalyseerd op de raakvlakken met het Divercities onderzoek (inhoudelijke relevantie) en beoordeeld op basis van de leerdoelen en randvoorwaarden. Samen stelden we vast dat leerlingen zelf onderzoek laten doen een belangrijke plaats zou moeten krijgen in het programma. Het doorlopen van de onderzoekscyclus en het opstellen van onderzoeksvragen is erg tijdrovend en is voor leerlingen een erg lastige opgave. Dit botst met de randvoorwaarde dat het programma ook met een relatief kleine tijdsinvestering uit te voeren moet zijn. Er zal dus moeten worden gezocht naar een vorm waarbij leerlingen wel onderzoek uitvoeren maar waarbij dit op zo'n manier is uitgewerkt dat dit in ieder context uitvoerbaar is en niet een te grote tijdsinvestering vraagt van docenten en leerlingen.

Het idee van een generatieonderzoek sluit volgens de projectleiding te weinig aan bij het Divercities programma en de doelen van het lesprogramma. Hiermee blijft diversiteit namelijk te sterk op het niveau van individuele personen en komt de wijze waarop diversiteit een rol speelt in contacten tussen mensen en binnen wijken te weinig aan bod. Het idee van een identiteitspaspoort om zo leerlingen onderzoek te doen naar hun eigen kenmerken en identiteit wordt wel positief ontvangen. Dit maakt diversiteit voor leerlingen persoonlijk relevant en zou goed gebruikt kunnen worden om de diversiteit binnen de klas te onderzoeken.

Het onderzoeken van diversiteit in van de wijk in foto's is sterk omdat dit goed past bij de gestelde randvoorwaarden, met name de context-onafhankelijkheid en de vertaalbaarheid van het programma. Hierover verder sprekend wordt vastgesteld dat deze vorm toch niet geschikt is omdat het niet goed aansluit bij de gestelde doelen. De diversiteit die door middel van beelden vastgelegd kan worden sluit niet voldoende aan bij het concept hyper-diversiteit. Daarnaast blijft een dergelijke opdracht teveel op het niveau van het vaststellen van diversiteit in een wijk. Het gaat te weinig over de wijze waarop diversiteit invloed heeft op de contacten tussen mensen en de leefbaarheid in een wijk.

Het idee om onderzoek te doen naar ontmoetingen in de wijk sluit goed aan bij het Divercities onderzoek en de centrale hypothese. Door te onderzoeken op basis van welke kenmerken mensen elkaar ontmoeten en wat het effect is van deze ontmoetingen kunnen conclusies getrokken worden over de positieve bijdrage van diversiteit en de leefbaarheid in wijken.

De conclusie van deze screening van ideeën is dat de combinatie van een aantal elementen de basis kunnen vormen van een globaal ontwerp: leerlingen in de rol van wetenschapper, starten bij het individu en de diversiteit in de klas, het onderzoeken van ontmoetingen in de wijk.

5.4 Eerste ontwerpvoorstel

Op basis van de gesprekken met de projectleiding kan een selectie worden gemaakt in de opgestelde leerdoelen en kan een eerste ontwerpvoorstel worden ontwikkeld. Dit ontwerpvoorstel zal opnieuw worden voorgelegd aan de projectleiding en aan de Divercities onderzoeksteams tijdens een bijeenkomst in Leipzig.

5.4.1 Leerdoelen

Bij de screening met de projectleiding bleek dat de eerder opgestelde leerdoelen te ambitieus zijn en niet in lijn zijn met wat de opdrachtgever met het programma wil bereiken. Daarom is een selectie gemaakt in de leerdoelen van het educatieve programma en zijn leerdoelen aangepast. De leerdoelen die als uitgangspunt voor het ontwerpvoorstel zullen worden gebruikt:

- Leerlingen maken kennis met mensen, culturen en leefstijlen binnen hun eigen omgeving en kunnen dit koppelen aan het begrip (hyper)diversiteit;

- Leerlingen kunnen (projecten in) hun eigen omgeving, gericht op sociale cohesie en diversiteit, in verband brengen met het vergroten van de leefbaarheid van wijken en steden;
- Leerlingen begrijpen dat hyper-diversiteit een positieve bijdrage kan leveren aan de leefbaarheid binnen steden en wijken;
- Leerlingen krijgen inzicht in het feit dat interactie tussen mensen bepalend is voor sociale cohesie en daarmee de leefbaarheid binnen een buurt;
- Leerlingen krijgen inzicht in het werk van een wetenschapper.

5.4.2 Ontwerpvoorstel leerlijn en lessen

Het vooronderzoek, de screening en de nieuwe leerdoelen zijn vertaald in een globale leerlijn en daarbij passende lessen. Dit heeft geleid tot een eerste ontwerpvoorstel:

Ontwerpvoorstel 1

Leerlijn

- 0 Introductie Diversities onderzoek (bijv. in de vorm van animaties);
- Les 1 Onderzoek naar diversiteit in de directe schoolomgeving;
- Les 2 Onderzoek naar ontmoetingen in de schoolomgeving;
- Les 3 Bewonersprojecten in diverse Europese steden (voorbeelden uit het Diversities onderzoek) en in de eigen omgeving;
- Les 4 Ontwerpdracht (creëer ontmoetingen): ontwerp een buurtinitiatief/ project om bewoners bij elkaar te brengen;

Lessen en activiteiten

Deze leerlijn vormt de basis voor een aantal lesmodules. Bij ieder thema van de leerlijn wordt een kernles aangeboden. Naast deze kernles worden bij ieder thema suggesties voor alternatieve of aanvullende activiteiten gedaan. Dit geeft de docent de keuze om, binnen de lokale context en rekening houdend met mogelijke beperkingen, de leerlijn geheel of gedeeltelijk te volgen.

Les 1 > Onderzoek naar diversiteit in de directe schoolomgeving

- Introductie: de eigen omgeving en de omgeving van de school kent een grote diversiteit aan mensen. Ieder mens is anders maar komt op verschillende aspecten overeen met andere mensen. Zo kun je toch groepen mensen onderscheiden. Diversiteit in steden groeit, ook de diversiteit in jouw omgeving. Welke mensen wonen in jouw buurt? Waarin verschillen zij en waarin komen zij overeen?
- Kernopdracht: wie wonen er in jouw wijk?

Onderzoek naar diversiteit in de schoolomgeving.

Leerlingen krijgen een onderzoeksvraag: 'Wie wonen er in de buurt van de school?' 'Wat kenmerkt deze mensen?' Op basis hiervan ontwerpen groepjes leerlingen hun eigen onderzoek. Hoe pakken zij dit onderzoek aan? Observaties, een vragenlijst of interviews?

Als aanvulling/ inspiratie voor hun eigen onderzoek krijgen leerlingen een inventarisatielijst met een aantal (waarneembare) kenmerken van de buurt en buurtbewoners. Hierop zijn zowel fysieke kenmerken (bebouwing) als sociale kenmerken verzameld. Deze kenmerken zijn gedeeltelijk gekozen op basis van de in het Diversities onderzoek gebruikte variabelen. Te onderzoeken variabelen:

Bebouwde omgeving: woningtypen, religieuze gebouwen, winkels;

Bewoners: leeftijd, geslacht, kleding, etnisch/ culturele achtergrond, geloofsovertuiging.

Daarnaast krijgen de leerlingen voorbeelden van vragen die zij zouden kunnen stellen aan

bewoners in de buurt: Hoe zouden zij de buurt typeren? Wat voor mensen wonen in deze buurt? Waarin verschillen deze mensen? Waarin komen zij overeen? Waarom zijn deze mensen in de buurt gaan wonen? Vinden zij de wijk divers? Vinden zij dit positief of negatief?

Ieder groepje leerlingen komt zo tot een eigen inventarisatie- en vragenlijst. Op basis hiervan voeren de leerlingen onderzoek uit in de omgeving van de school. De resultaten van dit onderzoek worden gepresenteerd in de vorm van een poster waarop de onderzoeksresultaten zijn verwerkt.

De door de leerlingen gepresenteerde resultaten worden met elkaar vergeleken en besproken: hoe is de wijk het best te typeren? Zo wordt gezocht naar een gezamenlijk antwoord op de centrale onderzoeksvraag: 'Wie wonen er in de buurt van de school?' 'Wat kenmerkt deze mensen?'

Les 2 > Onderzoek naar ontmoetingen in de schoolomgeving

- Introductie (animatie?): mensen zijn sociale wezens. Mensen ontmoeten elkaar op basis van gelijke interesses, belangen, vriendschap, zaken etc. Als mensen elkaar ontmoeten kan het twee kanten op: mensen vullen elkaar aan en inspireren elkaar, óf er ontstaat ruzie.

- Kernopdracht: Ontmoetingen in de buurt

Leerlingen krijgen een onderzoeksvraag: 'Waar ontmoeten mensen elkaar in jouw buurt?' 'Welke mensen ontmoeten elkaar daar?'

Op basis van de onderzoeksvragen ontwerpen groepjes leerlingen hun eigen onderzoek. Hoe pakken zij dit onderzoek aan? Hoe brengen zij de buurt in kaart?

Als bronmateriaal voor hun eigen onderzoek krijgen de leerlingen een kaart van de buurt met een lege agenda. Groepjes leerlingen stemmen met elkaar af welke deel van de buurt zij gaan onderzoeken. Door observaties in de buurt brengen zij in kaart waar mensen elkaar ontmoeten. Daarbij moeten ze een onderscheid maken in de plaatsen van ontmoeting (en de aard van de ontmoetingen).

De leerlingen presenteren met behulp van de kaart aan elkaar de gevonden ontmoetingsplaatsen. De door de leerlingen gepresenteerde resultaten worden verzameld op een kaart van de buurt: Zo wordt gezocht naar een gezamenlijk antwoord op de centrale onderzoeksvraag: 'Waar ontmoeten mensen elkaar? Wie ontmoeten elkaar daar?'

Suggesties voor alternatieve opdrachten:

- Onderzoek naar eigen gedrag: Hoe gebruik jij jouw wijk? Waar ontmoet jij mensen?

Les 3 > Bewoners- en buurtprojecten in diverse Europese steden en in de eigen omgeving;

- Introductie: Als mensen elkaar ontmoeten kunnen mensen elkaar aanvullen en inspireren. Op plaatsen waar mensen met zeer diverse achtergronden, interesses en culturen elkaar ontmoeten voelen mensen zich verbonden met elkaar en met de buurt.

- Kernopdracht: welk project past bij jouw wijk.

Leerlingen krijgen voorbeelden van diverse buurt- en wijkprojecten, een selectie van projecten in diverse Europese steden op basis van het in Divercities uitgevoerde onderzoek. In beeld en tekst wordt een korte schets gegeven van deze projecten.

In groepjes maken de leerlingen op basis van de projectbeschrijvingen een ranglijst van projecten: Welke projecten spreekt hen het minste aan? Welke het meeste? Van de projecten die zij absoluut niet en absoluut wél terug zouden willen zien in hun eigen wijk beschrijven zij kort hun argumenten hierbij.

Als afsluiting volgt een plenaire discussie: de groepen verdedigen hun keuzes. Kan de klas als geheel komen tot een keuze? Welk project willen zij absoluut wel terug zien in hun wijk? Hoe kan dit bijdragen aan de mate waarin mensen zich verbonden voelen met elkaar en met de wijk? Hoe draagt dit bij aan de leefbaarheid van de wijk?

Alternatieven/ suggesties:

- Kosten per project worden gegeven. Op basis van een beschikbaar budget moeten de leerlingen een keuze maken welke projecten zij wel zouden steunen en welke niet.
- Op bezoek bij een buurtproject in de eigen wijk

Les 4 > Ontwerpopdracht: breng bewoners bij elkaar in jouw wijk

Opdracht: ontwerp een buurtinitiatief/ project om bewoners bij elkaar te brengen/ creëer ontmoetingen. Invulling ontwerpen aan de buurt: leegstaand pand in de buurt. Wat moet daar komen om mensen samen te brengen?

Bij het bedenken en ontwerpen van het ontwerpvoorstel zij de eerder vastgestelde ontwerpprincipes gehanteerd. Het ontwerpvoorstel sluit goed aan bij de ontwerpprincipes:

- > De globaal uitgewerkte leerlijn is gebaseerd op onderzoek in de eigen omgeving, dat maakt de lessen context-onafhankelijk.
- > Doordat het onderzoek plaats vindt in de directe schoolomgeving en door leerlingen te laten ontwerpen aan een wijkproject wordt het onderzoek persoonlijk relevant voor de leerlingen.
- > De opzet is modulair: lessen 3 en 4 kunnen ook worden uitgevoerd zonder de voorgaande lessen te hebben gedaan.
- > Er zijn zowel opdrachten in de schoolomgeving als opdrachten voor in de klas opgenomen. Zo is het mogelijk om de lessen 3 en 4 binnen het klaslokaal uit te voeren.
- > De wijze van onderzoek zoals die wordt voorgesteld en het opnemen van voorbeelden van wijkprojecten maken dat er een directe koppeling is met het Divercities onderzoek en dat er wordt gewisseld tussen verschillende schaalniveaus.

5.4.3 Analyse ontwerpvoorstel

Het ontwerpvoorstel is op twee manieren geanalyseerd om vast te stellen of dit een goede basis vormt voor het maken van verder uitgewerkte lessen en opdrachten. In juni 2015 is het ontwerpvoorstel tijdens een Divercities bijeenkomst in Leipzig gepresenteerd aan de onderzoeksteams uit de 14 onderzoekslanden. Daarnaast is in september 2015 het ontwerpvoorstel voorgelegd aan de projectleiding. Bij deze analyses stonden een aantal vragen centraal:

1. Inhoudelijke relevantie: komt het Divercities onderzoek in voldoende mate en op de juiste wijze terug in het ontwerpvoorstel?
2. Consistentie: is er een duidelijke en logische samenhang tussen de lessen?
3. Alternatieve ideeën: zijn er vanuit de onderzoeksteams suggesties voor alternatieve lessen of opdrachten die beter aansluiten bij de kaders en eisen voor het educatieve programma?
4. Verwachte uitvoerbaarheid: welke mogelijke problemen met betrekking tot de uitvoering worden er voorzien door de onderzoeksteams?

Screening Leipzig

Bij de bijeenkomst in Leipzig is het vooronderzoek en het ontwerpvoorstel aan de onderzoeksteams het gepresenteerd (zie bijlagen). Aansluitend op de presentatie was er een plenaire discussie over

het educatieve programma. Daarbij is benadrukt dat alles nog open staat, dat alle suggesties voor alternatieven of verbeteringen in het ontwerp welkom zijn. Ook is de onderzoeksteams gevraagd welke problemen met betrekking tot de uitvoering zij voorzien.

De reacties op de gepresenteerde leerlijn en lessen waren zeer positief. Zeker wat betreft didactische uitgangspunten, rode draad en vertaling naar (deel)modules werden de gemaakte keuzes goed en logisch vonden. In de bespreking werd bevestigd dat de nu gekozen leerlijn een goede vertaling vormt van het Divercities onderzoek naar het onderwijs. Als aanvullende suggestie werd gegeven dat het mogelijk zou moeten zijn voor onderzoekers om deel te nemen aan het programma en een rol te spelen in het uitvoeren van de lessen. De bezwaren bij het gepresenteerde voorstel waren vooral praktisch van aard en hadden betrekking op moeilijkheden in het verkrijgen van toegang tot het onderwijs of het inpassen van lessen in een vastgesteld en vol curriculum. Deze opmerkingen zijn gebruikt bij het aanscherpen van de randvoorwaarden voor het ontwerp.

Screening projectleiding

Na de bijeenkomst in Leipzig is het ontwerpvoorstel in september 2015 besproken met het de projectleiding. Hoewel hierin werd vastgesteld dat de reacties van de onderzoeksteams positief waren kwamen in dit gesprek toch enkele inhoudelijke bedenkingen bij het ontwerpvoorstel naar voren:

- Het voorstel richt zich sterk op het creëren van ontmoetingen in de wijk. Hierover sprekend kwamen wij met elkaar tot de conclusie dat dit wellicht toch een te 'platte' benadering van het Divercities onderzoek is. Het feit dat mensen samenkomen zegt nog niets over de overeenkomsten of verschillen op basis waarvan mensen elkaar ontmoeten. Het zegt ook nog niets over de invloed van deze ontmoetingen op de leefbaarheid in wijken. Hoe kunnen leerlingen hyper-diversiteit vaststellen op het moment dat zij alleen ontmoetingen onderzoeken en niet de eigenschappen van de mensen die elkaar ontmoeten en wat bij die ontmoetingen ontstaat?
- Leerlingen richten zich in dit ontwerpvoorstel direct op de schoolomgeving. Daardoor is er weinig aandacht voor de identiteit van leerlingen zelf en de diversiteit in de klas. Door hier wel aandacht aan te besteden zou het programma voor de leerlingen persoonlijk relevanter worden.
- De stap naar het uitvoeren van wijkonderzoek is nu erg groot. Van leerlingen wordt na de introductie over Divercities al snel gevraagd om onderzoeksvragen op te stellen voor het onderzoeken van de wijk.
- De vraag is of de nu gekozen insteek van het onderzoeken van plekken van ontmoeting binnen iedere context en op ieder moment onderzoekbaar is. Levert dit ook relevante informatie op in wijken waar weinig mensen zich op straat bevinden? Of waar mensen elkaar alleen ontmoeten vanuit een 'functionele' reden, bijvoorbeeld om boodschappen te doen.

De screening en analyse van het ontwerpvoorstel leidt tot de conclusie dat het ontwerpvoorstel grondig zal moeten worden herzien. Hoewel zowel de projectleiding als ikzelf positief waren over de gekozen insteek en de samenhang tussen de lessen blijkt het ontwerpvoorstel toch niet te voldoen op basis van de inhoudelijke relevantie en de verwachte uitvoerbaarheid.

5.5 Aangepast ontwerpvoorstel

De screening van het eerste ontwerpvoorstel heeft geleid tot een ingrijpende herziening van de leerlijn en lessen. Een aantal ideeën uit het eerste ontwerpvoorstel kunnen worden meegenomen in een nieuw ontwerpvoorstel. In het ontwerp zal vooral rekening gehouden moeten worden met de eerdere bezwaren. Voor het maken van dit tweede ontwerpvoorstel ben ik terug gegaan naar de eerder geformuleerde les ideeën. Door een mix te maken van eerdere lesideeën en activiteiten uit het eerste voorstel is een nieuw ontwerpvoorstel tot stand gekomen.

Ontwerpvoorstel 2

Leerlijn:

1. Wat maakt jou uniek? Onderzoek naar diversiteit in de klas
2. De identiteit van de wijk. Onderzoek naar diversiteit in de wijk.
3. Actie in de wijk! Leerlingen maken kennis met wijkprojecten uit verschillende steden.
4. Organiseer ontmoetingen in jouw wijk. Leerlingen ontwerpen een wijkinitiatief om bewoners samen te brengen.

Lessen en activiteiten:

Opdracht 1 > Wat maakt jou uniek?

Voorafgaande aan de les maakt iedere leerling opdracht 1: 'jouw identiteitspaspoort'. Op een A4 tonen leerlingen wat hen uniek maakt.

Les 1 > Diversiteit in de klas; identiteit van de wijk

Ieder mens is anders. Toch zijn er ook overeenkomsten tussen mensen. Diversiteit gaat over al die verschillen én overeenkomsten. De identiteitspaspoorten worden met elkaar vergeleken. Welke overeenkomsten en verschillen zijn er in de klas te zien?

Les 2 > Onderzoek naar de identiteit van de wijk

In de wijk, op straat is die diversiteit op allerlei manieren zichtbaar. Leerlingen gaan op zoek naar de identiteit van de wijk. Wat weten ze al over de mensen die in de wijk wonen? Wat is kenmerkend voor deze wijk? Wat is daarvan op straat te zien?

Les 3 > Actie in de wijk!

Overall in Europese steden zijn projecten om buurten en wijken tot een fijnere plek te maken. Zo willen bewoners, organisaties en gemeenten de leefbaarheid van wijken vergroten. Leerlingen maken kennis met dergelijke initiatieven vanuit heel Europa. Wat spreekt de leerlingen het meest aan en wat het minst? Wat zou een plek kunnen krijgen in hun wijk?

Les 4 > Organiseer ontmoetingen in de wijk

Tijd om met alle verzamelde informatie aan de slag te gaan. De leerlingen hebben nu een goed beeld van wie er in de wijk wonen, waar mensen elkaar ontmoeten. Als bestuurders van de stad ontwerpen zij een eigen buurtinitiatief. De centrale opdracht: regel zoveel mogelijk ontmoetingen. Hoe brengen zij zoveel mogelijk mensen samen?

5.5.1 Analyse aangepast ontwerpvoorstel

Het aangepaste ontwerpvoorstel past goed binnen de opgestelde ontwerpprincipes. Door te starten vanuit de leerling en onderzoek te doen naar diversiteit binnen de klas worden de lessen voor de leerlingen persoonlijk relevant. Doordat het ontwerp voor een groot deel is gebaseerd op eigen onderzoek van leerlingen is het context-onafhankelijk en gericht op de lokale context. Door de gekozen opdrachten kan er afhankelijk van beschikbare tijd en mogelijkheden voor gekozen worden om een deel van de lessen uit te voeren. Een groot deel van de lessen kan binnen het klaslokaal worden uitgevoerd. Door het gebruik van het concept hyper-diversiteit en door het introduceren van bestaande wijkprojecten is er een duidelijke koppeling met het Divercities onderzoek. De gekozen leerlijn verbindt op een logische wijze verschillende schaalniveaus met elkaar. De lessen starten bij de leerling waarna de stap wordt gemaakt naar de klas, de wijk en wijken in andere steden.

In een gesprek met mijn thesisbegeleider is het nieuwe ontwerpvoorstel beoordeeld op relevantie en consistentie. Daarnaast heb ik dit ontwerpvoorstel per mail gedeeld met de projectleiding. De conclusie van deze analyse was dat het Divercities onderzoek voldoende terug komt in het nieuwe ontwerpvoorstel. In de opvolging van lessen is een logische en samenhangende lijn terug te zien. Er is dan ook voor gekozen om dit ontwerpvoorstel verder uit te werken in een globaal ontwerp.

Deelvraag 4. Hoe kunnen de ontwerpprincipes, samen met de gestelde leerdoelen, gebruikt worden om tot een globaal ontwerp te komen?

Beantwoording deelvraag 4: Op basis van de ontwerpprincipes en leerdoelen is gekomen tot een relevant en consistent ontwerpvoorstel met een duidelijke leerlijn waarin gestart wordt op het niveau van individuele leerlingen om daarna uit te zoomen naar de klas, de wijk van de school en wijken in steden wereldwijd.

5.6 Globaal ontwerp

Het ontwerpvoorstel is uitgewerkt in een globaal ontwerp. Hierin is de opzet van lessen uitgewerkt in concrete lessen en opdrachten. Daarnaast heb ik bij deze lesbeschrijvingen een eerste versie van een docenteninstructie opgenomen. Deze docenteninstructie bevat achtergrondinformatie over het Divercities onderzoek, een korte beschrijving van het lesprogramma, de leerdoelen van het programma en organisatorische en didactische aanwijzingen. Voor de volledige docenteninstructie en uitwerking van lessen zie bijlage.

In het globale ontwerp is de volledige leerlijn van lessen kort beschreven. Van de eerste twee lessen heb ik ook gedetailleerde lesbeschrijvingen, opdrachten en presentaties voor in de les gemaakt om docenten zo een vollediger beeld te geven van de wijze waarop de lessen zullen worden uitgewerkt. Hieronder vindt u les 1 als voorbeeld van de wijze waarop de lessen in het globaal ontwerp zijn uitgewerkt en besproken met docenten.

LES 1 - Diversiteit in de klas; identiteit van de wijk

Verwonderen – Verkennen – Onderzoek opzetten

Ieder mens is anders. Toch zijn er ook overeenkomsten tussen mensen. Diversiteit gaat over al die verschillen én overeenkomsten. De identiteitspaspoorten worden met elkaar vergeleken. Welke overeenkomsten en verschillen zijn er in de klas te zien?

Materialen:

- Opdracht 1 identiteitspaspoort (voorafgaande aan de les)
- Kaart van de wijk (Google Maps)
- Powerpoint les 1
- Werkblad 'verkennen van de onderzoeksvraag'

Inhoud en lesverloop		
		<i>Voorafgaande aan les 1 maken de leerlingen een identiteitspaspoort. (zie bijlage, opdracht 1)</i>
3 min	Introductie <i>Klassikaal</i>	Introductie <ul style="list-style-type: none"> • Komende lessen kijken de wijk en dan vooral welke verschillende mensen er allemaal wonen in deze wijk (diversiteit). • Eerst kijken naar verschillen en overeenkomsten in de klas. • Laat een aantal leerlingen kort iets vertellen over hun identiteitspaspoort
15 min	Oriënteren <i>In groepjes van 4</i> <i>Klassikaal</i>	Opdracht: Diversiteit in de klas mbv identiteitspaspoorten <ul style="list-style-type: none"> • Leerlingen vergelijken hun identiteitspaspoorten: <ul style="list-style-type: none"> - Welke verschillen en overeenkomsten zien zij? - Wat vinden ze verrassend? • Klassikaal bespreken: <ul style="list-style-type: none"> - Welke overeenkomsten en verschillen zagen de leerlingen? - Inventariseren: op welke punten verschillen de leerlingen en komen zij overeen? (Op bord: Cultuur, geloof, kleding, leefstijl etc.) • Conclusie: <ul style="list-style-type: none"> - Diversiteit = Verschillen tussen mensen én overeenkomsten - Diversiteit ook zichtbaar binnen samenleving, in de directe omgeving - Hoe is diversiteit op straat zichtbaar? (Winkels, huizen, werk, leeftijd, leefstijl etc.)
5 min	Opdracht <i>Klassikaal</i>	De uitdaging Het bestuur van de stad wil graag investeren in de wijk rond jullie school. Zo wil het stadsbestuur de wijk tot een nog prettiger plek maken. Aan jullie de vraag om met ideeën te komen wat er in de wijk zou moeten komen. Om kans te maken op de investering moet een uitgebreide aanvraag worden gedaan. Het stadsbestuur wil weten hoe de wijk er voor staat. Ze willen vooral antwoord op de vragen: <ol style="list-style-type: none"> 1. Wie wonen er in de wijk? Waarom wonen mensen hier? 2. Welke activiteiten zie je in de wijk? Wat doen mensen in de wijk?

	<i>Klas verdelen in 4 groepen</i>	<p>3. Waar komen mensen samen? Welke plekken vermijden mensen? 4. Welke problemen zijn er? Waar hebben mensen behoefte aan?</p> <p>Uitleg over de opdracht</p> <ul style="list-style-type: none"> In les 4 doen jullie zelf een voorstel voor een evenement of project in de wijk. Daarvoor is eerst onderzoek in de wijk nodig. Jullie maken als klas een identiteitspaspoort van de wijk. Ieder groepje werkt aan één deelvraag.
20 min	<p>Verkennen <i>in 4 groepen</i></p> <p>Onderzoek opzetten</p>	<p>Het wijkonderzoek</p> <ul style="list-style-type: none"> Leerlingen werken met hun onderzoeksteam aan het verkennen van de deelvraag (<i>werkblad verkennen</i>). <ul style="list-style-type: none"> - Wat weten zij al over de wijk? - Welke vragen hangen samen met de onderzoeksvraag? - Hoe zouden zijn deze vragen kunnen onderzoeken? - Hebben zij al een idee over een antwoord op de vraag? - Hoe zijn de antwoorden te presenteren op 2 A4-tjes? (Foto's, kaarten, grafieken, tabellen, tekst?) Onderzoek opzetten: <ul style="list-style-type: none"> - Welke informatie en materialen hebben we nodig? - Verdelen van taken: Wie onderzoekt welke vraag?
5 min	Afsluiting <i>Klassikaal</i>	<p>Vooruitblik</p> <ul style="list-style-type: none"> In de volgende les informatie verzamelen in de wijk. Zorg voor <ul style="list-style-type: none"> - Plan van aanpak - Benodigde materialen (camera, vragen, kaarten etc.)

5.6.1 Analyse globaal ontwerp

Voor het beoordelen van het globaal ontwerp heb ik docenten aardrijkskunde op verschillende scholen voor voortgezet onderwijs in Rotterdam en omgeving benaderd. Hierbij heb ik ze gevraagd of zij bereid zouden zijn om het programma met mij door te lopen en van feedback te voorzien. Daarnaast heb ik ze gevraagd of zij bereid zouden zijn om op een later moment het lesprogramma met een of meer klassen te testen.

Met docenten aardrijkskunde in de onderbouw van het voortgezet onderwijs is een 'walkthrough' van het globaal ontwerp uitgevoerd. Als input voor deze walkthrough ontvingen docenten voorafgaande aan het gesprek de docenteninstructie, het globale programma en de uitgewerkte lesbrieven. De walkthrough werd uitgevoerd met 4 docenten:

	Functie	School
Docent 1	Docent aardrijkskunde VMBO en HAVO leerjaar 1 t/m 3	Hoeksch Lyceum Oud-Beijerland
Docent 2	Docent aardrijkskunde HAVO/VWO leerjaar 1	Calvijn Groene Hart Barendrecht
Docent 3	Docent aardrijkskunde HAVO/VWO 2 en HAVO/VWO bovenbouw	Calvijn Groene Hart Barendrecht
Docent 4	Docent aardrijkskunde VMBO B/K	Carré College Rotterdam

Figuur 9: Walkthrough van globaal ontwerp met docenten

Het doel van de walkthrough met docenten was om het ontwerp te analyseren op:

- Inhoudelijke relevantie voor het onderwijs;
- Consistentie van lessen en opdrachten;
- Verwachtte effectiviteit en uitvoerbaarheid.

Dit is gedaan door met iedere docent individueel het globale programma, de lessen en opdrachten door te spreken. Hierbij heb ik hen bevraagd over de bruikbaarheid voor het onderwijs, de aansluiting bij het niveau van leerlingen, de relevantie van opdrachten, de mate waarin de opdrachten aansprekend zijn voor leerlingen en de concrete uitwerking van lessen en opdrachten. De in deze gesprekken genoemde punten zijn hieronder samengevat onder de gebruikte analysecriteria.

> Inhoudelijke relevantie voor het onderwijs

Al de docenten waren direct positief over de in het programma behandelde concepten. Zij gaven aan dat de inhoud van het programma goed past bij thema's met betrekking tot de stad en de multiculturele samenleving zoals die bij aardrijkskunde in de onderbouw van het voortgezet onderwijs aan bod komen. Daarbij waren zij enthousiast om het concept hyper-diversiteit bij hun leerlingen te kunnen introduceren.

De verschillende docenten waren met name enthousiast over de opdrachten die leerlingen in de wijk van de school moeten uitvoeren. Allen waren zij van mening dat dit de leerlingen sterk zou enthousiasmeren en een toegevoegde waarde heeft op de reguliere lessen. Docenten 2 en 3 voegden hier aan toe dat het uitvoeren van onderzoek nu vooral aan bod komt in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Zij gaven aan dat een dergelijk programma in de onderbouw een goede voorbereiding zou zijn op dat onderzoek later in hun schoolloopbaan.

Docenten 1 en 4 gaven aan dat de les waarin voorbeelden van diverse wijkinitiatieven centraal staan een goede aanvulling is op het programma. Docent 1 vindt deze opdracht een goede aanvulling om zijn leerlingen eens verder te laten kijken dan de eigen wijk en de eigen stad. Docent 4 gaf aan dat deze opdracht juist een goede aanvulling vormt omdat leerlingen dan buurtinitiatieven in de eigen wijk en in de schoolwijk beter kunnen plaatsen. De school van deze docent staat in een kansenvijk en werkt samen met organisaties uit de wijk. Door voorbeelden uit andere landen te krijgen zullen zijn leerlingen wellicht beter begrijpen wat het doel en belang is van deze organisaties in de wijk.

> Consistentie van lessen en opdrachten

Docenten 1 en 3 gaven aan dat de inhoudelijke achtergrondinformatie en de leerlijn in opdrachten duidelijker beschreven zal moeten worden. Bij het doorspreken van het ontwerp begrepen zij de opeenvolging van opdrachten; dit hadden zij zelf echter niet op deze wijze uit de docenteninstructie begrepen. Daarbij zagen deze docenten een duidelijke link tussen de eerste drie lessen. De les waarin leerlingen zelf met een idee voor een buurtinitiatief komen om mensen samen te brengen vonden zij het minst passen binnen de gekozen leerlijn. Alle docenten beoordeelden deze opdracht ook als de minst aansprekende opdracht.

> Verwachtte effectiviteit en uitvoerbaarheid

Al de docenten benadrukten dat de lestijd die besteed kan worden aan dergelijke lesprogramma's beperkt is en dat in de docenteninstructie duidelijk opgenomen zal moeten worden hoeveel lestijd ieder les en opdracht in beslag neemt. Daarnaast zal duidelijk gemaakt moeten worden op welke

wijze docenten zelf keuzes kunnen maken in de opdrachten en de uitvoering van lessen.

De docenten gaven aan dat de opdrachten goed aansluiten bij het niveau van de leerlingen en dat het uitvoeren van onderzoek motiverend zal werken. Docent 4 gaf aan dat de wijze waarop de onderzoeksopdracht nu wordt geïntroduceerd in de les wel een gevaar met zich meebrengt. De leerlingen wordt gevraagd om onderzoek uit te voeren in dienst van de gemeente om zo meer duidelijkheid te krijgen voor toekomstige investeringen. Het fictieve karakter van deze opdracht zou bij leerlingen voor teleurstelling kunnen zorgen.

Docenten 2, 3 en 4 gaven aan dat zij verwachten dat het erg lastig zal zijn voor leerlingen om tot onderzoeksvragen voor wijkonderzoek te komen en dat docenten en leerlingen in de les sterker gestuurd zullen moeten worden in het bedenken van onderzoeksvragen.

Deelvraag 5. Hoe waarderen docenten het globaal uitgewerkte product en welke verbeterpunten zien zij?

Beantwoording deelvraag 5: Docenten zijn enthousiast over het thema en de inhoud van het lesprogramma. Zij beoordelen dit als een relevante aanvulling op hun onderwijs. Ook zien zij een duidelijke opbouw en samenhang in de gekozen leerlijn, de leerlijn kan nog wel explicieter gemaakt worden. De uitwerking van lessen en opdrachten sluit goed aan op de doelgroep. Zij verwachten dat leerlingen enthousiast zullen zijn over het zelf uitvoeren van wijkonderzoek. Wel zullen er aanpassingen gemaakt moeten worden in de laatste les en opdracht; docenten beoordelen dit als de minst aansprekende les.

5.7 Gedetailleerd ontwerp

De opmerkingen van docenten in de walkthrough van het programma zijn meegenomen in de uitwerking van een gedetailleerd ontwerp van lessen en opdrachten. De walkthrough heeft geleid tot het maken van aanpassingen en aanvullingen in:

- De achtergrondinformatie: uitgebreidere informatie over het Diversities onderzoek;
- Beschrijving van de leerlijn: duidelijker beschrijving van de wijze waarop de opdrachten met elkaar samenhangen;
- Praktische informatie: tijdsindicatie voor lessen en opdrachten en een gedetailleerde beschrijving van de wijze waarop keuzes gemaakt kunnen worden in het programma;
- Onderzoeksopdracht wijkonderzoek: suggesties voor onderzoeksvragen zijn opgenomen in de lesbeschrijving;
- Afsluitende les en opdracht: herschreven naar een les die nu sterker aansluit bij de andere lessen en opdrachten in het programma. De introductie van de onderzoeksopdracht uit les 1 komt nu terug in de afsluitende opdracht. Daarnaast is de opdracht direct gekoppeld aan de les met voorbeelden van wijkinitiatieven.

5.7.1 Try-out gedetailleerd ontwerp

Het gedetailleerde ontwerp is in een aantal fasen uitgewerkt en getest in de onderwijspraktijk. Het programma is in de periode december 2015 - januari 2016 uitgetest op drie scholen voor voortgezet onderwijs.

Datum	School	Klassen (totaal: 11 klassen)	Test
8 en 11 december 2015	Hoeksch Lyceum	> 1 klas VMBO-TL 1 (door onderzoeker)	Les 1-2
		> 1 klas HAVO 2 (door eigen docent)	Les 1-2
14, 16 en 18 december 2015	Calvijn Groene Hart	> 1 klas HAVO/VWO 1 (door onderzoeker)	Les 1-4
		> 1 klas VMBO/HAVO 1 (door eigen docent)	Les 1-4
18, 20, 22 januari 2016		> 3 klassen VMBO/HAVO 1 (door eigen docent)	Les 1-2
		> 3 klassen HAVO/VWO 1 (door eigen docent)	Les 1-4
15 januari 2016	Carré College	> 1 klas VMBO-B/K 1 (door onderzoeker)	Les 1-2

Figuur 10: Try-out gedetailleerd ontwerp op scholen voor voortgezet onderwijs

In overleg met de docenten is besloten dat ik als ontwikkelaar de lessen bij een aantal klassen zelf zou uitvoeren. Op deze wijze konden de docenten eerst zelf zien hoe de lessen en opdrachten in de praktijk gegeven kunnen worden. De docenten van Het Hoeksch Lyceum en Het Calvijn hebben daarna de lessen met een aantal klassen zelf uitgevoerd. Bij een aantal van deze lessen ben ik aanwezig geweest. Dit gaf mij de gelegenheid om het proces van de leerlingen te observeren en met de docenten vast te stellen of de docenteninstructie en lesbrieven voldoende ondersteuning gaven aan de docent. Hoewel de testen kort op elkaar zijn uitgevoerd heb ik waar mogelijk tussen de testen aanpassingen in de lessen en opdrachten aangebracht.

De try-out bij het Hoeksch Lyceum en het Calvijn Groene Hart zullen uitgebreid worden beschreven. Hierbij zal vooral ingegaan worden op de wijze waarop deze try-outs hebben geleid tot aanpassingen in het ontwerp. De try-out bij het Carré College zal niet uitgebreid worden behandeld. Het programma is daar slechts gedeeltelijk uitgevoerd. De uitvoering hiervan werd zo sterk beïnvloed door individueel gedrag van leerlingen en onrust in de groep als geheel dat hieruit weinig aanwijzingen voor aanpassingen aan het programma waren te halen.

Try-out: Hoeksch Lyceum

Omdat dit de eerste praktijktest was zijn in deze eerste test alleen de opdrachten 1 t/m 3 uitgevoerd:

Opdracht 1: Wat maakt jou uniek? Leerlingen maken een weergave van hun identiteit.

Opdracht 2: Uniek of niet? Leerlingen onderzoeken diversiteit binnen de klas.

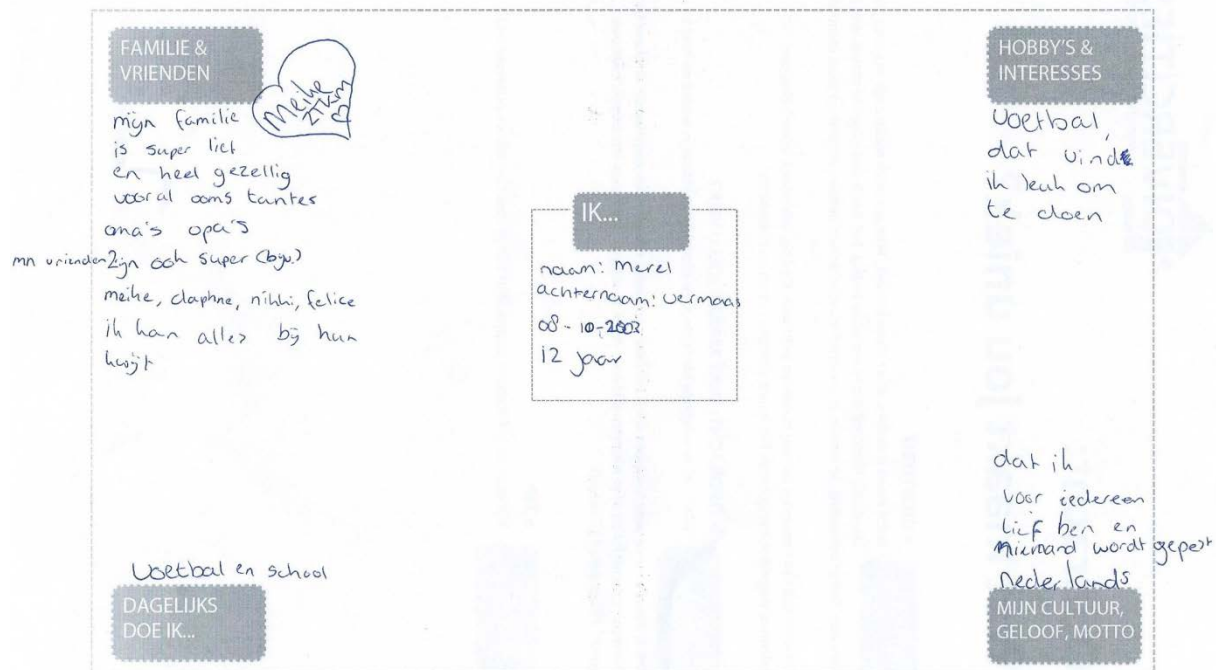
Opdracht 3: De identiteit van de wijk. Leerlingen formuleren onderzoeksvragen, doen onderzoek in de wijk en presenteren dit onderzoek aan elkaar.

Voor de test was per klas twee lessen van 50 minuten uitgetrokken. Voorafgaande aan de test had ik de docent gevraagd om opdracht 1 als huiswerk aan de leerlingen mee te geven. Dit was niet

gebeurd, om die reden hebben de leerlingen opdracht 1 in de les uitgevoerd. Dit beperkte de mogelijkheden om deze opdrachten uit te werken zoals bedoeld, leerlingen hebben de identiteitspaspoorten nu ter plekke met woorden gevuld. Doordat deze activiteit nu in de klas moest worden uitgevoerd was het niet mogelijk de voorgenomen planning van activiteiten te volgen, hierdoor was er erg weinig tijd voor het uitvoeren van de opdrachten en het voorbereiden van het onderzoek. Dit had grote invloed op het verloop van de lessen en de resultaten van de opdrachten. De belangrijkste bevindingen uit deze test zijn per opdracht samengevat.

> Opdracht 1: wat maakt jou uniek?

Doordat deze opdracht plotseling in de les uitgevoerd moest worden hadden de leerlingen nu geen schriftelijke instructie bij deze opdracht. Daarnaast was de tijd voor het uitvoeren van de opdracht nu erg beperkt. Ik heb de instructie bij de opdracht mondeling gedaan, de nuances kwamen hierbij niet goed over. Bij het invullen van de identiteitspaspoorten werden de gegeven categorieën door een aantal leerlingen erg letterlijk genomen. Onder ‘Dagelijks doe ik...’ vulden leerlingen bijvoorbeeld woorden in als ‘slapen’ en ‘eten’. De resultaten van deze opdracht waren doordat de opdracht uitsluitend in woorden uitgevoerd moest worden wat teleurstellend. Afbeelding 1 een voorbeeld van een uitwerking van de opdracht in de test.

Afbeelding 1: uitwerking opdracht 'Wat maakt jou uniek?' test Hoeksch Lyceum

> Opdracht 2: Uniek of niet?

Als input voor deze opdracht worden de resultaten van de eerste opdracht gebruikt. Het rommelige verloop van opdracht 1 had dan ook een negatief effect op de uitvoering van deze opdracht. Ondanks dit zijn er toch wat conclusies te trekken uit de test van deze opdracht.

Leerlingen nemen weinig tijd om de identiteitspaspoorten met elkaar te bespreken en de paspoorten met elkaar te vergelijken. Zij gaan direct over naar het invullen van de formulieren relatief 'platte' overeenkomsten en verschillen als uitwerking van onderlinge diversiteit. Bijvoorbeeld: verschillende sporten, uiterlijke verschillen etc. Er was relatief veel sturing van mij nodig om de leerlingen iets verder te laten denken. Zij gaven aan de vragen moeilijk te vinden.

Opdracht: Uniek of niet?

INTRO In woord en beeld laten jullie zien wie je bent. Natuurlijk is iedereen uniek, ieder mens is anders. Maar kunnen jullie ook overeenkomsten vinden?

PRESENTEER Presenteer om de beurt kort jouw uitwerking van de opdracht 'Wat maakt jou uniek'. Na iedere presentatie mogen de andere groepsleden aanvullende vragen stellen.

VERGELIJK Wat is er naar voren gekomen wat je nog niet wist van je klasgenoot? Wat vonden jullie het meest verrassend? En welke overeenkomsten kunnen jullie vinden?
-> Schrijf hieronder aan de linkerkant wat jullie het meest verrassend vonden
-> Schrijf aan de rechterkant welke overeenkomsten jullie zien binnen jullie groep

Meest verrassend:	Overeenkomsten:
1. Ik ben de enige die Jehovah's getuige is.	1. Gamen
2. ik doe crossfit	2. Sporten
3.	3. We houden allemaal heel veel van onze familie.

UNIEK? Binnen jullie groepje én binnen de klas zijn er overeenkomsten en verschillen te zien. Bij 'Diversiteit' gaat het om de verschillen tussen mensen. Kijk nu eens de klas rond. Hoe is 'diversiteit' binnen jullie klas zichtbaar?

1. Ik ben Jehovah's getuigen.
2. Afkomst
3. Kleur ogen

Afbeelding 2: uitwerking opdracht 'Uniek of niet?' test Hoeksch Lyceum

> Opdracht 3: Onderzoek in de wijk

De opdracht onderzoek in de wijk bestaat uit drie delen; het voorbereidende deel met het formuleren van de onderzoeksvraag, het uitvoeren van onderzoek in de wijk en het presenteren van de resultaten. Bij deze test waren deze activiteiten over twee gescheiden lesuren van 50 minuten verdeeld. In het eerste lesuur hebben de leerlingen na het uitvoeren van de eerste twee opdrachten zo'n 15 minuten gewerkt aan de onderzoeksvoorbereiding. Het uitvoeren van het onderzoek en het presenteren van de resultaten vond twee dagen later plaats in een lesuur van 50 minuten.

Bij deze eerste test hebben de leerlingen geen voorbeelden van onderzoeksvragen gekregen. Leerlingen moesten op basis van de introductie en lesbrief zelf komen tot onderzoeksvragen waarmee zij de diversiteit in de wijk konden onderzoeken. Het zelf formuleren van onderzoeksvragen bleek erg lastig. Leerlingen kwamen tot vragen als: 'Wat zijn de verschillen in de wijk'. Ik heb samen met de docent het proces bijgestuurd door voorbeelden van onderzoeksvragen te geven waarin meer specifieke verschillen in de wijk centraal staan. De deelopdrachten in de leerlingopdracht ter voorbereiding van het onderzoek werkten goed; leerlingen geven een antwoord op al de vragen en werken zo dus vanuit een redelijk compleet onderzoeksplan. Leerlingen hebben bij het opstellen van een onderzoeksplan wel moeite om andere onderzoeksmethode te bedenken dan het interviewen van buurtbewoners.

Voor het uitvoeren en presenteren van het onderzoek hadden leerlingen 50 minuten de tijd. De leerlingen hebben 30 minuten onderzoek gedaan in de wijk. Daarna hebben ze zo'n 15 minuten gewerkt aan het presenteren van hun gevonden antwoorden. De laatste 5 minuten zijn gebruikt om de bevindingen aan elkaar te presenteren. Deze tijdsplanning bleek erg krap. Leerlingen gaven graag langer de tijd te hebben voor het onderzoek in de wijk. Leerlingen werkten hun onderzoeksvraag en antwoorden uit op een poster. Ook de tijd voor maken van de poster was nu erg

beperkt. Leerlingen besteden veel aandacht aan de poster, willen dit zo mooi mogelijk doen. De wijze van uitwerken van de posters is vrij gelaten; uit de resultaten blijkt dat leerlingen goed in staat zijn hun bevindingen te presenteren.

Abbeelding 3: uitwerkingen opdracht 'De identiteit van de wijk' test Hoeksch Lyceum

5.7.2 Evaluatie try-out

Hoewel de planning van lessen en opdrachten niet verliep zoals bedacht zijn uit de try-out toch enkele conclusies te trekken. De lessen en opdrachten werkten over het algemeen zoals bedoeld. De opdrachten over diversiteit in de klas vormden een logische opstap naar het nadenken over diversiteit in de wijk. Leerlingen waren met name erg enthousiast over het uitvoeren en presenteren van het onderzoek. Binnen de lessen en opdrachten zijn er wel enkele aanpassingen nodig om de effectiviteit en uitvoerbaarheid te vergroten.

- Het taalniveau van sommige opdrachten is te hoog voor de leerlingen. Hierdoor worden lessen en opdrachten verkeerd begrepen. Het taalniveau van lessen en opdrachten zal waar mogelijk vereenvoudigd worden.
- Leerlingen nemen weinig tijd om de opdrachten te lezen, zij gaan direct over tot actie. Op basis hiervan zullen de opdrachten worden aangepast; introductie en opdrachten zullen nog kernachtiger beschreven worden.
- De titel van de onderzoeksopdracht 'de identiteit van de wijk' werd door leerlingen niet begrepen. Deze titel zal aangepast moeten worden.
- Het zelf formuleren van onderzoeksvragen is erg moeilijk. Er zullen suggesties voor onderzoeksvragen opgenomen worden in de lesbeschrijving en presentatie.
- De voor de opdrachten ingeplande tijd was nu erg kort. In de docenteninstructie zal de indicatie van benodigde tijd voor de opdrachten aangepast moeten worden.

5.7.3 Try-out compleet ontwerp

Op basis van de eerste test zijn er aanpassingen gemaakt in het ontwerp van de lessen en opdrachten. De belangrijkste aanpassingen in het ontwerp: het terugbrengen van de hoeveelheid tekst in opdrachten, het herformuleren van de vraag van de gemeente als uitdaging voor het onderzoek en ontwerp, het geven van suggesties voor onderzoeksvragen en methoden van onderzoek, het aanpassen van de tijdsplanning van lessen en opdrachten. Met deze aangepaste versie is een tweede test van het ontwerp uitgevoerd.

De tweede test van het lesprogramma werd uitgevoerd bij het Calvijn Groene Hart. Op deze school is gedetailleerde ontwerp in december 2015 eerst met twee klassen uitgevoerd. Na aanpassingen aan het detailontwerp is het programma in januari 2016 met nog zes klassen uitgevoerd. Voor de try-out was per klas vier lessen van 50 min. beschikbaar. De beschrijving van het

verloop van lessen is gebaseerd op ervaringen en observaties in de try-out met twee klassen die ik samen met de docent uitvoerde. De evaluatie met de docent is gebaseerd op de ervaringen met het lesprogramma in alle 8 de klassen. De leerlingenuitkomsten zijn afgenomen in 4 klassen die de laatste versie van het programma onder leiding van de eigen docent hebben uitgevoerd.

> Opdracht 1: wat maakt jou uniek?

De leerlingen hebben de uitvoering van deze opdracht als huiswerk gemaakt. Doordat de opdracht nu als huiswerk is gemaakt en door een aangepaste instructie bij de opdracht verschilden de resultaten van de opdracht sterk met de resultaten uit de eerdere try-out.

Afbeelding 4: uitwerkingen opdracht ‘Wat maakt jou uniek?’ try-out Calvijn

In de opdrachtstelling is nu expliciet opgenomen dat de uitwerking van deze opdracht een weergave vormt van wat kenmerkend is voor jou als persoon. Daarbij is in de opdracht duidelijker benadrukt dat de gegeven categorieën ter inspiratie zijn opgenomen maar dat hiervan afgeweken kan worden. Leerlingen hebben de opdracht nu goed begrepen en veel moeite gestopt in de uitwerking van de opdracht en het geven van een weergave van zichzelf. Door de ‘rijkdom’ van de gemaakte uitwerkingen zijn deze goed bruikbaar bij het uitvoeren van de vervolgoopdracht in de klas.

> Opdracht 2: Uniek of niet?

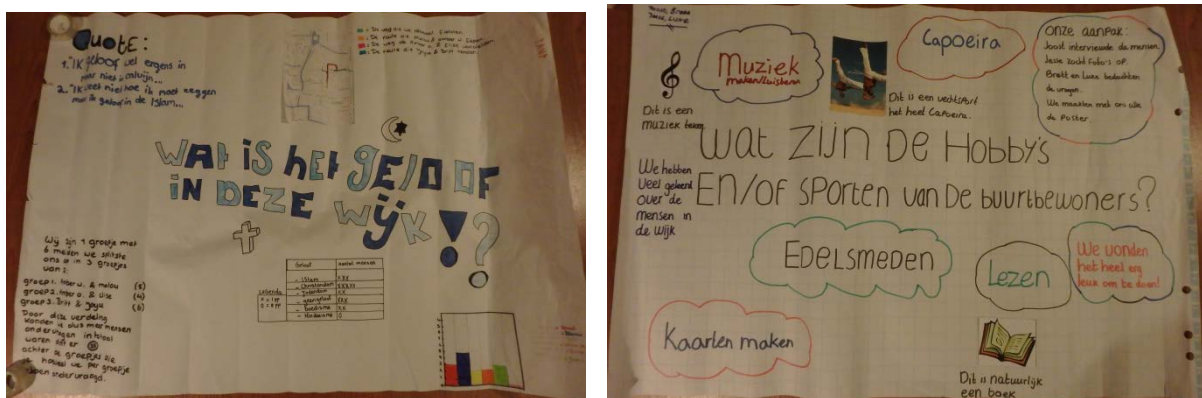
In de klas is de opdracht uitgevoerd met groepjes van vier leerlingen. Leerlingen toonden elkaar vol trots de door hen gemaakte paspoorten en bespraken deze uitvoerig met elkaar. Bij de opdracht om de meest verrassende verschillen en overeenkomsten binnen hun groepje vast te stellen hadden zij door de vele informatie die zij inbrachten geen moeite om hier antwoorden op te formuleren. De stap naar de afsluitende vraag waarin de leerlingen wordt gevraagd te verwoorden waaruit de diversiteit binnen hun groepje het sterkst blijkt vonden zij erg moeilijk te beantwoorden. Zij hadden zoveel verschillen vastgesteld dat het voor hen erg lastig was om deze vraag te beantwoorden. Door de resultaten van de groepjes klassikaal te bespreken en samen te vatten lukte het om tot een zeer brede invulling van het begrip diversiteit te komen.

> Opdracht 3: Onderzoek in de wijk

Ten opzichte van de eerste test is de instructie bij deze opdracht verder aangescherpt. In de instructie bij deze opdracht is de koppeling naar de voorbereidende opdrachten expliciet gemaakt door letterlijk te stellen: ‘Zoals je een portret kunt maken van jezelf kan je dat ook doen van een wijk’. Daarnaast is de aanleiding van het onderzoek, een verzoek van de gemeente, nu duidelijk in de les aan bod gekomen. Door leerlingen een aantal voorbeelden van onderzoeksvragen te geven waren

de leerlingen goed in staat om zelf tot onderzoeksvragen en een plan van aanpak te komen. De door de leerlingen geformuleerde onderzoeksvragen zijn zeer divers. Deze variëren van onderzoek naar de bevolkingssamenstelling van de wijk in leeftijd, geloof of inkomen tot vragen met betrekking tot welke hobby's mensen in de wijk hebben en vragen over hoe mensen de veiligheid in de wijk waarderen. De leerlingen hebben het onderzoek in een volgende les uitgevoerd. Hiervoor hadden zij 50 minuten de tijd.

In de derde les van het project hebben de leerlingen 25 minuten de tijd gekregen om hun onderzoeksbevindingen te verwerken in een poster of presentatie. Leerlingen waren erg enthousiast over het uitgevoerde onderzoek en de gevonden resultaten. Leerlingen hadden opvallend weinig sturing of hulp nodig hebben om te bedenken op welke wijze zij de onderzoeksresultaten het beste konden verwerken en presenteren.

Afbeelding 5: uitwerkingen opdracht 'Onderzoek in de wijk' try-out Calvinj

> Opdracht 4: Wijken in acties & Opdracht 5: Actie in de wijk

In de afsluitend les hebben de leerlingen in groepjes de opdrachten 4 en 5 uitgevoerd. Bij het uitvoeren van opdracht 4 was het voor leerlingen een uitdaging om alle informatie over wijkprojecten te lezen; zij willen het liefste direct aan de slag. De leestekst van alle wijkprojecten samen bleek wat lang. Leerlingen vonden veel van de wijkprojecten wel aansprekend; reageerden enthousiast op een aantal van de voorbeelden en legden direct een koppeling met de eigen wijk. De opdracht bij het kiezen van wijkprojecten doorlopen de leerlingen snel; groepen leerlingen zijn het er snel over eens welke projecten het meest aansprekend zijn en welke het minst.

Direct aansluitend op deze opdracht hebben de leerlingen in de test opdracht 5: Actie in de wijk uitgevoerd. Omdat de leerlingen in de voorgaande opdracht kennis hebben gemaakt met allerlei ideeën voor wijkinitiatieven vinden ze het wat lastig om los te komen van deze voorbeelden. Leerlingen komen in eerste instantie met voorbeelden die letterlijk uit de voorgaande les komen. Tijdens de les hebben de docent en ik dit bijgestuurd door bij de leerlingen te benadrukken dat het eigen ideeën mogen zijn die aansluiten bij de behoeften van de buurt. Ook na deze instructie bleek het lastig voor leerlingen om ideeën te bedenken. De ideeën die ze bedachten hadden vooral betrekking op: meer speelplekken in de wijk, het organiseren van een buurtfeest, meer sportgelegenheid voor jongeren in de wijk. Tijdens de les is omwille van de tijd besloten dat de groepjes leerlingen hun beste idee mondeling zouden presenteren aan de klas en dit niet zouden uitwerken op een poster.

5.7.4 Evaluatie try-out compleet ontwerp

Micro-evaluatie leerlingen

Met de leerlingen is een korte evaluatie uitgevoerd van de lessen en opdrachten. Zij hebben dit gedaan door per groepje enkele tips en tops op te schrijven, daarnaast hebben de leerlingen opgeschreven wat ze van de lessen hebben geleerd. Over het algemeen waren alle leerlingen erg positief over de lessen en opdrachten. Zij geven aan dat ze het doen van onderzoek erg leuk vinden en daarbij de zelfstandigheid die ze kregen vooral waardeerden. Zonder uitzondering geven alle groepen aan dat zij graag meer tijd hadden besteed aan het uitvoeren van onderzoek. Een aantal leerlingen gaf aan dat zij het maken van het identiteitspaspoort bij opdracht 1 een leuke opdracht vinden maar dat hiermee in de les relatief weinig werd gedaan. Aan opdracht 4 en 5 wordt in de evaluaties weinig gerefereerd. Enkele leerlingen geven aan dat zij het interessant vonden om kennis te maken met voorbeelden van wijkprojecten. Opdracht 5 is in deze test relatief beperkt aan bod gekomen, in de evaluaties komen ze hier dan ook niet op terug.

		naam Ashley, Charlotte, Samantha	cijfer
		klas 1HAT1 / 1AT1	
		datum	
		vak Aardrijkskunde	
Tips - Meer tijd - Niet allemaal tegelijk naar de wijk	Tops Het is een - Het is een eens wat anders dan les. - Het is leuk om meer te leren over de wijk.		
Wat hebben we geleerd? * We leerde wat voor mensen er in de wijk woonden	Opmerkingen Het is een leuke project, maar misschien is het handig als we meer tijd krijgen.		

Afbeelding 6: voorbeeld evaluatie door leerlingen try-out Calvijn

Evaluatie met docent

De evaluatie met de docent is gebaseerd op haar ervaringen met het uitvoeren van het programma in acht klassen. Deze evaluatie is na de afsluiting van het lesprogramma uitgevoerd in een gesprek met de docent. In dit gesprek heb ik de docent gevraagd naar haar ervaringen met betrekking tot de toepasbaarheid en uitvoerbaarheid van het ontwerp. De belangrijkste aandachtspunten en conclusies die in dit gesprek naar boven kwamen zijn:

- > Voor het niveau VMBO/HAVO 1 is het begrip 'diversiteit' erg moeilijk; dit heeft uitvoerige toelichting in het nabespreken van de opdracht.
- > Opdracht 1 vinden de leerlingen erg leuk om uit te voeren. Ze vinden het jammer dat hier relatief weinig mee wordt gedaan in de vervolgoopdracht. Dit nu opgelost door meer tijd te besteden aan het klassikaal bespreken van de paspoorten en de uitvoering te waarderen met een cijfer.
- > Opdracht 2 vinden de leerlingen erg lastig; met name om aan te geven wat hen uniek maakt. Door in aanvulling op de opdracht hier een korte instructie bij te geven werd dit duidelijker voor de

leerlingen.

- > De stap van de opdrachten in de klas naar de opdrachten in de buurt is wat groot. Aansluiting van deze opdrachten moet aan leerlingen duidelijker gemaakt worden.
- > Leerlingen vinden het uitvoeren van onderzoek erg leuk. Nagenoeg alle leerlingen hebben interviews gehouden met buurtbewoners. In de buurt trad zelfs enige 'onderzoeksmoeheid' op. Een goede aanvulling zou zijn om suggesties te doen voor andere manieren van onderzoek.
- > De tijd voor het uitvoeren van onderzoek (50 min.) was krap. Met de juiste sturing en voorbereiding volstond dit wel voor het verzamelen van data.
- > De posters werkten goed als presentatievorm van het buurtonderzoek. Een aantal leerlingen heeft dit gepresenteerd in een PowerPoint. Dit werkte minder goed omdat zij hierbij vooral oog hadden voor de vormgeving.
- > De resultaten van het onderzoek in de wijk zijn wisselend; de docent is erg onder de indruk van het onderzoek en de presentatie van een aantal groepen.
- > De opdrachten zijn duidelijk geschreven, sluiten goed aan op het niveau van de leerlingen.
- > 'Diversiteit' weten leerlingen moeilijk te definiëren; zowel in de presentatie van het onderzoek als in de ideeën voor eigen buurtinitiatieven.
- > Programma als geheel is goed werkbaar. Sluit goed aan op niveau van leerlingen; duidelijke lijn in opdrachten. De docenteninstructie is toereikend voor het geven van de lessen en opdrachten.
- > Docent ziet relevantie van de lessen, leerlingen zien dit wellicht nog niet. Zij hebben nog maar weinig aardrijkskundeles gehad, kunnen het nog moeilijk in een context plaatsen.
- > Leerlingen vinden het lesprogramma vooral erg leuk. Vinden daarbij het maken van het identiteitspaspoort en het uitvoeren van onderzoek het leukst. De opdrachten over wijkprojecten in Europa vinden leerlingen het minst aansprekend. Deze opdrachten zijn wel relevant voor de aardrijkskundeles. Goed om kennis te nemen van projecten van verschillende plekken op de wereld.

Evaluatie door middel van leerling enquêtes

Bij 88 leerlingen uit vier klassen van het Calvijn Groene Hart is na afloop van de lessenserie een vragenlijst afgenomen. De vragenlijst diende om input te verkrijgen voor het aanpassen van het gedetailleerd ontwerp, om te meten hoe leerlingen de lessen waarderen en om vast te stellen of de lesdoelen zijn behaald.

De antwoorden op de open vragen komen sterk overeen met wat uit de eerdere evaluatie met leerlingen naar voren kwam. Bij de vraag wat leerlingen het meest leuk en aansprekend vonden antwoorden de meeste leerlingen dat ze het zelf uitvoeren van onderzoek erg leuk en nuttig vinden. Daarnaast waarderen leerlingen het vooral dat deze lessen iets anders zijn dan de lessen die ze normaal gesproken volgen. Gevraagd naar wat ze anders zouden willen aan de lessen en opdrachten wordt het meest genoemd dat leerlingen graag meer tijd hadden gehad voor het onderzoek en de uitwerking daarvan.

Datum: 30-10-16
Klas: 1.1a2

DIVERSITIES
government urban diversity

In de afgelopen lessen kreeg je les over Diversiteit en deed je zelf onderzoek in de wijk. Ik ben erg benieuwd wat je van de opdrachten en lessen vond. Zou je daarom een antwoord kunnen geven op deze vragen? Alvast bedankt voor het invullen!

VRAGEN
Probeer in een paar zinnen een antwoord te geven op de volgende vragen.
Niet genoeg ruimte? Gebruik dan eventueel de achterkant van dit blad.

1. Wat heb je geleerd door het maken van deze opdrachten? Wat wist je nog niet wat je nu wel weet?
dat er veel verschillende culturen in 1 stad kunnen wonen, worden dat er vaak is

2. TOPS? Wat vond je nuttig/ goed/ leuk/ aansprekend aan deze opdrachten?
ik vond het leuk om een brief te schrijven om aan de energie te weten

3. TIPS? Wat zou je anders willen aan de lessen en opdrachten? Wat mis je?
tijd, je moet dat niet te weinig tijd brengen om een poster te maken

4. Wat betekent 'Diversiteit' volgens jou?
verschillen tussen mensen die we plaatsen

5. Eens of oneens?
(1= helemaal mee oneens, 2= mee oneens, 3= neutraal, 4= mee eens, 5= helemaal mee eens)

- ik vond de opdrachten moeilijk	1	2	3	4	5
- ik heb meer geleerd over Diversiteit	1	2	3	4	5
- ik heb meer geleerd over de wijk van de school	1	2	3	4	5
- ik vond de opdrachten uitdagend	1	2	3	4	5
- ik ben tevreden over de samenwerking in mijn groepje	1	2	3	4	5
- ik heb meer geleerd over het zelf doen van onderzoek	1	2	3	4	5
- ik ben tevreden met het resultaat van de opdrachten	1	2	3	4	5
- ik vond de lessen en opdrachten nuttig	1	2	3	4	5

6. Heb je nog opmerkingen of aanvullingen?
Daar, ik vind het prima zo

Afbeelding 7: Leerling enquête try-out Calvijn

Op de vraag wat ze hebben geleerd met deze lessen antwoorden de meeste leerlingen dat ze vooral meer over de wijk hebben geleerd. De helft van de leerlingen refereert op de vraag wat ze hebben geleerd aan de onderzoeksvraag die zij zelf hebben onderzocht. Zij antwoorden bijvoorbeeld: 'dat mensen in de wijk best oud zijn', 'dat er in de wijk veel verschillend geloven zijn'. Vijftien leerlingen beantwoorden die vraag met een antwoord waarin het begrip diversiteit of de diversiteit in de wijk genoemd wordt. Twaalf leerlingen zeggen geleerd te hebben hoe zij onderzoek moeten doen.

Op de vraag 'Wat betekent diversiteit volgens jou?' geven 65 van de 88 leerlingen een antwoord waarin zij refereren aan verschillen tussen mensen of verschillen binnen wijken. Tien leerlingen schrijven op het niet te weten of hebben de vraag niet beantwoord. Drie leerlingen antwoorden dat diversiteit betekent dat je onderzoek uitvoert in de wijk.

In de vragenlijst is een stellingenvraag opgenomen waarbij de leerlingen op een vijfpuntsschaal antwoorden op stellingen die betrekking hebben op de leerdoelen, de uitvoerbaarheid en de relevantie. De antwoorden op deze vraag zijn verzameld in onderstaande tabel.

Resultaten vraag 5 enquête try-out Calvijn	1. Helemaal mee oneens	2. Mee oneens	3. Neutraal	4. Mee eens	5. Helemaal mee eens	Gemiddelde
N = 88						
- Ik vond de opdrachten moeilijk	39 (44%)	25 (28%)	21 (24%)	1 (1%)	2 (2%)	1,9
- Ik heb meer geleerd over Diversiteit	5 (6%)	13 (15%)	32 (36%)	28 (32%)	10 (11%)	3,3
- Ik heb meer geleerd over de wijk van de school	7 (8%)	3 (3%)	25 (28%)	38 (43%)	15 (17%)	3,6
- Ik vond de opdrachten uitdagend	14 (16%)	15 (17%)	35 (40%)	13 (15%)	11 (13%)	2,9
- Ik ben tevreden over de samenwerking in mijn groepje	6 (7%)	2 (2%)	19 (22%)	31 (35%)	30 (34%)	3,9
- Ik heb meer geleerd over het zelf doen van onderzoek	3 (3%)	10 (11%)	28 (32%)	29 (33%)	18 (20%)	3,6
- Ik ben tevreden met het resultaat van de opdrachten	2 (2%)	2 (2%)	27 (31%)	23 (26%)	34 (39%)	4,0
- Ik vond de lessen en opdrachten nuttig	6 (7%)	7 (8%)	35 (40%)	25 (28%)	15 (17%)	3,4

Tabel 1: resultaten enquête try-out Calvijn

= Modus

Enkele conclusies die naar aanleiding van de antwoorden van leerlingen bij deze stellingen kunnen worden getrokken zijn:

> Leerlingen vinden de opdrachten niet moeilijk. Dit komt overeen met de eerdere evaluaties waarin werd vastgesteld dat de opdrachten wat betreft taal en niveau aansluiten op de doelgroep.

> Leerlingen beantwoorden de vraag of zij meer hebben geleerd over diversiteit met een gemiddelde van 3,3 (3 = neutraal, 4 = mee eens) relatief neutraal. Dit komt niet overeen met het aantal

leerlingen (65 van de 88) dat op de open vraag wat diversiteit betekent een antwoord gaven waarin zij refereerden aan verschillen tussen mensen en verschillen in de wijk. Een verklaring hiervoor kan zijn dat leerlingen aangeven vooral geleerd hebben om onderzoek te doen of vooral geleerd hebben over de wijk. Het begrip 'diversiteit' blijft een erg abstract begrip voor ze en koppelen ze niet direct aan de uitgevoerde activiteiten.

> Leerlingen antwoorden op de vraag of ze geleerd hebben onderzoek te doen redelijk positief (gemiddeld 3,6). Ook in de open vragen refereerden leerlingen veel aan het uitvoeren van het wijkonderzoek. Zoals ook uit eerdere evaluaties naar voren komt vinden zij dit het meest aansprekende deel van het lesprogramma. Daarnaast is het doen van onderzoek voor deze leerlingen nieuw, de docent gaf aan dat ze dit nog niet eerder hebben gedaan. Omdat dit nieuw voor ze is en de opdracht ze aansprak hebben ze hierover veel geleerd.

> Leerlingen zijn gematigd positief over het nut van de opdrachten (gemiddeld 3,4). Dit resultaat is besproken met de docent. Zij gaf aan dat leerlingen het lastig vinden om het nut van het geleerde te beoordelen. Veel leerlingen leggen de koppeling tussen deze lessen en het vak aardrijkskunde niet. Dit blijkt ook uit het feit dat meerdere leerlingen bij de vraag naar 'tops' aangeven dat zij het vooral leuk vonden om een iets anders te krijgen dan aardrijkskunde lessen. De verklaring van de docent is dat dit ook komt doordat in de periode van het uitvoeren van de test de inhoud van het programma niet aansloot bij het thema wat centraal stond in de aardrijkskundelessen. Door de opdrachten uit te voeren tijdens de behandeling van het thema de multiculturele samenleving zullen de leerlingen de relevantie van de opdrachten beter inzien.

5.7.5 Analyse compleet ontwerp

De try-outs en evaluaties worden gebruikt om het lesprogramma te analyseren op de werkelijke effectiviteit en werkelijke uitvoerbaarheid. Bij de werkelijke effectiviteit wordt vastgesteld of de voor het lesprogramma opgestelde leerdoelen worden behaald. Bij het analyseren van de uitvoerbaarheid wordt gekeken of het lesprogramma in planning, niveau, opdrachtstelling, docenteninstructie etc. aansluit bij de onderwijspraktijk.

> Werkelijke effectiviteit

Bij aanvang van het ontwerpproces zijn als ontwerpeis twee centrale leerdoelen geformuleerd:

1. Leerlingen maken kennis met mensen, culturen en leefstijlen binnen hun eigen omgeving en kunnen dit koppelen aan het begrip (hyper)diversiteit;
2. Leerlingen maken kennis met het werk van een (wetenschappelijk) onderzoeker en het doen van onderzoek.

In de vragenlijst geeft 74% van de leerlingen een definitie van diversiteit waarin zij refereren aan verschillen tussen mensen en verschillen binnen wijken. Op basis van deze uitslag kan vastgesteld worden dat het lesprogramma effectief is in het vergroten van de kennis van leerlingen over diversiteit. Door het eigen onderzoek binnen de schoolomgeving maken zij een koppeling tussen het concept diversiteit en hun eigen omgeving. Uit de try-outs komt echter ook naar voren dat 'diversiteit' een lastig en abstract begrip blijft voor leerlingen. Dit blijkt ook uit de beantwoording van vraag 5 van de vragenlijst. Leerlingen hebben onderzoek verricht naar de diversiteit in de schoolwijk en het merendeel van de leerlingen weet een definitie van diversiteit te geven. Toch geeft slechts 43% van de leerlingen aan meer geleerd te hebben over diversiteit, 36% van de leerlingen antwoordt neutraal, 20% van de leerlingen geeft aan niet meer geleerd te hebben over diversiteit. Ook de

docenten geven aan dat 'diversiteit' een lastig concept is voor leerlingen. Is hiermee het programma dan niet effectief in het bereiken van dit leerdoel? Het antwoord hierop is nee. Hoewel het een moeilijk begrip blijft voor leerlingen weet een groot deel van de leerlingen inhoud te geven aan het begrip en dit te betrekken op zichzelf en op de eigen omgeving. Wel zullen er kleine aanpassingen gemaakt worden in het lesprogramma om het begrip diversiteit nog nadrukkelijker van betekenis te voorzien.

In het tweede hoofddoel staat het werk van een wetenschapper en het uitvoeren van onderzoek centraal. Het uitvoeren van wijkonderzoek heeft een centrale rol gekregen in het lesprogramma. Uit evaluaties van de try-outs met docenten en leerlingen blijkt dat leerlingen dit deel van het lesprogramma het meest aansprekend vinden. Tijdens de try-outs bleek dat leerlingen niet eens het sterkst gemotiveerd werden door de gepresenteerde uitdaging. Meer motivatie haalden zij uit het feit dat zij als echte wetenschappers/ onderzoekers aan de slag mochten. Zowel docenten als leerlingen zijn positief over het resultaat van de onderzoeksopdracht. Leerlingen blijken goed in staat tot het uitvoeren en presenteren van hun eigen onderzoek. Op basis van de try-out zullen nog enkele aanpassingen gemaakt worden in de instructie naar docenten en leerlingen om ze ideeën te geven voor het gebruik van meer diverse onderzoeksmethoden.

> Werkelijke uitvoerbaarheid

Uit de evaluatie met docenten en leerlingen blijkt dat de lessen en opdrachten goed aansluiten bij het niveau van de leerlingen. Leerlingen zijn goed in staat de opdrachten zelfstandig uit te voeren. De hoeveelheid tekst en het niveau van taal is voor sommige leerlingen nog wel wat lastig. Hierop zullen enkele aanpassingen moeten worden gemaakt.

Docenten geven aan dat de lessen goed aansluiten bij het onderwijscurriculum. Tijdens de try-outs was deze koppeling er niet, bij toepassing tijdens het behandelen van onderwerpen rond de multiculturele samenleving vormt het lesprogramma een goede aanvulling op de reguliere lessen.

De docenteninstructie was voor de docenten toereikend voor het geven van de lessen. Docenten gaven aan dat de achtergrondinformatie, de beschrijving van de leerlijn en de lesinstructies een duidelijk beeld geven van het gebruik van het product.

De grootste uitdaging bij de uitvoering van lessen is het aanhouden van de voorgestelde tijdsplanning. Met name bij het uitvoeren en uitwerken van het buurtonderzoek geven docenten en leerlingen aan dat de beschikbare tijd erg weinig was. De leerlingen kwamen in de nu beschikbare tijd tot mooie onderzoeken en presentaties, toch hadden ze hier graag meer tijd en aandacht aan besteed. Voor de overige opdrachten geldt dat ze goed uitvoerbaar waren in de hiervoor ingeplande tijd.

Deelvraag 6: Hoe ervaren en waarderen leerlingen en docenten het complete ontwerp van lessen en welke aanpassingen en verbeteringen kunnen op basis hiervan gemaakt voor het komen tot een definitief eindproduct?

Beantwoording deelvraag 6: uit de try-outs, evaluaties en analyse blijkt dat het lesprogramma op werkelijke effectiviteit en uitvoerbaarheid positief beoordeeld wordt. Daarnaast onderschrijven docenten de relevantie van de lessen voor het onderwijs. Wel komen uit de try-outs enkele verbeterpunten naar voren die de effectiviteit en uitvoerbaarheid nog kunnen vergroten. Deze verbeterpunten hebben met name betrekking op: verduidelijken van het concept diversiteit, het taalniveau, de hoeveelheid tekst, de voorgestelde tijdsplanning, aanreiken van onderzoeksvragen – en methoden, inkorten van de afsluitende opdracht 'Actie in de wijk'.

5.8 Aanpassingen ontwerp

Op basis van de evaluatie en analyse van het complete ontwerp kan een definitief ontwerp van het lesprogramma worden gemaakt. In de evaluaties van de try-outs kwam een aantal aandachtspunten en verbeterpunten naar voren. Per onderdeel van het lesprogramma zal kort worden aangegeven welke keuzes zijn gemaakt om te komen tot een definitief ontwerp:

> Docenteninstructie

- Leerdoelen zijn aangepast naar wat in realiteit wordt bereikt met het uitvoeren van de opdrachten. Het leerdoel waarin gesteld werd dat leerlingen kennis maken met buurtprojecten in de schoolomgeving blijkt niet binnen iedere context haalbaar. Dit leerdoel is vervangen voor een leerdoel: "Leerlingen maken kennis met wijkinitiatieven gericht op het vergroten van de leefbaarheid van wijken. Zij kunnen daarbij beargumenteren wat zij sterk en zwak vinden aan de initiatieven"
- Aanpassing in suggesties voor gebruik: de opdeling in lessen is losgelaten. Er is nu een indeling in opdrachten gemaakt die de docent naar eigen inzicht kan verdelen over de beschikbare tijd. Hiermee wordt de bruikbaarheid voor
- Voor het geheel van opdrachten en per opdracht is een indicatie van benodigde lestijd opgenomen. Deze tijdsindicatie is aangepast naar aanleiding van de bevindingen in de try-outs. Met name voor het voorbereiden, uitvoeren en presenteren van het onderzoek is meer tijd opgenomen. Voor de opdrachten actie in de wijk en wijken in actie is op basis van de try-outs minder tijd ingeruimd.

> Opdracht 'Wat maakt jou uniek?'

- De opdracht is in grote lijnen overleefd. Zowel leerlingen als docenten beoordeelden de opdracht als relevant en een goede introductie op het centrale thema en de latere opdrachten. Om de bruikbaarheid en effectiviteit van de opdracht te vergroten zijn enkele wijzigingen opgenomen:
- In de instructie door de docent is de koppeling met het onderzoek in de wijk opgenomen waardoor de samenhang tussen opdrachten sterker naar voren komt.

- In de opdracht voor leerlingen wordt sterker benadrukt dat de gegeven categorieën suggesties zijn en dat leerlingen alles kunnen opnemen wat iets zegt over wat hen uniek maakt.
- In de opdracht voor leerlingen is de tekst ingekort om de leesbaarheid te vergroten. Daarnaast bleek het woord 'identiteit' lastig voor leerlingen, dit is in de opdracht nu concreet gemaakt.

> Opdracht 'Uniek of niet?'

In deze opdracht wordt het centrale begrip 'diversiteit' gedefinieerd en onderzocht binnen de klas. De leerlingen vinden dit een lastige opdracht, vooral omdat 'diversiteit' een erg abstract begrip is voor de leerlingen. Bij een voldoende rijke input uit de eerste opdracht blijkt de opdracht goed uit te voeren voor leerlingen. Om meer recht te doen aan de door de leerlingen uitgewerkte identiteitspaspoorten en het begrip 'diversiteit' van betekenis te voorzien zijn enkele wijzigingen aangebracht:

- In tijdsplanning bij de opdracht is meer tijd ingeruimd voor het nabespreken van de identiteitspaspoorten om zo meer recht te doen aan het door leerlingen uitgevoerde werk.
- In de docenteninstructie, PowerPoint en opdracht aan leerlingen is het begrip 'diversiteit' explicieter opgenomen en gedefinieerd.

> Opdracht 'Onderzoek in de wijk'

Leerlingen en docenten vinden dit de meest aansprekende opdracht. Leerlingen zijn goed in staat onderzoek uit te voeren, te verwerken en te presenteren. Uit de try-outs kwam naar voren dat leerlingen wel moeite hebben met het voorbereiden van het onderzoek: het formuleren van onderzoeksvragen en het bedenken van verschillende methoden van onderzoek. Daarnaast was de koppeling met de voorgaande opdrachten voor leerlingen niet altijd duidelijk. Om de bruikbaarheid van deze opdracht te vergroten zijn enkele aanpassingen gemaakt:

- In de docenteninstructie en de PowerPoint bij de les is de koppeling met de voorgaande lessen en de wisseling van schaalniveau (van individu en klas naar buurt) sterker benadrukt.
- De centrale uitdaging; de vraag vanuit het stadsbestuur, is in de les behouden gebleven. In de opdracht voor leerlingen is nu opgenomen dat zij aan de slag zullen gaan als echte onderzoekers. Dit bleek in de praktijk leerlingen sterk te motiveren.
- In de docenteninstructie en PowerPoint bij de les worden suggesties gegeven voor onderzoeksvragen en voor meer diverse methoden van onderzoek. Hierin wordt sterker benadrukt dat de vragen moeten aansluiten bij het onderzoeken van de diversiteit van de wijk.
- Bij het uitvoeren van onderzoek denken leerlingen vooral aan het interviewen van wijkbewoners. In de les en opdracht zijn suggesties opgenomen voor het gebruiken van andere methoden van onderzoek.

> Opdracht 'Wijken in actie'

Deze opdracht werd door leerlingen minder gewaardeerd dan de onderzoeksoopdracht. De leerlingen vonden de in de les behandelde wijkprojecten aansprekend, zij konden deze goed koppelen aan hun eigen omgeving. Docenten gaven aan de opdracht zeer relevant te vinden omdat leerlingen op deze wijze kennis maken met wat er buiten hun directe leefomgeving gebeurt en buurtinitiatieven binnen hun eigen omgeving beter kunnen plaatsen. Daarnaast biedt de opdracht de mogelijkheid voor docenten die niet met hun leerlingen naar buiten kunnen om toch een gedeelte van het lesprogramma uit te voeren en leerlingen kennis te laten maken met de wijze waarop omgegaan wordt met diversiteit in woonwijken. Om deze reden is ervoor gekozen de opdracht wel als

onderdeel van het definitieve ontwerp op te nemen. Om de uitvoerbaarheid te vergroten zijn enkele aanpassingen gemaakt:

- De teksten over de diverse wijkprojecten zijn zoveel mogelijk ingekort om de benodigde leestijd te beperken.
- In de try-outs maakten leerlingen een rangorde van alle projecten. Dit leverde niet de gehoopte discussie op. Op basis hiervan is de opdracht nu zo aangepast dat leerlingen met elkaar alleen bediscussiëren en beslissen welk wijkproject zij het meest en het minst aansprekend vinden.
- uit de try-outs is gebleken dat deze opdracht minder tijd in beslag neemt dan gedacht. Door de opdracht kernachtiger te formuleren kan deze in tijd ingekort worden, dit vergroot de toepasbaarheid van de opdracht. In de docenteninstructie is de indicatie van benodigde tijd voor deze opdracht naar beneden bijgesteld.

> Opdracht 'Actie in de wijk'

In de afsluitende opdracht bedenken leerlingen een initiatief voor de eigen wijk. Uit de try-out bleek dat leerlingen het lastig vonden om buiten de in het lesprogramma gegeven voorbeelden te denken. Daarnaast was de koppeling met de diversiteit van de wijk in de ideeën van leerlingen niet altijd even sterk. De opdracht tot het maken van een uitgebreide presentatie een te omvangrijke en tijdrovende opdracht was. Op basis van deze bevindingen is deze opdracht herzien om zo de bruikbaarheid en uitvoerbaarheid voor het onderwijs te vergroten:

- Om de koppeling met de eigen wijk en de diversiteit in de wijk te versterken is de instructie in de opdracht aan leerlingen aangepast. Hierin is nu benadrukt dat het idee van de leerlingen moet passen bij de wijk, mensen uit de wijk moet samenbrengen en moet aansluiten bij wat de bewoners van de wijk missen in hun wijk.
- In de docenteninstructie en in de opdracht voor leerlingen is de wijze van presenteren nu open gelaten. Op deze wijze kan de docent afhankelijk van de beschikbare tijd zelf de keuze maken op welke wijze hier invulling aan wordt gegeven.
- In praktijk bleek met het vereenvoudigen van de opdracht minder tijd nodig voor het uitvoeren hiervan dan vooraf gedacht. In de docenteninstructie is de indicatie van benodigde tijd naar beneden bijgesteld. Dit maakt dat deze opdracht, in combinatie met de opdracht 'Wijken in actie?' binnen een lesuur kunnen worden uitgevoerd. Hiermee worden deze opdrachten een bruikbare opdracht voor docenten die beperkt zijn in lestijd of alleen lessen binnen het lokaal kunnen uitvoeren.

5.9 Definitief ontwerp

Dit ontwerponderzoek is uitgevoerd naar aanleiding van een ontwerpvrage vanuit het Divercities onderzoeksteam. Het ontwerpproces heeft geleid tot het opleveren van een definitief ontwerp in januari 2016 (zie bijlage). Het definitieve ontwerp van het lesprogramma is in eerste instantie vertaald naar het Engels om in februari 2016 aan alle betrokken onderzoeksteams gepresenteerd te kunnen worden. In een laatste ontwerpversie is de vormgeving van het lesprogramma aangepast. In maart 2016 is dit definitieve ontwerp gedeeld met alle Divercities onderzoeksteams. Zij hebben zorg gedragen voor de vertaling van het lesprogramma naar nog 9 talen om het zo uit te kunnen voeren binnen alle 14 bij het Divercities onderzoek betrokken landen. Het lesprogramma is in alle talen beschikbaar gemaakt via de website van Divercities.

Na afronding van het ontwerponderzoek en oplevering van het definitieve ontwerp zijn er nog een aantal activiteiten ondernomen met betrekking in het presenteren van het ontwerponderzoek en

definitieve lesprogramma (figuur 11).

> In een publicatie over het Divercities onderzoek in het vakblad Geografie is een korte beschrijving van het lesprogramma en de uitvoering hiervan opgenomen.

> Het definitieve ontwerp is geheel of gedeeltelijk uitgevoerd op middelbare scholen in alle 14 landen bij Divercities betrokken landen. De onderzoekers die betrokken waren bij de uitvoering is gevraagd om kort verslag uit te brengen van hun bevindingen. Deze bevindingen zijn gebruikt als input voor een presentatie en workshop over het ontwerponderzoek en het lesprogramma tijdens de Divercities eindconferentie in februari 2017 (zie bijlage).

Activiteiten na afronding ontwerponderzoek		
April 2016	Publicatie Divercities onderzoek en lesprogramma in Geografie	- Artikel Geografie
13 april 2016	Publicatie educatief programma in 11 talen op website Divercities	- Divercities educatief programma in 11 talen
30 jan 2017	Inventarisatie ervaringen toepassing educatief programma in onderzoekssteden	- Divercities educational reports
9 feb 2017	Workshop Divercities end conference Rotterdam	- Presentatie workshop Divercities educatief programma

Figuur 11: overzicht van activiteiten na afronding ontwerponderzoek

Hoofdstuk 6 Conclusie

Aan de basis van dit onderzoek ligt een eenduidige maar tevens zeer complexe ontwerpdracht: de ontwikkeling van een educatief programma bij het Divercities onderzoek. Een internationaal onderzoek in 14 landen naar de potentiële kracht van hyper-diversiteit in het vergroten van de leefbaarheid in wijken en steden. Hoewel er veel vrijheid was in de vertaling hiervan naar het onderwijs is dit in verschillende opzichten een zeer complexe opdracht. Het lesprogramma moet niet alleen aansluiten bij het Divercities onderzoek. Het moet ook vertaald worden naar, en toepasbaar zijn in, het onderwijs in al de in het Divercities onderzoek betrokken landen. Omdat het doel van dit onderzoek is om te komen tot een educatief programma is gekozen voor de methode van ontwerponderzoek. Bij deze vorm van praktijkgericht onderzoek staat het komen tot een bruikbaar en effectief eindontwerp centraal. Naast dit praktijkgerichte doel is er bij dit ontwerponderzoek ook een meer wetenschappelijke nevendoeel. Het doel om te komen tot het vaststellen van ontwerpprincipes die toegepast worden binnen dit ontwerponderzoek en een mogelijke bijdrage kunnen leveren bij de totstandkoming van vergelijkbare educatieve toepassingen.

De ontwerpdracht en de doelen van dit ontwerponderzoek heeft een vertaling gekregen in een centrale onderzoeksvraag en deelvragen. De deelvragen zijn in de verschillende onderzoeksfases beantwoord. Ter afronding van dit onderzoek kan nu ook een antwoord worden geformuleerd op de centrale onderzoeksvraag:

Hoe kan een lesprogramma over wetenschappelijk onderzoek naar positieve effecten van stedelijke diversiteit (zoals onderzocht in Divercities) het best ontworpen en uitgevoerd worden zodat het in zeer diverse (internationale) contexten effectief en uitvoerbaar is in de onderwijspraktijk?

Om te komen tot een antwoord op deze vraag en tot het ontwerp van een educatieve toepassing is dit ontwerponderzoek gefaseerd uitgevoerd. In gesprekken met de Divercities projectleiding zijn de belangrijkste eisen en wensen voor een educatieve toepassing vastgesteld. Op basis van dit programma van eisen is de centrale onderzoeksvraag en een aantal daarbij aansluitende deelvragen opgesteld. Daarna zijn door een literatuurstudie naar de methode van ontwerponderzoek criteria vastgesteld waarmee het ontwerpproces en het ontwerp in verschillende fasen van onderzoek kan worden geanalyseerd. In de literatuur over ontwerponderzoek vond ik een zeer concreet en bruikbaar framework in de vorm van het evaluation matchboard. Hierin worden de ontwerpfases gekoppeld aan verschillende methoden van onderzoek en aan de in ontwerponderzoek centrale analysecriteria. Op basis van dit evaluation matchboard is een onderzoeksaanpak voor dit ontwerponderzoek opgesteld waarbij is gekozen voor een mix van onderzoeksmethoden afgestemd op de verschillende ontwerpfases.

In het voorbereidend onderzoek is op basis van interviews met experts en literatuurstudie gezocht naar voor het ontwerp bruikbare didactische principes. Deze werden gevonden in de didactische principes van community-based learning en place-based learning. De kernprincipes achter deze twee vormen van onderwijs zijn gecombineerd om zo te komen tot didactische uitgangspunten voor het educatieve programma.

Gesprekken met de projectleiding en de verschillende Divercities onderzoeksteams gaven input voor het komen tot een lijst van mogelijke leerdoelen en inhoudelijke en praktische randvoorwaarden voor het te ontwerpen lesprogramma. Op basis van de didactische uitgangspunten

en de randvoorwaarden is een aantal ontwerpcriteria opgesteld die samen met de centrale leerdoelen leidend waren in de verdere totstandkoming van het educatieve programma.

Bij de start van het ontwerpen is op basis van de ontwerpprincipes en centrale leerdoelen nagedacht over de insteek van het lesprogramma. Verschillende ideeën zijn besproken maar op basis van de eisen of een analyse van relevantie ook weer verworpen. Het idee van het creëren van ontmoetingen tussen wijkbewoners leek goed aan te sluiten bij de ontwerpprincipes en doelen. Bij het verder denken over de uitwerking bleek dit idee niet geschikt om de centrale leerdoelen te bereiken. Daarom is gewerkt aan een nieuw ontwerpvoorstel waarin diversiteit op verschillende manieren wordt onderzocht. Leerlingen worden in de rol van onderzoekers geplaatst en doen zelf onderzoek naar diversiteit in de schoolwijk. In het tweede deel van het lesprogramma wordt een koppeling gemaakt met Divercities door leerlingen kennis te laten maken met voorbeelden van wijkprojecten uit het onderzoek. Dit ontwerpvoorstel is met het projectteam en de verschillende Europese onderzoeksteams beoordeeld op relevantie en consistentie; sluit het programma voldoende aan bij het Divercities onderzoek en is er een duidelijke samenhang tussen de verschillende onderdelen van het programma? Nadat het oordeel hierover positief was is het voorstel uitgewerkt in een globaal ontwerp.

Het globale ontwerp is voorgelegd aan docenten aardrijkskunde uit het voortgezet onderwijs om het zo te beoordelen op de (verwachte) effectiviteit en uitvoerbaarheid. De docenten waren positief over de gekozen leerlijn en de opzet van lessen en opdrachten. Zij gaven daarnaast ook aan dat het lesprogramma een welkome en relevante aanvulling op de reguliere lessen vormt.

Door twee cycli van ontwerpen, uittesten, evalueren en analyseren is er naar een definitief ontwerp van het lesprogramma gewerkt. In dit definitieve ontwerp zijn vijf opdrachten opgenomen. Hierin maken leerlingen kennis met een brede definitie van diversiteit, onderzoeken zij de diversiteit in de wijk, maken zij kennis met wijkprojecten waarbij diversiteit wordt ingezet om de leefbaarheid te vergroten en ontwerpen leerlingen een wijkproject voor de door wijk van de school. Het definitieve ontwerp is beschikbaar gemaakt in 11 verschillende talen. Het is gebruikt in het onderwijs in alle 14 landen bij het Divercities onderzoek.

6.1 Beantwoording centrale onderzoeksvraag

De gekozen methode van onderzoek en de gevolgde onderzoeks- en ontwerpaanpak hebben succesvol geleid tot de totstandkoming van een educatief programma dat binnen de Nederlandse context effectief en uitvoerbaar is gebleken binnen de onderwijspraktijk. Alle ontwerpprincipes zijn meegenomen in het ontwerp en het ontwerp sluit aan bij de opgestelde randvoorwaarden.

Vanwege praktische belemmeringen en beperkingen in tijd is het ontwerp niet getest binnen een internationale context. De beperkingen en uitdagingen van het ontwerpen voor een zeer diverse internationale context zijn wel meegenomen in de opgestelde randvoorwaarden en ontwerpprincipes. Hiermee is de kans dat het definitieve ontwerp ook in andere (internationale) contexten effectief en uitvoerbaar is zo groot mogelijk gemaakt binnen de mogelijkheden van dit ontwerponderzoek.

6.2 Toepasbaarheid ontwerpprincipes

Het wetenschappelijke nevendoeel van dit ontwerponderzoek is om waar mogelijk een bijdrage te leveren aan de al bestaande kennis met betrekking tot het ontwerpen van onderwijs en de toepassing van ontwerpprincipes. Eenvoudig gesteld, maar in de praktijk een grote uitdaging. Dit

hangt samen met de beperkingen van de methode van ontwerponderzoek. Binnen ontwerponderzoek wordt op basis van een ontwerpvraag gewerkt aan een concreet ontwerp over een specifiek onderwerp binnen een zeer specifieke context. Een groot nadeel hiervan is dat er vraagtekens kunnen worden gezet bij de generaliseerbaarheid van de gebruikte ontwerpprincipes; de vraag is in hoeverre ze toepasbaar zijn bij andere ontwerpen, opdrachten en contexten. In de literatuur over ontwerponderzoek wordt dit nadeel onderschreven. Hierin wordt gesteld dat de generaliseerbaarheid van de in ontwerponderzoek vastgestelde ontwerpprincipes (en daarmee de validiteit van ontwerponderzoek) kan worden vergroot door het ontwerp en de gebruikte ontwerpprincipes veelvuldig te testen in zeer diverse contexten. Dit ligt buiten de mogelijkheden van dit thesisonderzoek. Ook wanneer ontwerpprincipes zeer veelvuldig in de praktijk worden getoetst kunnen vraagtekens worden gezet bij de generaliseerbaarheid omdat iedere nieuwe gebruikcontext unieke kenmerken heeft.

Toch zal ik ondanks deze bezwaren enkele conclusies trekken met betrekking tot de bruikbaarheid van de gehanteerde ontwerpprincipes. Deze conclusies kunnen niet worden beschouwd als wetmatigheden, wel kunnen ze een bijdrage leveren in het geven van ideeën en richtlijnen bij het ontwerpen van educatieve toepassingen in de toekomst. Met name in het ontwerpen van educatieve toepassingen voor zeer diverse, internationale contexten. Voor een aantal van deze ontwerpprincipes zal ik kort aangeven op welke wijze dit in toekomstige ontwerpen een bijdrage zou kunnen leveren.

> Context-onafhankelijk, gericht op de lokale context, persoonlijk relevant

Door het internationale karakter van de educatieve toepassing was een belangrijk principe dat het lesprogramma gebruikt moet kunnen worden in ieder grootstedelijke context. Dit kan worden bereikt door een aantal uitgangspunten te hanteren:

- De belangrijkste centrale concepten en begrippen moeten binnen de lokale context van inhoud en betekenis worden voorzien om zo contextuele verschillen in definiëring weg te nemen.
- Het programma moet los van het nationale onderwijscurriculum of gebruikte onderwijsmethodes relevant zijn voor het onderwijs. Dit kan worden bereikt door het lesprogramma los van bestaande lesmethodes te ontwikkelen en sterk te baseren op actuele mondiale ontwikkelingen en uitdagingen die ook van invloed zijn op lagere schaalniveaus (steden en wijken).
- De gebruikte informatie en data moet grotendeels binnen de lokale context door leerlingen kunnen worden verzameld. Door de lokale context als bron van informatie te gebruiken wordt het programma niet alleen context-onafhankelijk maar ook zeer context-specifiek, gericht op de lokale context.
- Het betrekken van de lokale context en het aansluiten bij de directe leefomgeving van leerlingen werkt zeer motiverend voor leerlingen. Het draagt ertoe bij dat de leerstof persoonlijk relevant wordt voor de leerlingen; zij zijn hierdoor in staat om abstracte concepten en processen aan de eigen leefomgeving te koppelen.
- Door leerlingen zelf informatie te laten verzamelen binnen de lokale context wordt ook de aansluiting bij het niveau van de doelgroep versterkt. Zij verzamelen en verwerken informatie passend bij hun eigen niveau en binnen hun eigen interesses.

> Modulair, minimalistisch, direct bruikbaar, binnen & buiten de school uit te voeren

Bij het ontwerpen van de educatieve toepassing is rekening gehouden met een grote diversiteit in onderwijscontexten, mogelijkheden tot het uitvoeren en de vertaalbaarheid van het programma. Dit kan worden bereikt door de volgende uitgangspunten te hanteren:

- Het lesprogramma heeft een logische leerlijn waarin gewerkt wordt met een aantal losse opdrachten waaruit door docenten een keuze kan worden gemaakt. Door de opdrachten in omvang en benodigde tijd sterk te laten variëren en suggesties te doen voor de wijze waarop de opdrachten kunnen worden geselecteerd en gecombineerd ontstaat een adaptief lesprogramma.
- Door in de opdrachten variatie aan te brengen in werkvormen voor buiten de klas en werkvormen voor in de klas kan de docent afhankelijk van de mogelijkheden en wensen eigen keuzes maken in de manier waarop het programma wordt uitgevoerd.
- De hoeveelheid tekst is in de docenteninstructie, lessen en opdrachten tot een minimum beperkt. De docenteninstructie, lessen en opdrachten zijn zo volledig uitgewerkt dat deze zonder een te grote investering in moeite en voorbereidingstijd direct uitvoerbaar zijn. Daarbij wordt vertrouwd op de professionaliteit van docenten en is de docenteninstructie per les beperkt tot een samenvatting van de les, praktische voorbereiding en een zeer beknopte beschrijving van activiteiten en vragen per lesfase.

> Koppeling met wetenschappelijk onderzoek

De wens voor een vertaling van het Divercities onderzoek vormde de basis voor dit educatieve ontwerp. Het Divercities onderzoek heeft, zoals veel wetenschappelijk onderzoek, een grote omvang, een grote complexiteit, omvang, abstractie in theorieën en concepten en kent veel nuances in de onderzoeksbevindingen. Dit maakt het lastig om wetenschappelijk onderzoek te vertalen naar het onderwijs. Deze vertaalslag is mogelijk door:

- De ambitie los te laten om in het ontwerp een zo volledig mogelijke weergave van het wetenschappelijke onderzoek na te streven. In plaats daarvan moet worden gezocht naar de kern van het onderzoek en de belangrijkste centrale concepten. Dit kan de basis vormen van een educatieve toepassing die verder op zichzelf staat.
- De vrijheid te nemen om gedeeltes van het wetenschappelijke onderzoek buiten beschouwing te laten en vanuit de gekozen leerlingen te zoeken naar waar koppelingen met het onderzoek mogelijk zijn.
- Te bedenken dat ook het kennis nemen van de wijze waarop wetenschappelijk onderzoek wordt verricht en de bijdrage die dit kan leveren aan de samenleving zeer relevante leerdoelen kunnen zijn en raken aan wat de kern en taak is van wetenschappelijke onderzoek.

6.3 Reflectie

Het doel van educatief ontwerponderzoek is om, in een systematisch proces van ontwerp en analyse, te komen tot een zo optimaal mogelijk ontwerp bij de gegeven ontwerpopdracht. De vraag is nu: is het nu opgeleverde definitief ontwerp ook het meest optimale ontwerp denkbaar? Ook na lang te hebben nagedacht over deze vraag moet ik een antwoord hierop schuldig blijven. Want is het bereiken van een optimaal ontwerp überhaupt mogelijk? Daarnaast is deze vraag niet met een eenvoudig ja of nee te beantwoorden door beperkingen van de gebruikte onderzoeksmethode, de onderzoekspraktijk en van mijzelf als onderzoeker.

Reflectie op methode van onderzoek

Zoals eerder beschreven is het grote voordeel van ontwerponderzoek, de praktijkgerichtheid, ook

direct een groot nadeel. Doordat de methode wordt toegepast bij een specifieke ontwerp vraag en binnen een bepaalde context is de generaliseerbaarheid van de resultaten beperkt. Dit in combinatie met het gebruik van kwalitatieve onderzoeksmethoden maakt dat de mate van wetenschappelijkheid van dit type onderzoek soms ter discussie staat. Om die reden is het bij dit type onderzoek belangrijk om het proces van onderzoek en de gevolgde onderzoeksaanpak zo inzichtelijk mogelijk te maken. Het evaluation matchboard vormde hiervoor een zeer geschikt raamwerk. In dit onderzoek zijn de in dit framework opgenomen onderzoeksstappen, onderzoeksmethoden en analysecriteria zo goed mogelijk gevolgd om het onderzoeksproces zo transparant mogelijk te maken.

Maar ook met het volgen van een duidelijke onderzoeksaanpak is de betrouwbaarheid van het onderzoek afhankelijk van de toepassing van de onderzoeksmethoden en de mogelijkheden voor het uitvoeren van onderzoek in de praktijk. Die praktijk bleek soms erg weerbarstig. Het bleek een lastige opgave om voor het uitvoeren van de try-outs docenten en scholen te vinden. Tijdens het voorbereidend onderzoek heb ik 15 docenten benaderd met de vraag of zij mee zouden willen werken aan het onderzoek. Hierop kreeg ik in eerste instantie 8 positieve reacties. Toen duidelijk werd dat er voor de try-out van het onderzoek minimaal twee maar bij voorkeur vier lessen per klas beschikbaar moesten zijn haakten veel docenten af. Dit was ook het gevolg van het feit dat de try-outs vielen in een drukke periode van het schooljaar (dec 2015-jan2016). Het aantal verschillende contexten waarin het lesprogramma in dit onderzoek is getest is dan ook beperkt. Om het onderzoek en de analyses betrouwbaarder te maken had het programma idealiter in meer verschillende contexten getest moeten worden. Daarnaast had de betrouwbaarheid van het onderzoek en daarmee mogelijk ook de kwaliteit van het ontwerp vergroot kunnen worden door nog een cyclus van try-outs en evaluatie van het gehele ontwerp te doorlopen. Helaas was dit binnen de beschikbare tijd niet mogelijk.

Hiermee komt direct een ander nadeel van dit type onderzoek naar voren. Omdat het onderzoek is gebaseerd op een ontwerp vraag met daarbij horende deadlines is de tijd voor het doorlopen van het onderzoek beperkt. Daarnaast maakt de noodzakelijkheid van het doorlopen van een aantal onderzoeks- en ontwerpfasen dat het daadwerkelijke testen van lessen in de praktijk pas relatief laat in het proces plaats kan vinden. Ondanks dit alles hebben de try-outs met klassen en de evaluatie met docenten in dit onderzoek veel bruikbare informatie opgeleverd. Hierbij beschouw ik de informatie uit eigen observaties, de walkthrough en evaluaties met docenten en de micro-evaluatie met leerlingen als het meest betrouwbaar. De onder leerlingen afgenomen vragenlijst geeft relevante informatie, maar bij het afnemen en met name het verwerken van de vragenlijsten werd mij duidelijk hoe moeilijk het is om bij 12-14 jarigen betrouwbare informatie te verkrijgen. Uit de beantwoording van de vragen werd duidelijk dat een aantal leerlingen geen zin had om de vragenlijst serieus in te vullen. In het opstellen van de vragenlijst en het inplannen van het moment van afname heb ik hier te weinig rekening mee gehouden. Doordat de vragenlijst is uitgezet onder een relatief grote groep leerlingen heb ik besloten om de antwoorden op de vragenlijsten, ondanks enige vervuiling, toch te gebruiken in de evaluatie van het ontwerp. Ook tijdens de try-outs van lessen en opdrachten kwamen de uitdagingen van het werken met leerlingen naar voren. Docenten en leerlingen waren over het algemeen erg enthousiast om met het lesprogramma aan de slag te gaan. Toch zijn er bij een test in de praktijk veel externe factoren van invloed op het resultaat van de try-out. Dit varieert van het moment van de dag dat de lessen zijn ingepland, de relatie van de docent tot de groep, de interactie binnen een klas tot afwijkend gedrag van individuele leerlingen. Bij een van de try-outs speelde dit zo sterk dat het niet mogelijk bleek om zoals gepland het gehele

lesprogramma en evaluaties met de leerlingen uit te voeren. In overleg met mijn thesisbegeleider is dan ook besloten om deze try-out niet mee te nemen in de evaluatie van het ontwerp.

Reflectie op eigen rol in onderzoek

Het doel van ontwerponderzoek is tweeledig. Enerzijds is er het praktische doel van het komen tot een goed ontwerp, daarnaast is het doel om te komen tot een bijdrage aan de wetenschappelijke kennis over ontwerpprincipes. In het doorlopen van het ontwerpproces en werken aan een zo goed mogelijk ontwerp verdwijnt dit wetenschappelijke doel gemakkelijk naar de achtergrond. Om die reden is het belangrijk om bij het uitvoeren van ontwerponderzoek de rollen van onderzoeker en ontwerper goed van elkaar te scheiden. Ik vraag mij af of dit ook echt mogelijk is, voor mij is dit in ieder geval erg lastig gebleken. Door mijn achtergrond als docent aardrijkskunde, ontwerper van educatieve programma's en docentenopleider ben ik bij een ontwerpvrage sterk geneigd om direct als ontwerper te denken, om op basis van eigen kennis en ervaring direct te beginnen met het vormen van ideeën voor een concrete uitwerking. De rol van onderzoeker vraagt juist om hier terughoudend in te zijn en ideeën te baseren op een gedegen voorbereidend onderzoek en bij te stellen op basis van evaluatie en analyse. Tegen mijn primaire neiging om direct te starten met ontwerpen in heb ik in dit ontwerponderzoek de verschillende fasen en daarbij horende evaluaties en analyses als onderzoeker doorlopen. In het voorbereidend onderzoek door experts te raadplegen, literatuurstudie uit te voeren en gesprekken te voeren met het projectteam en mijn thesisbegeleider. In het ontwerponderzoek door docenten te bevragen en door middel van try-outs in de praktijk. Hierbij vond ik het met name in het voorbereidend onderzoek lastig om mijn rol als ontwerper naar de achtergrond te verschuiven. Ook in deze fase hebben mijn eigen kennis, ideeën en ervaringen als ontwerper dan ook zeker invloed gehad. De vraag is of dit negatief is. Ik ben persoonlijk van mening van niet. Als onderzoeker en als ontwerper heb ik naar beste eer en geweten ontworpen. Zolang je tijdens dit proces open staat voor meningen, ideeën en veranderingen is het mijns inziens niet bezwaarlijk dat de rol van ontwerper soms de overhand heeft over die van onderzoeker.

6.4 Eindconclusie en aanbevelingen

In bovenstaande reflectie op het onderzoek en mijn rol binnen dit onderzoek is kritisch gekeken naar een aantal aspecten van het onderzoek en het ontwerp. Hierdoor zou onterecht het beeld kunnen ontstaan dat ik niet tevreden ben met het bereikte resultaat. Niets is minder waar.

6.4.1 Eindconclusie

De gestelde uitdaging voor dit ontwerp was groot. Met name de eis om een lesprogramma te ontwikkelen dat toepasbaar is in zeer diverse contexten. Mijns inziens is het gelukt om een lesprogramma op te leveren dat voldoet aan de eisen. Het lesprogramma is relevant, het heeft een duidelijke koppeling met het Diversities onderzoek. De gekozen leerlijn zorgt voor een logische samenhang tussen de opdrachten, tegelijkertijd zijn deze ook afzonderlijk van elkaar goed te gebruiken. Daarnaast voldoet het lesprogramma aan de meest complexe ontwerpeisen: het programma is toepasbaar gebleken in zeer diverse contexten. In deze eis zat voor mijzelf als docent en ontwikkelaar de grootste uitdaging. Normaal gesproken zou je bij het ontwikkelen van lessen bij de eigen omgeving al zoveel mogelijk informatie uit die lokale context gebruiken om recht te doen aan de grote rijkdom van lokale informatie. Voor deze opdrachten moest, tegen deze neiging in, het lokale in een zeer generieke onderwijstoepassing een plek krijgen. Door leerlingen gericht op zoek te laten gaan naar lokale informatie is het programma contextonafhankelijk gebleven mét gebruikmaking van de lokale context van leerlingen. Het lesprogramma is gebruikt in alle aan

Diversity deelnemende landen. De onderzoekers is gevraagd om kort verslag te doen van hun ervaringen met het programma. Uit deze verslagen komt naar voren dat het programma toepasbaar is gebleken in al die verschillende steden en landen.

Kortom: ik ben trots op het opgeleverde eindproduct en denk dat dit binnen de beschikbare ontwerp- en onderzoekstijd een sterk en afwisselend lesprogramma is opgeleverd.

6.4.2 Aanbevelingen

Het ontwerpproces, de gehanteerde ontwerpprincipes, de try-outs en de uitvoering in diverse internationale contexten hebben enkele leerpunten en aanknopingspunten naar voren gebracht die leiden tot aanbevelingen voor toekomstige educatieve ontwerpen of als aanknopingspunten voor verder onderzoek kunnen dienen.

Aanknopingspunten vervolgonderzoek:

> Omdat het programma is ontwikkeld voor een internationale context leent het zich goed voor een vergelijkend onderzoek met als centrale vraag welke leereffecten in diverse steden en landen worden bereikt. Hierbij zou het met name interessant kunnen zijn om een vergelijking te maken met betrekking tot de manier waarop diversiteit door jongeren wordt gedefinieerd en gewaardeerd binnen hun eigen context. Ook de in Diversity uitgevoerde onderzoeken geven aanleiding voor een dergelijk onderzoek. Zo bleek uit het onderzoek in Toronto dat jongeren in de onderzoekswijk diversiteit niet als een uitdaging zien. Doordat deze jongeren leven in een zeer diverse context is de diversiteit voor hen een gegeven. Hierdoor vinden zij het zelfs lastig om diversiteit binnen hun eigen context te duiden. Het in de wetenschap gebruikte concept diversiteit is voor deze jongeren wellicht een kunstmatige, wetenschappelijke constructie. Wellicht geldt ditzelfde voor jongeren in andere contexten. Het zou dan ook interessant zijn om te onderzoeken wat jongeren beschouwen als essentiële aspecten in het samenkomen en samenleven van mensen.

> In het ontwerpproces is het ontwerp nu geanalyseerd op relevantie, consistentie, toepasbaarheid en effectiviteit. Het succes van een educatieve toepassing wordt misschien wel het sterkst bepaald door de werkelijke effectiviteit. Hierbij wordt gekeken naar vragen als: worden de beoogde leerdoelen ook behaald? Welke(niet-beoogde) leereffecten heeft het programma op korte en op lange termijn? Worden naast cognitieve ook affectieve leereffecten bereikt? In de analyse van de try-outs is gekeken of de leerlingen meer hebben geleerd over diversiteit en meer hebben geleerd over de eigen omgeving. Een zeer uitvoerige analyse van leerresultaten viel buiten de omvang en opdracht van dit onderzoek. Om te bepalen welke bedoelde en onbedoelde leereffecten een lesprogramma op korte en lange termijn heeft zou een uitgebreider onderzoek naar deze leereffecten een goede aanvulling op dit ontwerponderzoek kunnen zijn.

> Hierop aansluitend: de door de leerlingen gemaakte identiteitspaspoorten, onderzoeksvragen en onderzoekspresentaties zijn in dit onderzoek gebruikt om de bruikbaarheid en uitvoerbaarheid van opdrachten vast te stellen. Het zou interessant zijn om de producten en onderzoeksresultaten van leerlingen (uit diverse contexten) aan een nadere analyse te onderwerpen. Hierbij zou gezocht kunnen worden naar een antwoord op de vragen: Wat vinden leerlingen het meest relevant met betrekking tot hun eigen identiteit? Hoe definiëren leerlingen diversiteit in onderlinge vergelijkingen en binnen de eigen omgeving? Welke onderzoeksvragen en vormen van onderzoek koppelen leerlingen aan de vraag om onderzoek te doen naar diversiteit? Welke positieve en negatieve aspecten van diversiteit worden door leerlingen onderscheiden? Hoe denken leerlingen over de potentiële kracht van diversiteit?

Aanvulling op ontwerpprincipes:

> In het ontwerponderzoek is een aantal ontwerpprincipes gehanteerd om te komen tot het ontwerp van een lesprogramma. Gedurende het ontwerpproces en met name in de try-outs kwam ik er achter dat deze ontwerpprincipes aanvulling behoeven. Ik kwam er zelfs achter dat ik het wellicht belangrijkste aspect had gemist. Uit de reacties van leerlingen en uit de ervaringen van anderen bij het uitvoeren van het programma kwam een aspect steeds naar voren: leerlingen beleven bij het doen van onderzoek kleine en grote avonturen. Dit is waar zij misschien wel het meest enthousiast door worden. Mensen die zij hadden ontmoet, gevoerde gesprekken, voorvallen op straat; veel leerlingen kwamen vol enthousiasme en met grote verhalen over kleine avonturen terug de klas in.

Een ontwerpprincipe wat bij het ontwikkelen van dergelijke lesprogramma's zou moeten worden toegevoegd is wat mij betreft dan ook: creëer omstandigheden en opdrachten waarin leerlingen binnen hun omgeving avonturen beleven en verhalen opdoen.

> In diverse landen hebben Divercities onderzoekers zelf een rol gespeeld bij het uitvoeren van het educatieve programma. Uit de verslagen die zij hierover schreven blijkt hun enthousiasme hierover. Zij geven aan dat het niet alleen een leuke afwisseling is op hun onderzoekswerk, het heeft ook relevantie voor hun eigen onderzoek. Onderzoekers geven in de verslagen aan dat de wijze waarop jongeren tegen Diversiteit aankijken een interessante aanvulling is op hun eigen onderzoek. Daarnaast dwingt het de onderzoekers hun onderzoek te vertalen naar het niveau en de taal van jongeren, een goede manier op te reflecteren op eigen denkprocessen en werk.

Bij ontwikkeling van dergelijke lesprogramma's in de toekomst, waarbij wetenschappelijk onderzoek een vertaling krijgt naar het onderwijs, zou het goed zijn om in het ontwerpen van handleiding en lessen als ontwerpprincipe te hanteren dat wetenschappers een belangrijke rol kunnen hebben in de praktische uitvoering van het lesprogramma.

Literatuurlijst

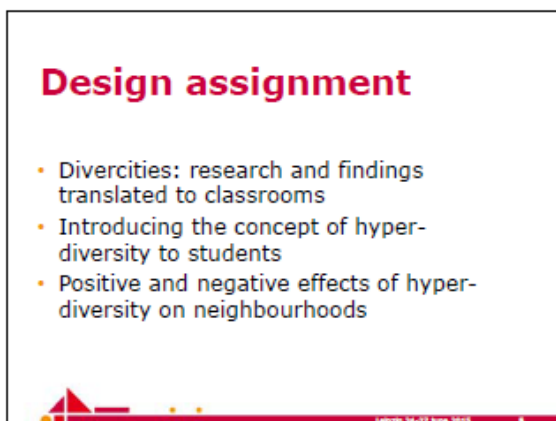
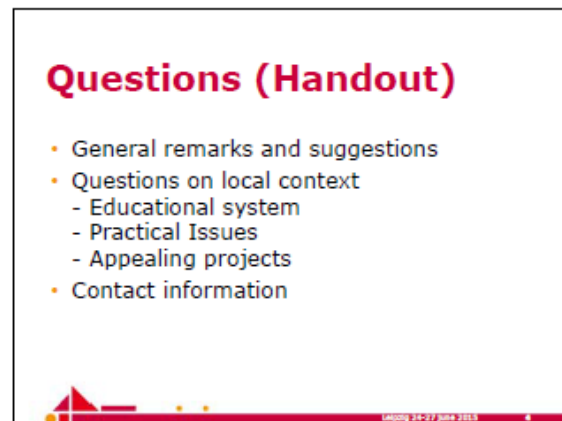
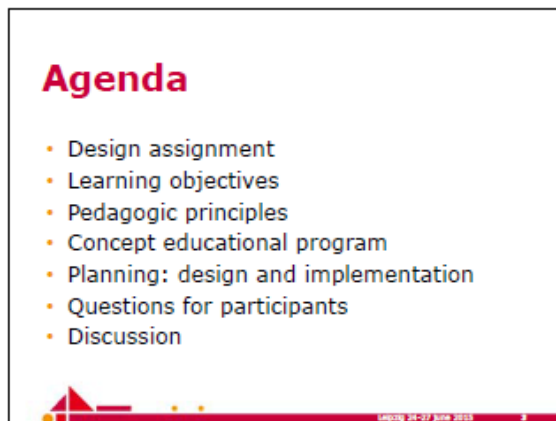
- Diversity Project Leaflet (2013). Available on: <http://www.urbandiversity.eu/reports/>
- Downs, R.M. (2010) Popularization and Geography: An Inseparable Relationship, *Annals of the Association of American Geographers*, 100:2, 444-467
- Greven, J., Kenter, J. (2007) Betekenisvolle taken Aardrijkskunde. Meer dan reproductie. Enschede: SLO.
- Gruenewald, D. (2003a). The best of both worlds: A critical pedagogy of place. *Educational Researcher*, 32(4), 3-12
- Gruenewald, D. (2003b). Foundations of Place: A multidisciplinary framework for place-conscious education. *American Educational Research Journal*, 40(3), 619-654
- Gruenewald, D., Smith, G. (2008) *Place-Based Education in the Global Age: Local Diversity*. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- http://www.unesco.org/education/tlsf/mods/theme_d/mod23.html. Geraadpleegd op: 15 maart 2015
- Kahn, P. and O'Rourke, K. (2004) *Guide to Enquiry-Based Learning*, University of Manchester.
- Kersten, N., Hamers, D. & Evers, D. (2016), *Cities in Europe. Facts and figures on cities and urban areas*, Den Haag, Planbureau voor de Leefomgeving
- Leenders, H., Veugelers, W., & Kat, E. de (2008b). Moral education and citizenship education at preuniversity schools. In F.K. Oser & W. Veugelers (Eds.). *Getting involved. Global citizenship development and sources of moral values* (57-74). Rotterdam/Taipeh: SensePublishers.
- Leenders, H., Veugelers, W., & Kat, E. de (2008a). Teachers' views on citizenship in secondary education in the Netherlands. *Cambridge Journal of Education*, 38(2), 155-170.
- McKenney, S., Nieveen, N., & van den Akker, J. (2006). Design research from a curriculum perspective. In J. van den Akker, K. Gravemeijer, S. McKenney, & N. Nieveen (Eds.), *Educational design research* (pp.62-90). London: Routledge.
- Melville, Atelia; Berg, Amy C.; and Blank, Martin J., "Community-Based Learning: Engaging Students for Success and Citizenship" (2006). *Partnerships/Community*. 40.
- Pickford, T., Garner, W., Jackson, E. (2013) *Primary Humanities, Learning Through Enquiry*. New York: SAGE Publications Ltd.
- Place-based Education and Evaluation Collaborative (z.d.) <http://www.promiseofplace.org/what-is-pbe/what-is-place-based-education>. Geraadpleegd op: 15 maart 2015
- Plomp, T. & Nieveen, N. (2009). *An introduction to educational design research*. Enschede: SLO.

- Plomp, T. & Nieveen, N. (2013). Educational design research. Part A; an introduction Enschede: SLO
- Roberts, M. (2003) Learning Through Enquiry. Sheffield: Geographical Association.
- Roberts, M. (2013) Geography Through Enquiry. Sheffield: The Geographical Association
- Saunders, D. (2011) Arrival city. How the largest migration in history is reshaping our world. London: Windmill Books.
- Shavelson, R.J., Phillips, D.C., Towne, L., & Feuer, M.J. (2003). On the science of education design studies. *Educational Researcher*, 32(1), 25-28.
- Taşan-Kok, T., van Kempen, R., Raco, M. and Bolt, G. (2013), Towards Hyper-Diversified European Cities: A Critical Literature Review. Utrecht: Utrecht University, Faculty of Geosciences
- Taşan-Kok, T., Bolt, G., Plüss, L. & Schenkel, W. (2017). A Handbook for Governing Hyper-diverse Cities. Utrecht: Utrecht University
- Tersteeg, A., G. Bolt and R.van Kempen (2014). Governance arrangements and initiatives in Rotterdam, the Netherlands. Utrecht: Utrecht University
- Tersteeg, A.K., R. van Kempen & G.S. Bolt (2013), Urban Policies on Diversity in Rotterdam, The Netherlands. Utrecht: Faculty of Geosciences, Utrecht University.
- Van den Akker, J., Gravemeijer, K, McKenney, S.,& Nieveen, N. (Eds). (2006). Educational design research. London: Routledge.
- Veugelers, W. (2007). Creating critical-democratic citizenship education: empowering humanity and democracy in Dutch education. *Compare*, 37(1), 105-119
- Veugelers, W. (2015) Burgerschapsvorming in het Nederlands onderwijs, Utrecht: Universiteit voor Humanistiek

Bijlagen

Overzicht van bijlagen:

- 1 - Presentatie ontwerpvoorstel Divercities bijeenkomst Leipzig
- 2 - Globaal ontwerp lesprogramma en docenteninstructie
- 3 - Detailontwerp lesprogramma
- 4 - Vragenlijst leerlingen
- 5 - Definitief ontwerp

Learning objectives

- 'Students can analyse their own background, attitudes and lifestyles. They can relate this to the concept of hyper-diversity and compare this to other people in their daily surroundings'
- 'Students understand how hyper-diversity can have both positive and negative effects on the liveability of neighbourhoods and cities.'

Other objectives

- 'Students are introduced to the work of a scientist and the practice of conducting scientific research.'
- 'By collecting empirical data students can illustrate how hyper-diversity has an influence on their own neighbourhood.'

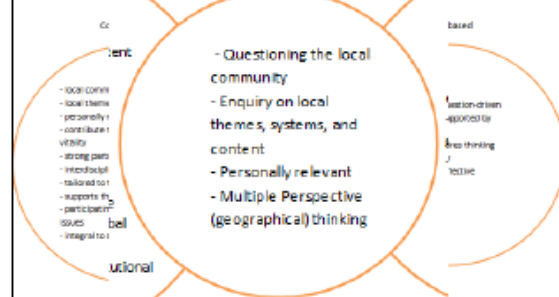

Pedagogic Principles

- Community-based education
 - > Local community provides learning context;
 - > The local as a resource;
 - > Building a connection with the community.
- Enquiry based learning
 - > Driven by questions and enquiry;
 - > Learner-centred: students pursue their own lines of enquiry
 - > Students are responsible for processing data in order to reach their own conclusions

Principles Combined

Design challenges

- Researching students individual hyper-diversity?
- Visibility of (effects of) hyper-diversity?
- Going outside the classroom
- Practical objections: time, effort etc.
- ...

Common thread: arranging encounters

- When people from (hyper-)diverse backgrounds meet 'something' happens:
 - Positive: social cohesion, creativity, etc.
 - Or
 - Negative: conflict
- Central assignment: Arrange encounters in your school neighbourhood

4 modules 4 questions

- Who's living in your neighbourhood?
- Where do people meet in your neighbourhood?
- Which neighbourhood initiative do you prefer?
- Arrange encounters: design an initiative for your neighbourhood

Each Module

- 1-2 hours
- Introduction to the theme (animation, text, questions)
- Challenging question
- Resources: background information, example questionnaires, maps
- Students design their own research to answer the central question
- Visual presentation of answers

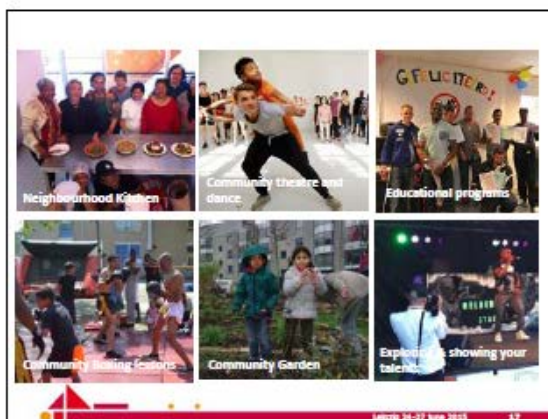
Each Module

- One main assignment
- One or two alternative assignments, e.g.
 - Picturing the neighbourhood
 - Which places do you use?
 - Visiting a neighbourhood initiative

Example: which initiative do you prefer?

- Introducing neighbourhood initiatives from around Europa (images and words)
- Ranking initiatives
- Argumentation: what would you like to see in your neighbourhood?

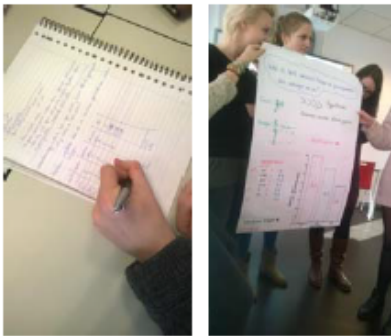
Students doing research?

Research by students ages 10-11

Collage: 'your neighbourhood in 2040' by students ages 14-15

Research by students ages 16-17

Educational content

- Teachers brief:
 - > Background information Divercities
 - > Information on local projects
 - > Teachers guide
- 4 lessons, incl. information and resources
- Online sharing (Facebook? Flickr? Divercities website?)

Planning

- Designing lessons and assignments
- First test (Rotterdam) Sept-Oct '15
- Second test Nov '15
- Final program to all participants Nov '15
- Translation from English by participants Nov-Dec '15
- Implementation: Jan-March '16
- Presentation results at final conference

Questions

- Suggestions
- Examples of appealing local initiatives
- Practical issues
- Finding local schools
- Translating the program

Docentenhandleiding Diversiteit in de Wijk

In deze docentenhandleiding vindt u:

> Aanleiding en opzet

- Inleiding: grootstedelijke diversiteit
- Onderzoeksproject Divercities
- Divercities educatief programma
- Doel
- Doelgroep en vak
- Opzet en organisatie
- Uitvoering: light – medium - heavy
- Eindproduct - resultaten delen
- Meer informatie

> Didactische achtergrondinformatie

- Leerdoelen
- Aansluiting bij kerndoelen
- Onderzoekend leren

> Inhoudelijke achtergrondinformatie

- Divercities onderzoek in 14 lande; 14 steden
- Belangrijkste onderzoeksconclusies

> Lesprogramma

- Overzicht van lessen en opdrachten
- Opdracht 1: identiteitspaspoort
- Les 1. Wat maakt jou uniek?
- Les 2. De identiteit van de wijk
- Les 3. Actie in de wijk!
- Les 4. Organiseer ontmoetingen in jouw wijk

Aanleiding en opzet

Inleiding: grootstedelijke diversiteit

Europese steden kennen een grotere diversiteit aan mensen dan ooit tevoren. Door immigratie krijgen steden en wijken meer en meer te maken met een grote diversiteit aan mensen. Verschillen in culturen, gewoonten, activiteiten, welvaart, leefstijl etc. Deze groeiende diversiteit vormt een grote uitdaging. Niet alleen voor overheden; ook voor bewoners van die op zoek gaan naar manieren om prettig te leven in hun wijk. Doen zij dit dankzij of ondanks de grote diversiteit aan mensen? Spanningen tussen culturelen, achterstandswijken, no-go areas. Diversiteit wordt in de media en de politiek vaak vooral gezien als een probleem. Maar wellicht is er ook een andere kant? Steeds meer organisaties en bewoners laten zien dat diversiteit niet alleen zorgt voor conflict, het kan de leefomgeving ook verrijken.

Onderzoeksproject Divercities

Het Europese onderzoeksproject *Divercities* gaat over de kracht van diversiteit in stedelijke ontwikkeling. In dit onderzoek staat de vraag centraal hoe steden, wijken en bewoners kunnen profiteren van de groeiende diversiteit. Hoe diversiteit wellicht kan bijdragen aan innovatie, creativiteit, leefbaarheid en economisch succes. In het vierjarige onderzoek wordt in 14 Europese steden onderzoek gedaan onder lokale ondernemers en bewoners. Zo wordt gekeken hoe diversiteit in buurtprojecten, wijkinitiatieven, scholen en overheidsprojecten juist een positieve bijdrage kan hebben. Wellicht kan diversiteit ook positief bijdragen aan sociale cohesie, economisch succes en leefbaarheid binnen wijken?

Outline Divercities educatief programma

Het Divercities lesprogramma bestaat uit opdrachten waarin leerlingen kennis opdoen over diversiteit in de breedste zin van het woord. Leerlingen onderzoeken hoe diversiteit zichtbaar is binnen de eigen klas en binnen de schoolbuurt. Daarnaast onderzoeken zij hoe diversiteit zowel positieve als negatieve effecten kan hebben op de leefbaarheid in de wijk. Op basis van eigen onderzoek doen leerlingen een voorstel voor een activiteit die, door rekening te houden met de diversiteit van bewoners, een positieve bijdrage kan leveren aan de wijk. Inspiratie hiervoor krijgen de leerlingen uit voorbeelden van buurtprojecten in diverse Europese steden.

Doel

Leerlingen herkennen diversiteit in culturen, leefstijlen, welvaart etc. binnen de schoolwijk. Zij begrijpen dat diversiteit zowel een positieve als een negatieve bijdrage kan leveren aan de leefbaarheid van wijken.

Doelgroep en vak

De lessen zijn bedoeld voor alle leerlingen in de onderbouw van vmbo, havo en vwo. Het Divercities lesprogramma sluit aan bij de vakken aardrijkskunde en maatschappijleer, maar kan ook als projectles of bij het vak geschiedenis worden ingezet.

Opzet en Organisatie

Het programma bestaat uit een lessenserie van 4 lessen. De docent kiest zelf hoeveel van deze lessen de klas volgt. Binnen iedere les kan een keuze gemaakt worden uit verschillende opdrachten, naast de kernopdracht worden suggesties gegeven voor alternatieve opdrachten.

De lessen:

1. Wat maakt jou uniek?
2. De identiteit van de wijk
3. Actie in de wijk!
4. Organiseer ontmoetingen in jouw wijk

Uitvoering: van volledig tot light-variant

Afhankelijk van beschikbare tijd en mogelijkheden kan ervoor gekozen worden om een deel van de lessen uit te voeren. Wanneer u ervoor kiest om niet alle lessen uit te voeren dan suggereren wij u te kiezen voor onderstaande 'light-variant':

Light-variant:

Les 3: Actie in de wijk

Les 4: Organiseer ontmoetingen in jouw wijk

Eindproduct - resultaten delen

Per klas wordt één 'bid' voor het stadsbestuur gemaakt. In dit bid is het resultaat van het door de klas uitgevoerde onderzoek (in woord en beeld) verzameld. Daarnaast is hierin het winnende voorstel voor een wijkinitiatief opgenomen.

Meer informatie

Op www.urbandivercities.eu vindt u naast de lesmaterialen ook meer informatie over het Divercities onderzoek en resultaten van deelnemende scholen.

Didactische achtergrondinformatie

Leerdoelen

Met het doorlopen van de lessen werken leerlingen aan de volgende leerdoelen:

- Leerlingen maken kennis met mensen, culturen en leefstijlen binnen hun eigen omgeving en kunnen dit koppelen aan het begrip diversiteit;
- Leerlingen kunnen wijkprojecten gericht op sociale cohesie en diversiteit in verband brengen met het vergroten van de leefbaarheid van wijken;
- Leerlingen begrijpen dat diversiteit een positieve bijdrage kan leveren aan de leefbaarheid binnen steden en wijken;
- Leerlingen krijgen inzicht in het feit dat interactie tussen mensen bepalend is voor sociale cohesie en daarmee de leefbaarheid binnen een buurt;
- Leerlingen krijgen inzicht in het werk van een wetenschapper.

Vaardigheidsdoelen:

- Leerlingen zijn in staat relevante onderzoeksvragen te formuleren, zelfstandig onderzoek te verrichten en de gevonden uitkomsten te presenteren;

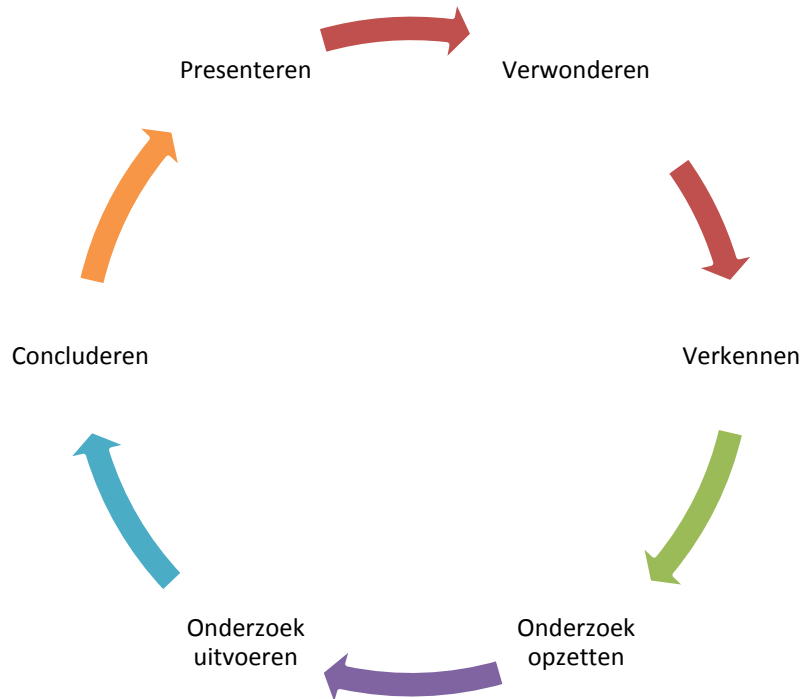
Aansluiting bij kerndoelen

De lessen sluiten aan bij de volgende kerndoelen van het deelgebied mens en maatschappij:

- 36: De leerling leert betekenisvolle vragen te stellen over maatschappelijke kwesties en verschijnselen, daarover een beargumenteerd standpunt in te nemen en te verdedigen, en daarbij respectvol met kritiek om te gaan.
- 38: De leerling leert een eigentijds beeld van de eigen omgeving, Nederland, Europa en de wereld te gebruiken om verschijnselen en ontwikkelingen in hun omgeving te plaatsen.
- 39: De leerling leert een eenvoudig onderzoek uit te voeren naar een actueel maatschappelijk verschijnsel en de uitkomsten daarvan te presenteren.
- 42: De leerling leert in eigen ervaringen en in de eigen omgeving effecten te herkennen van keuzes op het gebied van werk en zorg, wonen en recreëren, consumeren en budgetteren, verkeer en milieu.
- 43: De leerling leert over overeenkomsten, verschillen en veranderingen in cultuur en levensbeschouwing in Nederland, leert eigen en andermans leefwijze daarmee in verband te brengen, en leert de betekenis voor de samenleving te zien van respect voor elkaars opvattingen en leefwijzen.

Onderzoekend leren

De manier waarop leerlingen hun wereld verkennen en onderzoeken vertoont grote overeenkomsten met de manier waarop wetenschappers te werk gaan. Binnen de vier lessen staat onderzoekend leren dan ook centraal. Leerlingen krijgen zo niet alleen antwoord op hun vragen, ze ontdekken ook hoe het proces van onderzoeken verloopt. De leerlingen gaan vanuit een relevante, prikkelende vraag zelf op onderzoek uit. Een hulpmiddel hierbij is de onderzoeksacyclus.

De onderzoekscyclus en de bij de lessen geleverde materialen helpen de leerlingen bij het uitvoeren van hun eigen onderzoek. Dit betekent niet dat de leerlingen helemaal worden losgelaten. De rol van de docent is er één van inspirator en coach. De docent stimuleert een nieuwsgierige, onderzoekende en probleemoplossende houding.

Lesprogramma

Overzicht van lessen en opdrachten

Opdracht 1 - Wat maakt jou uniek?

Voorafgaande aan de les maakt iedere leerling opdracht 1: 'jouw identiteitspaspoort'. Op een A4 tonen leerlingen wat hen uniek maakt.

Les 1 – Diversiteit in de klas; identiteit van de wijk

Ieder mens is anders. Toch zijn er ook overeenkomsten tussen mensen. Diversiteit gaat over al die verschillen én overeenkomsten. De identiteitspaspoorten worden met elkaar vergeleken. Welke overeenkomsten en verschillen zijn er in de klas te zien?

De leerlingen krijgen hun uitdaging gepresenteerd: Het bestuur van de stad wil graag investeren in de wijk. Hiervoor moet een goed onderbouwd voorstel worden gedaan. Het stadsbestuur wil allereerst meer informatie over de wijk. De leerlingen ontwerpen hun eigen onderzoek: Welk informatie is nodig om te komen tot een identiteitspaspoort voor de wijk?

Les 2 – Onderzoek naar de identiteit van de wijk

In de wijk, op straat is die diversiteit op allerlei manieren zichtbaar. Leerlingen gaan op zoek naar de identiteit van de wijk. Wat weten ze al over de mensen die in de wijk wonen? Wat is kenmerkend voor deze wijk? Wat is daarvan op straat te zien?

Les 3 - Actie in de wijk!

Overal in Europese steden zijn projecten om buurten en wijken tot een fijnere plek te maken. Zo willen bewoners, organisaties en gemeenten de leefbaarheid van wijken vergroten. Leerlingen maken kennis met dergelijke initiatieven vanuit heel Europa. Wat spreekt de leerlingen het meest aan en wat het minst? Wat zou een plek kunnen krijgen in hun wijk?

Les 4 - Organiseer ontmoetingen in de wijk

Tijd om met alle verzamelde informatie aan de slag te gaan. De leerlingen hebben nu een goed beeld van wie er in de wijk wonen, waar mensen elkaar ontmoeten. Als bestuurders van de stad ontwerpen zij een eigen buurtinitiatief. De centrale opdracht: regel zoveel mogelijk ontmoetingen. Hoe brengen zij zoveel mogelijk mensen samen?

Uitwerking van opdrachten en lessen

LES 1 - Diversiteit in de klas; identiteit van de wijk

Verwonderen – Verkennen – Onderzoek opzetten

Ieder mens is anders. Toch zijn er ook overeenkomsten tussen mensen. Diversiteit gaat over al die verschillen én overeenkomsten. De identiteitspaspoorten worden met elkaar vergeleken. Welke overeenkomsten en verschillen zijn er in de klas te zien?

Materialen:

- Opdracht 1 identiteitspaspoort (voorafgaande aan de les)
- Kaart van de wijk (Google Maps)
- Powerpoint les 1
- Werkblad 'verkennen van de onderzoeksvraag'

Inhoud en lesverloop		
		<i>Voorafgaande aan les 1 maken de leerlingen een identiteitspaspoort. (zie bijlage, opdracht 1)</i>
3 min	Introductie <i>Klassikaal</i>	Introductie <ul style="list-style-type: none">• Komende lessen kijken de wijk en dan vooral welke verschillende mensen er allemaal wonen in deze wijk (diversiteit).• Eerst kijken naar verschillen en overeenkomsten in de klas.• Laat een aantal leerlingen kort iets vertellen over hun identiteitspaspoort
15 min	Oriënteren <i>In groepjes van 4</i> <i>Klassikaal</i>	Opdracht: Diversiteit in de klas mbv identiteitspaspoorten <ul style="list-style-type: none">• Leerlingen vergelijken hun identiteitspaspoorten:<ul style="list-style-type: none">- Welke verschillen en overeenkomsten zien zij?- Wat vinden ze verrassend?• Klassikaal bespreken:<ul style="list-style-type: none">- Welke overeenkomsten en verschillen zagen de leerlingen?- Inventariseren: op welke punten verschillen de leerlingen en komen zij overeen? (Op bord: Cultuur, geloof, kleding, leefstijl etc.)• Conclusie:<ul style="list-style-type: none">- Diversiteit = Verschillen tussen mensen én overeenkomsten- Diversiteit ook zichtbaar binnen samenleving, in de directe omgeving- Hoe is diversiteit op straat zichtbaar? (Winkels, huizen, werk, leeftijd, leefstijl etc.)
5 min	Opdracht <i>Klassikaal</i>	De uitdaging Het bestuur van de stad wil graag investeren in de wijk rond jullie school. Zo wil het stadsbestuur de wijk tot een nog prettiger plek maken. Aan jullie de vraag om met ideeën te komen wat er in de wijk zou moeten komen.

	<i>Klas verdelen in 4 groepen</i>	<p>Om kans te maken op de investering moet een uitgebreide aanvraag worden gedaan. Het stadsbestuur wil weten hoe de wijk er voor staat. Ze willen vooral antwoord op de vragen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wie wonen er in de wijk? Waarom wonen mensen hier? 2. Welke activiteiten zie je in de wijk? Wat doen mensen in de wijk? 3. Waar komen mensen samen? Welke plekken vermijden mensen? 4. Welke problemen zijn er? Waar hebben mensen behoefte aan? <p>Uitleg over de opdracht</p> <ul style="list-style-type: none"> • In les 4 doen jullie zelf een voorstel voor een evenement of project in de wijk. • Daarvoor is eerst onderzoek in de wijk nodig. Jullie maken als klas een identiteitspaspoort van de wijk. Ieder groepje werkt aan één deelvraag. Deelvragen verdelen: <ol style="list-style-type: none"> 1. Wie wonen in deze wijk? 2. Welke activiteiten zie je in de wijk? Wat doen mensen in de wijk? 3. Waar komen mensen samen in de wijk? 4. Welke problemen zijn er? Waar hebben mensen behoefte aan?
20 min	<p>Verkennen <i>in 4 groepen</i></p> <p>Onderzoek opzetten</p>	<p>Het wijkonderzoek</p> <ul style="list-style-type: none"> • Leerlingen werken met hun onderzoeksteam aan het verkennen van de deelvraag (<i>werkblad verkennen</i>). <ul style="list-style-type: none"> - Wat weten zij al over de wijk? - Welke vragen hangen samen met de onderzoeksvraag? - Hoe zouden zijn deze vragen kunnen onderzoeken? - Hebben zij al een idee over een antwoord op de vraag? - Hoe zijn de antwoorden te presenteren op 2 A4-tjes? (Foto's, kaarten, grafieken, tabellen, tekst?) • Onderzoek opzetten: <ul style="list-style-type: none"> - Welke informatie en materialen hebben we nodig? - Verdelen van taken: Wie onderzoekt welke vraag?
5 min	<p>Afsluiting <i>Klassikaal</i></p>	<p>Vooruitblik</p> <ul style="list-style-type: none"> • In de volgende les informatie verzamelen in de wijk. Zorg voor <ul style="list-style-type: none"> - Plan van aanpak - Benodigde materialen (camera, vragen, kaarten etc.)

LES 2 – Onderzoek naar de identiteit van de wijk

Onderzoek uitvoeren - Concluderen

In de wijk, op straat is die diversiteit op allerlei manieren zichtbaar. Leerlingen gaan op zoek naar de identiteit van de wijk. Wat weten ze al over de mensen die in de wijk wonen? Wat is kenmerkend voor deze wijk? Wat is daarvan op straat te zien?

Materialen:

- Powerpoint les 2
- Kaart van de wijk (Google Maps)
- Werkblad 'Onderzoek uitvoeren'
- Kijkwijzers 'In de wijk'

Inhoud en lesverloop		
		<i>Voorafgaande aan les 2 bepalen leerlingen een onderzoeksopzet welke informatie en beelden zij nodig hebben voor het beantwoorden van hun vraag.</i>
3 min	Introductie <i>Klassikaal</i>	Introductie <ul style="list-style-type: none">• Doel van de les: informatie verzamelen om een antwoord te kunnen geven op de deelvraag.• Gezamenlijk eindproduct: een identiteitspaspoort van de wijk.• Bij verzamelen informatie steeds bedenken: hoe informatie te presenteren.
40 min	Onderzoek uitvoeren <i>in 4 groepen</i>	De wijk in <ul style="list-style-type: none">• Leerlingen verzamelen informatie bij de deelvraag mbv een kaart van de wijk, werkblad onderzoek uitvoeren, kijkwijzers
5 min	Concluderen <i>in 4 groepen</i> presenteren <i>Klassikaal</i>	Beantwoording van vragen <ul style="list-style-type: none">• Ieder groepje heeft 2 A4 om in woord en beeld een antwoord op de deelvraag te formuleren.• De groepen presenteren hun bevindingen, het antwoord op de vragen<ol style="list-style-type: none">1. Wie wonen er in de wijk? Waarom wonen mensen hier?2. Welke activiteiten zie je in de wijk? Wat doen mensen in de wijk?3. Waar komen mensen samen? Welke plekken vermijden mensen?4. Welke problemen zijn er? Waar hebben mensen behoefte aan?
5 min	Afsluiting <i>Klassikaal</i>	<ul style="list-style-type: none">• Eindconclusie: de docent bespreekt met de leerlingen: Zijn alle vragen beantwoord? Wat kenmerkt onze wijk?• Hoe is diversiteit zichtbaar in onze wijk?

Wat maakt jou uniek?

INTRO

> IDENTITEIT

Ieder mens is anders, ieder mens is uniek. Wat jou uniek maakt zegt iets over jou identiteit. Identiteit is een erg lastig begrip. Het heeft niet alleen te maken met je karakter. Ook je opvoeding, je familie, je vrienden en vriendinnen hebben invloed op jouw identiteit.

Hoe ingewikkeld en complex identiteit ook is, toch is de identiteit van mensen op veel manieren zichtbaar. Kleding, interesses, vriendschappen, talenten, dagelijkse bezigheden. Het hangt allemaal samen met identiteit.

MAAK!

> OPDRACHT: JOUW IDENTITEITSPASPOORT

Maak op de volgende bladzijde jouw identiteit zichtbaar in woord en beeld.
Maak zo jouw eigen identiteitspaspoort.

Om je een beetje op weg te helpen is op het blad een aantal trefwoorden opgenomen. Probeer eens bij die woorden met foto's of in woorden iets over jezelf te zeggen. Wil je nog iets anders kwijt over jezelf? Plaats dat er gerust bij!

TIP

> TIP

Kijk eens op je Facebook pagina. Dat is eigenlijk al een soort identiteitspaspoort.
Wat laat jij daar zien aan de buitenwereld?

Familie en vrienden

Hobby's en
interesses

Ik:

Dagelijks leven

Motto en
overtuigingen

Voorbeeld

Identiteitspaspoort

Bijlage 3: Detailontwerp lesprogramma

Lesprogramma 'De diverse stad'

Divercities Onderzoek

Inleiding: grootstedelijke diversiteit

Europese steden kennen een grotere diversiteit aan mensen dan ooit tevoren. Verschillen in culturen, gewoonten, activiteiten, inkomen, welvaart, leefstijl etc. Deze groeiende diversiteit vormt een grote uitdaging. Niet alleen voor overheden, ook voor bewoners die zoeken naar manieren om prettig te leven in hun wijk. Doen zij dit dankzij of ondanks de grote diversiteit aan mensen?

Spanningen tussen culturen, achterstandswijken, no-go areas. Diversiteit wordt in de media en de politiek vaak vooral gezien als een probleem. Maar wellicht is er ook een andere kant? Steeds meer organisaties en bewoners laten zien dat diversiteit niet alleen zorgt voor conflict, het kan de leefomgeving ook verrijken.

Onderzoeksproject Divercities

Het Europese onderzoeksproject Divercities gaat over de kracht van diversiteit in stedelijke ontwikkeling. In dit onderzoek staat de vraag centraal hoe steden, wijken en bewoners kunnen profiteren van de groeiende diversiteit. Hoe diversiteit wellicht kan bijdragen aan innovatie, creativiteit, leefbaarheid en economisch succes. In het vierjarige onderzoek wordt in 14 steden onderzoek gedaan onder bestuurders, ondernemers en bewoners. Zo wordt gekeken hoe diversiteit in buurtprojecten, wijkinitiatieven, scholen en ondernemingen juist een positieve bijdrage kan hebben. Wellicht kan diversiteit ook positief bijdragen aan sociale cohesie, economisch succes en leefbaarheid binnen wijken?

Op www.urbandivercities.eu vindt u meer informatie over het Divercities onderzoek.

Divercities in de les: lesprogramma De diverse stad

Het lesprogramma De diverse stad is ontwikkeld als onderdeel van het Divercities onderzoek. In dit lesprogramma doen leerlingen onderzoek naar Diversiteit binnen de eigen omgeving. Daarnaast maken zij kennis met initiatieven waarmee steden en organisaties, rekening houdend met de diversiteit aan mensen, de leefbaarheid in wijken willen vergoten.

Diversiteit

Binnen het Divercities onderzoek wordt een brede definitie van diversiteit gebruikt. Diversiteit beperkt zich hierin niet alleen tot etnische, culturele of sociaaleconomische diversiteit. Ook verschillen in leefstijl, activiteiten, denkbeelden, interesses vormen een onderdeel van diversiteit. Binnen het lesprogramma De diverse stad gaan leerlingen aan de slag met deze brede definitie van diversiteit.

Lesprogramma 'De diverse stad'

Het lesprogramma 'De diverse stad' bestaat uit opdrachten waarin leerlingen kennis opdoen over diversiteit in de breedste zin van het woord. Leerlingen onderzoeken hoe diversiteit zichtbaar is binnen de eigen klas en binnen de schoolwijk. Op basis van eigen onderzoek doen leerlingen een voorstel voor een activiteit die een positieve bijdrage kan leveren aan de wijk. Inspiratie hiervoor krijgen de leerlingen uit voorbeelden van bestaande buurtprojecten in steden van overal op de wereld.

Doelen

- Leerlingen herkennen diversiteit in culturen, activiteiten, leefstijlen, welvaart etc. binnen de klas en binnen de schoolwijk;
- Leerlingen begrijpen dat diversiteit zowel een positieve als een negatieve invloed kan hebben op de leefbaarheid van wijken;
- Leerlingen zijn in staat een eenvoudig onderzoek in de wijk op te zetten en uit te voeren. Hierbij zijn zij in staat een onderzoeksvraag te formuleren, relevante gegevens te verzamelen en de onderzoeksresultaten te presenteren;
- Leerlingen maken kennis met wijkinitiatieven gericht op het vergroten van de leefbaarheid van wijken. Zij kunnen daarbij beargumenteren wat zij sterk en zwak vinden aan de gegeven initiatieven;
- Leerlingen kunnen aan de hand van criteria (doelgroep, behoefte, uitvoerbaarheid) een voorstel doen voor een project in de eigen schoolwijk. Hierbij kunnen zij beargumenteren hoe het project aansluit bij de diversiteit in de wijk en een positieve bijdrage kan leveren aan de wijk.

Doelgroep en vak

De lessen zijn bedoeld voor leerlingen in de onderbouw van vmbo, havo en vwo.

Het lesprogramma sluit aan bij het vak aardrijkskunde, maar kan ook als onderdeel van het vak Mens & Maatschappij of als project worden ingezet.

Opzet en Organisatie

Het programma bestaat uit een serie van 5 opdrachten. In lesbrieven bij de opdrachten is beschreven hoe deze in een de les toegepast kunnen worden. Het totaal van opdrachten neemt zo'n vier uren in beslag.

De docent kan er ook voor kiezen om een deel van de opdrachten en lessen uit te voeren. In dat geval kan bijvoorbeeld gekozen worden voor het uitvoeren van de onderzoeksopdrachten (opdracht 1, 2 en 3) of voor het uitvoeren van de ontwerpbeurt (opdrachten 4 en 5).

Indicatie van benodigde tijd

Opdracht	Benodigde tijd	
1. Wat maakt jou uniek?	30 minuten	(Ook als huiswerkopdracht te geven)
2. Uniek of niet?	20 minuten	In de klas
3. Onderzoek in de wijk	20 minuten voorbereiden onderzoek	In de klas
	50 minuten uitvoeren onderzoek	In de wijk (Ook als huiswerkopdracht te geven)
	30 minuten verwerken van resultaten	In de klas
4. Wijken in actie	20 minuten	In de klas
5. Actie in de wijk	20 minuten	In de klas

Meer informatie

Lessen, opdrachten en materialen zijn beschikbaar via de Divercities website: www.divercities.eu

Overzicht van opdrachten

Opdracht 1 – Wat maakt jou uniek?

Voorafgaande aan de les maakt iedere leerling opdracht 1. In deze opdracht maken de leerlingen in woord en beeld een weergave van wie zij zijn en wat hen uniek maakt.

Opdracht 2 - Uniek of niet? (gekoppeld aan opdracht 1)

Leerlingen vergelijken de uitwerkingen van opdracht 1. Welke overeenkomsten en verschillen zijn er tussen de leerlingen? Zo wordt gekomen tot een definitie van 'Diversiteit' in brede zin.

Opdracht 3 - Onderzoek naar de wijk

De leerlingen krijgen een uitdaging gepresenteerd. Het stadsbestuur vraagt de leerlingen om een idee om de wijk te verbeteren. Hiervoor is een onderzoek naar de wijk nodig. Leerlingen onderzoeken de identiteit van de schoolwijk. Wat weten ze al over de mensen die in de wijk wonen? Wat is kenmerkend voor deze wijk? Wat kenmerkt de mensen die er wonen? Wat voor activiteiten zien zij in de wijk?

Opdracht 4 – Wijken in actie

In veel steden zijn projecten om buurten en wijken tot een fijnere plek te maken. Zo willen bewoners en organisaties de leefbaarheid van wijken vergroten. Leerlingen krijgen voorbeelden van wijkprojecten uit verschillende plaatsen. Wat spreekt de leerlingen het meest aan en wat het minst? Wat zou een plek kunnen krijgen in hun wijk?

Opdracht 5 - Actie in de wijk (gekoppeld aan opdracht 4)

De leerlingen hebben door hun eigen onderzoek een beeld van de wijk van de school. Wie er wonen, welke activiteiten mensen in de wijk ondernemen, waar mensen elkaar ontmoeten. Als voorstel aan het bestuur van de stad bedenken zij een eigen wijkinitiatief. Hoe zorgen zij ervoor dat bewoners zich sterker verbonden voelen met elkaar en met de buurt? Wat is volgens de klas het beste idee?

Lesbrief: introductie + opdracht Wat maakt jou uniek?

Materialen

- PowerPoint presentatie (Slide 1-5)
- Opdrachtenblad 'Wat maakt jou uniek?' (1 per leerling)

Introductie (door de docent)

Komende lessen gaan we beter kijken naar de wijk van de school. Overal op de wereld doen wetenschappers onderzoek naar steden en wijken. In de komende lessen gaan jullie zelf als onderzoekers aan de slag. In deze lessen krijg je een antwoord op de vragen:

Wat betekent 'diversiteit'?

Wat kenmerkt de wijk van de school?

Hoe zie je diversiteit terug in de wijk van de school?

Wat wordt er allemaal gedaan om wijken tot een fijnere plek voor bewoners te maken?

Om een antwoord te vinden op deze vragen gaan jullie zelf op onderzoek in de wijk.

Maar voordat je onderzoek doet naar de wijk doe je eerst een klein onderzoek naar jezelf. Wat maakt jou uniek? Wie zitten er eigenlijk allemaal in jouw klas?

Huiswerkopdracht

Als voorbereiding op les 1 maken de leerlingen de opdracht 'Wat maakt jou uniek?'

De uitwerking van deze opdracht nemen zij mij naar de volgende les

Opdracht:

Wat maakt jou uniek?

> IDENTITEIT

INTRO

Ieder mens is anders, ieder mens is uniek. Wat jou uniek maakt zegt iets over jouw identiteit.

Wat jou uniek maakt is allerlei manieren zichtbaar. Wat je doet, wat je leuk vindt, wat je belangrijk vindt, je kleding, interesses, vriendschappen, talenten, dagelijkse bezigheden. Het laat allemaal zien wie jij bent.

> OPDRACHT: WAT MAAKT JOU UNIEK?

MAAK!

Laat in woorden en beelden op het blad zien wie jij bent. Wat jou uniek maakt. Om je op weg te helpen is een aantal trefwoorden opgenomen. Probeer bij die woorden met foto's of in woorden iets over jezelf te zeggen. Wil je nog iets anders kwijt over jezelf? Plaats dat er gerust bij!

> TIP

TIP

Kijk eens op je Facebook pagina. Wat laat jij daar zien aan de buitenwereld?

FAMILIE &
VRIENDEN

HOBBY'S &
INTERESSES

IK...

DAGELIJKS
DOE IK...

MIJN CULTUUR,
GELOOF, IDEEËN

Lesbrief: opdracht Uniek of niet?

Kern

De resultaten van de opdracht 'Wat maakt jou uniek?' worden met elkaar vergeleken. Welke overeenkomsten en verschillen zijn er in de klas te zien? Wat is 'diversiteit'?

Materialen

- PowerPoint presentatie (Slide 6–7)
- Opdrachtblad 'Uniek of niet?' (1 per groep van 4 leerlingen)

Introductie (door de docent)

Je hebt in de opdracht 'Wat maakt jou uniek' wat kenmerkend is voor jou. In de volgende opdracht gaan jullie kijken welke verschillen en overeenkomsten tussen jullie zijn te vinden. We gaan kijken hoe 'diversiteit' in deze klas terug is te vinden.

Opdracht (in groepjes van 4)

Leerlingen voeren in groepjes de opdracht 'Uniek of niet?' uit. In deze opdracht:

- Leerlingen presenteren in groepjes de resultaten van de opdracht 'Wat maakt jou uniek'
- Leerlingen inventariseren de belangrijkste overeenkomsten en verschillen
- Leerlingen stellen vast hoe 'diversiteit' binnen de klas naar voren komt

Nabespreken opdracht (klassikaal)

- Eén leerling van ieder groepje vertelt kort over hun bevindingen:

- > Wat vonden zij het meest verrassend?
- > Welke overeenkomsten zagen zij?
- > Hoe is diversiteit volgens de leerlingen terug te zien in de klas?

- Inventariseren: op welke punten verschillen de leerlingen en komen zij overeen?

Hoe is 'Diversiteit' zichtbaar in de klas?

(Op bord: Cultuur, geloof, gewoontes, kleding, hobby's, leefstijl, leeftijd, etc.)

Conclusie:

Diversiteit = Verschillen tussen mensen in cultuur, geloof, gewoontes, kleding, hobby's, leefstijl, leeftijd, inkomen, werk, ideeën, etc.

Opdracht:

Uniek of niet?

In woord en beeld hebben jullie laten zien wie je bent. Welke verschillen en overeenkomsten kunnen jullie vinden?

INTRO

Presenteer om de beurt kort jouw uitwerking van de opdracht 'Wat maakt jou uniek'.

PRESENTEER

VERGELIJK

Wat is er naar voren gekomen wat je nog niet wist van je klasgenoot? Wat vonden jullie het meest verrassend? Welke overeenkomsten kunnen jullie vinden? Schrijf dat voor jullie groepje op.

Meest verrassend:

1.
2.
3.

Overeenkomsten:

1.
2.
3.

Binnen jullie groepje én binnen de klas zijn er overeenkomsten en verschillen te zien. Bij '**Diversiteit**' gaat het om de verschillen tussen mensen.

UNIEK?

Waarin is 'diversiteit' binnen jullie groepje het meest duidelijk?
(Denk bijvoorbeeld aan cultuur, hobby's, geloof, dagelijkse bezigheden enz.)

1.
2.

Lesbrief: opdracht Onderzoek in de wijk

Materialen

- PowerPoint presentatie (slide 8 -12)
- Opdrachtblad 'Onderzoek in de wijk' (1 per groep van 4 leerlingen)
- Kaart van de wijk (Google Maps)
- Materialen voor maken poster (Posters, stiften, lijm etc.)

Kern

Leerlingen gaan op zoek naar de identiteit van de wijk en diversiteit binnen de wijk. De leerlingen doen in groepjes per onderzoeksvraag onderzoek naar de wijk. Wat kenmerkt de wijk van de school? Wat kenmerkt de mensen die er wonen? Ieder groepje presenteert zijn onderzoek en resultaten op een poster. De resultaten van de groepjes geven samen een completer beeld van de wijk.

Introductie (door de docent)

Presenteer de uitdaging:

Het bestuur van de stad wil graag investeren in de wijk rond de school. De wijk moet zo een prettiger plek worden voor bewoners. Aan jullie de vraag om met ideeën te komen voor wat er in de wijk zou moeten komen. Eerst wil het bestuur meer weten over de wijk. Aan jullie de opdracht om dit te laten zien in een poster over de wijk.

Voorkennis activeren (klassikaal)

- Hoe zou je over de wijk vertellen aan iemand van buiten de stad?
- Hoe heet de wijk waar de school staat?
- Wat weten jullie al over deze wijk?
- Wat voor mensen wonen er?
- Wat is kenmerkend voor deze wijk?

Uitleg opdracht (klassikaal)

Koppeling met opdracht 'Wat maakt jou uniek'

In de opdracht 'Wat maakt jou uniek' heb je weergegeven wat jou uniek maakt. Dat kan je ook doen voor een wijk. Jullie gaan nu als onderzoekers aan de slag. Dat onderzoek moet laten zien wat er kenmerkend is voor de wijk van de school en de mensen die er wonen.

Onderzoeksvragen bedenken

- Waarnaar kunnen we onderzoek doen in deze wijk?
- Welke vragen kunnen wij bedenken voor dit onderzoek?

Mogelijke onderzoeksvragen: (zie PowerPoint slide 12)

- Wie wonen er in deze wijk? Waarin komen zij overeen en verschillen zij?
- Welke activiteiten ondernemen mensen in deze wijk?

- Waar komen mensen samen in de wijk?
- Welke problemen zijn er in de wijk?
- Wat vinden mensen aantrekkelijk aan de wijk?
- Wat missen mensen in deze wijk?

Onderzoeksvragen selecteren en verdelen

- > Maak een selectie in onderzoeksvragen op basis van relevantie en onderzoekbaarheid
- > Verdeel de onderzoeksvragen onder de groepjes leerlingen

Opdracht (in groepjes per deelvraag)

Leerlingen voeren in groepjes de opdracht 'Onderzoek in de wijk?' uit.

Het eindproduct van deze opdracht is een poster waarop de groepjes de onderzoeksvraag en de daarbij gevonden informatie en antwoorden presenteren.

Verwerking (klassikaal)

Leerlingen presenteren de posters aan elkaar.

Klassikaal bespreken:

- Wat is kenmerkend voor deze wijk en haar bewoners?
- Wat missen mensen in deze wijk?

Opdracht:

Onderzoek in de wijk

Als echte onderzoekers gaan jullie straks in de wijk van de school op zoek naar een antwoord op jullie onderzoeksvraag. Zo laten jullie als klas zien wat kenmerkend is voor de wijk en de mensen die er wonen.

INTRO

- > De onderzoeksvraag
- > Hoe onderzoeken?
- > Gegevens verzamelen
- > Onderzoeksvraag beantwoorden

STAPPEN

Schrijf jullie onderzoeksvraag zo duidelijk mogelijk op:

DE VRAAG

HOE?

Welke informatie heb je nodig? Hoe kom je aan die informatie?
Gaan jullie foto's maken? Mensen vragen stellen? Mensen tellen? Een kaart van de buurt gebruiken?

Overleg met elkaar hoe jullie informatie gaan verzamelen en schrijf dat op:

CHECK!

Jullie hebben nu een idee welke informatie je gaat verzamelen en hoe je dat straks gaat gebruiken om je vraag te beantwoorden.
Voordat je verder gaat: bespreek jullie ideeën met je docent!

Stel vast hoe jullie te werk gaan en maak afspraken.

PLAN

Welke informatie gaan jullie precies verzamelen?

Bijvoorbeeld: Welke vragen ga je stellen aan bewoners? Wat ga je precies in beeld brengen? Waar gaan jullie vooral op onderzoek uit?

.....

.....

.....

.....

Wie doet wat?

.....

.....

.....

Ga op onderzoek in de wijk en zoek naar een antwoord op jullie onderzoeksvraag!

ER OP UIT

PRESENTEER

Maak een poster bij jullie onderzoek.

Op je poster staan in ieder geval:

- > De onderzoeksvraag
- > Antwoorden op de onderzoeksvraag
- > gegevens die jullie hebben verzameld (foto's, getallen, tekst, een kaart etc.)

Lesbrief: opdracht Wijken in actie

Materialen

- PowerPoint presentatie (slide 13-..)
- Print van voorbeelden Wijken in actie (1 set per groep van 4 leerlingen)
- Knipblad 'Wijken in actie' (1 per groep van 4 leerlingen)
- Opdrachtblad 'Wijken in actie' (1 per groep van 4 leerlingen)

Kern

Leerlingen maken kennis met wijkprojecten uit diverse steden. Wat spreekt de leerlingen het meest aan en wat het minst? Wat zou een plek kunnen krijgen in hun wijk?

Introductie door docent

In steden overal op de wereld zijn projecten om wijken tot een fijnere plek te maken. Zo willen gemeenten en organisaties ervoor zorgen dat mensen zich meer thuis voelen in de wijk en bewoners elkaar leren kennen. Vooral in wijken met een grote diversiteit aan mensen. Misschien kan juist die diversiteit ervoor zorgen dat mensen elkaar inspireren en van elkaar leren?

In deze les maken jullie kennis met zulke wijkprojecten in verschillende steden. Wat spreekt jullie het meest aan? Wat zou een plek kunnen krijgen in de wijk van e school?

Voorkennis activeren (klassikaal)

- Kennen de leerlingen in de schoolwijk of in de eigen omgeving projecten die erop gericht zijn bewoners samen te brengen?
- Hebben leerlingen wel eens actief meegedaan aan zo'n project?
- Voor wie zijn deze projecten bedoeld?
- Wat is het doel van deze wijkprojecten?

Opdracht (in groepjes van 4)

Leerlingen voeren in groepjes de opdracht 'Wijken in actie' uit.

Nabespreken opdracht (klassikaal)

Eén leerling van ieder groepje vertelt kort over hun bevindingen:

- > Welk project sprak hen het meeste aan? Waarom?
- > Welk project sprak hen het minste aan? Waarom?
- > Welk project zou passen binnen de wijk van de school? Waarom?

Opdracht: Wijken in actie

INTRO

Zes wijkprojecten van overal op de wereld. Om mensen samen te brengen en de wijk tot een fijnere plek te maken. Wat vinden jullie een goed idee? Wat niet?

KIJK & LEES

Bekijk en lees samen de informatie bij de zes wijkprojecten.

Knip de projecten uit van het knipblad en leg ze op tafel.

ORDEN

Welk project spreekt jullie het meest aan? Welk het minst? Praat hier samen over totdat je het als groep helemaal met elkaar eens bent!

Plak ze hieronder en beantwoord de vragen.

Waarom?

.....
.....

Wat mis je nog?

.....

.....
.....

.....

Welk van de zes projecten zou het beste passen in de wijk van de school? Waarom?

Project:

Waarom:

.....

LET'S GO URBAN Antwerpen – België

Let's Go Urban werd opgericht door een schoolmeester. Hij vond dat er op school te weinig aandacht was voor dans, theater en muziek. Hij wil alle jongeren de kans geven om hun talent te ontdekken. Ook de jongeren die niet naar school gaan of bij wie thuis geen geld is voor dans- of muziekles. Zo wil hij jongeren bij elkaar brengen en meer zelfvertrouwen geven. Wekelijks volgen 800 jongeren een van de lessen bij Let's go urban.

Let's Go Urban

Jongeren tussen de 6 en 30 jaar kunnen hier een jaar lang lessen volgen in streetdance, theater of muziek. Of samen zingen in een koor.

Zo kunnen zij hun talenten verder ontwikkelen. Voor een klein bedrag volgen zij iedere week lessen in een speciaal daarvoor ingericht centrum in de buurt.

LEONARDO BUURTTUIN Budapest – Hongarije

Leonardo buurttuin

Een leeg stuk grond middenin een stadswijk. Nu is hier een buurttuin waar iedere bewoner op een eigen stukje grond groenten kan verbouwen. Veel gezinnen uit de buurt delen een stuk tuin en werken samen. In de zomer zijn er ook andere activiteiten. Er worden films vertoond en buurtfeesten gehouden.

Veel bewoners van de Leonardo straat kenden elkaar niet. Zij voelden zich niet verbonden met de buurt. Door de tuin ontmoeten buurtbewoners elkaar nu wel. Daarnaast krijgen ze les in tuinieren. Leerlingen van scholen in de buurt krijgen in de tuin les over bloemen, groenten en planten. Meer dan 300 mensen uit de buurt zijn actief in de tuin.

SPEELSTRATEN

Londen – Groot-Brittannië

Speelstraten

De straat afsluiten voor alle verkeer, middenin een drukke wijk in Londen. Bewoners kunnen samen een aanvraag doen om hun straat drie uur per week af te sluiten voor verkeer. De straat kan dan gebruikt worden om te spelen, sporten en bij elkaar te komen.

Voor veel kinderen en jongeren in Londen is buitenspelen erg lastig. Er is veel verkeer op straat. Er zijn weinig speelplaatsen, pleintjes en sportvelden in de buurt. Speelstraten werd opgericht door ouders die vinden dat alle kinderen de kans moeten hebben om buiten te spelen. Terwijl kinderen spelen in de afgesloten straat ontmoeten hun ouders elkaar.

WIJKKEUKEN VAN ZUID

Rotterdam - Nederland

De wijkkeuken van Zuid

In de Rotterdamse Afrikaanderwijk wonen mensen van overal op de wereld. In de wijkkeuken komen zij samen om te koken. Zo leren zij elkaars gerechten koken en worden zij steeds betere koks. Mensen uit de buurt kunnen voor een klein bedrag aanschuiven bij het diner.

De wijkkeuken begon ooit om mensen uit de buurt elkaar te laten ontmoeten. Nu is het een echt bedrijf geworden. Mensen uit de buurt, vaak zonder opleiding of werk, hebben nu een baan in de keuken. Een aantal van de koks is zelfs een eigen cateringbedrijf gestart. Zij koken niet alleen voor de wijkkeuken maar ook voor bruiloften en andere feesten.

THE SPOT

Toronto - Canada

The Spot

Een eigen plek voor alle jongeren van 13 tot 30 jaar. In The Spot komen jongeren vooral samen om te chillen. Maar in The Spot gebeurt meer. Jongeren kunnen hier ook lessen volgen. Bijvoorbeeld hoe je een goede brief schrijft om een baan te krijgen. Er wordt ook veel gepraat over de gevaren van drugs. Geweld en drugs zijn grote problemen in deze wijk.

Jongeren kwamen zelf met het idee van The Spot. In The Spot helpen zij elkaar. Jongeren die nieuw zijn in de wijk worden gekoppeld aan iemand die er al langer woont. Zo leren zij snel nieuwe mensen kennen. Ook leren ze over de wijk en vooral over de gevaren in de wijk.

DE STRAATVOETBAL STRATEGIE Zurich - Zwitserland

Sporten bij een sportclub kost veel geld. Voor veel jongeren in Zurich is het te duur om zich bij een sportclub aan te sluiten. Met deze gratis competitie kunnen alle jongeren tussen de 10 en 21 jaar hun eigen team beginnen. De jongeren regelen zelf de trainingen en stellen zelf de regels op. Zo leren zij samen te werken en zelf dingen te organiseren.

De straatvoetbal strategie

Een echte voetbalcompetitie, maar dan gratis. Iedereen kan een team samenstellen en zich inschrijven voor deze competitie. De organisatie zorgt voor de wedstrijdvelden. Het team beslist zelf wanneer en hoe ze trainen. Ook bepalen de teams zelf de regels tijdens de wedstrijd. Want er is geen scheidsrechter!

LET'S GO URBAN
Antwerpen – België

LEONARDO BUURTTUIN
Budapest – Hongarije

SPEELSTRATEN
Londen – Groot-Britannië

WIJKKEUKEN VAN ZUID
Rotterdam - Nederland

THE SPOT
Toronto - Canada

DE STRAATVOETBAL STRATEGIE
Zurich - Zwitserland

Lesbrief: Opdracht Actie in de wijk

Materialen

- PowerPoint presentatie (slide 20-..)
- Opdrachtblad 'Actie in de wijk' (1 per groep van 4 leerlingen)
- Eventueel materialen voor maken presentatie

Kern

De leerlingen hebben door hun eigen onderzoek een beeld van de wijk van de school. Als voorstel aan het bestuur van de stad bedenken zij een eigen wijkinitiatief. Hoe zorgen zij ervoor dat bewoners zich sterker verbonden voelen met elkaar en met de buurt? Wat past het beste bij deze wijk? Wat is volgens de klas het beste idee?

Introductie (door de docent)

Presenteer de uitdaging:

Het bestuur van de stad wil graag investeren in de wijk rond de school. De wijk moet zo een prettiger plek worden voor bewoners. Aan jullie om met een voorstel voor een wijkproject te komen. Wat past het beste bij de mensen in deze wijk?

Voorkennis activeren (klassikaal)

Koppeling met opdracht 'Onderzoek in de wijk'

In jullie onderzoek naar de wijk hebben we een beeld gekregen van de wijk:

- Wat voor mensen wonen in deze wijk?
- Wat doen mensen in deze wijk?
- Welke problemen zijn er in deze wijk?

Uitleg opdracht (klassikaal)

Met je groepje bedenk je zelf een idee voor een project in de wijk. Presenteer je idee in een korte presentatie voor de gemeente.

Opdracht (in groepjes van 4)

Leerlingen voeren de opdracht 'Actie in de wijk' uit.

In de opdracht staan voorwaarden die worden gesteld aan het wijkproject en de presentatie.

Het project moet:

- Bewoners van de wijk samen brengen
- Een duidelijke doelgroep hebben
- Oplossingen bieden voor problemen in de wijk / aansluiten bij een behoefte van bewoners

Nabespreken opdracht (klassikaal)

- Ieder groepje presenteert kort hun idee voor een project in de wijk.
- Wat is volgens de klas het winnende idee?

Opdracht: Actie in de wijk!

Het bestuur van de stad wil graag investeren in de wijk rond de school.

Aan jullie om een wijkproject te bedenken. Wat past het beste bij deze wijk?

DE
UITDAGING

Hebben jullie het winnende idee?

EISEN

Het bestuur heeft wel een paar voorwaarden. Jullie wijkproject moet:

- > Bewoners samenbrengen
- > Iets brengen wat de bewoners nu missen

BEDENK...

Voor welke groep bewoners gaan jullie iets bedenken?

.....

Wat mist er nog in de wijk? Welke problemen zijn er?

.....

IDEEËN

Bedenk met elkaar drie ideeën voor een project in de wijk.

Probeer zo origineel mogelijk te zijn!

1.
2.
3.

Kies samen jullie beste idee.

Welk idee past het beste bij de wijk?

KIES

Met welk idee gaan jullie winnen?

Maak een presentatie van jullie idee. Neem daarin in ieder geval op:

> Wie komen er samen?

MAAK

> Hoe maakt dit de wijk een fijnere plek?

> Op welke plek in de wijk komt het?

> Waarom is dit het beste idee?

Presenteer jullie wijkproject aan de klas.

Welke groep heeft het beste idee?

PRESENTEER

TIP!

Voeg afbeeldingen toe
Laat zien wat jullie plan is!

Bijlage 4: Vragenlijst leerlingen

In de afgelopen lessen kreeg je les over Diversiteit en deed je zelf onderzoek in de wijk.

Ik ben erg benieuwd wat je van de opdrachten en lessen vond. Zou je daarom een antwoord kunnen geven op deze vragen? Alvast bedankt voor het invullen!

VRAGEN

Probeer in een paar zinnen een antwoord te geven op de volgende vragen.

Niet genoeg ruimte? Gebruik dan eventueel de achterkant van dit blad.

1. Wat heb je geleerd door het maken van deze opdrachten? Wat wist je nog niet wat je nu wel weet?

.....
.....
.....

2. TOPS? *Wat vond je nuttig/ goed/ leuk/ aansprekend aan deze opdrachten?*

.....
.....
.....

3. TIPS? *Wat zou je anders willen aan de lessen en opdrachten? Wat mis je?*

.....
.....
.....

4. Wat betekent 'Diversiteit' volgens jou?

.....
.....

5. Eens of oneens?

(1= helemaal mee oneens, 2= mee oneens, 3 = neutraal, 4= mee eens, 5= helemaal mee eens)

- Ik vond de opdrachten moeilijk	1	2	3	4	5
- Ik heb meer geleerd over Diversiteit	1	2	3	4	5
- Ik heb meer geleerd over de wijk van de school	1	2	3	4	5
- Ik vond de opdrachten uitdagend	1	2	3	4	5
- Ik ben tevreden over de samenwerking in mijn groepje	1	2	3	4	5
- Ik heb meer geleerd over het zelf doen van onderzoek	1	2	3	4	5
- Ik ben tevreden met het resultaat van de opdrachten	1	2	3	4	5
- Ik vond de lessen en opdrachten nuttig	1	2	3	4	5

6. Heb je nog opmerkingen of aanvullingen?

.....
.....

Bijlage 5: Definitief ontwerp lesprogramma

LESPROGRAMMA

De Diverse Stad:

De kracht van stedelijke diversiteit

Ontwikkeld bij het internationale onderzoek DIVERCITIES

Johan van Driel
Tine Béneker
Gideon Bolt
Ronald van Kempen

Universiteit Utrecht

This project has received funding from the European Union's Seventh Framework Programme for research, technological development and demonstration under Grant Agreement No 319970 – DIVERCITIES. The views expressed in this presentation are the sole responsibility of the author(s) and do not necessarily reflect the views of the European Commission.

Website: urbandivercities.eu

Universiteit Utrecht

This project has received funding from the European Union's Seventh Framework Programme for research, technological development and demonstration under grant agreement no. 319970.

Inhoudsopgave

DIVERCITIES Onderzoek	3
Lesprogramma De Diverse Stad	4
Lesbrief: introductie + opdracht Wat maakt jou uniek?	6
Lesbrief: opdracht Uniek of niet?	7
Lesbrief: opdracht Onderzoek in de wijk	8
Lesbrief: opdracht Wijken in actie	10
Lesbrief: Opdracht Actie in de wijk!	12
Lesmateriaal	14
Opdracht: Wat maakt jou uniek?	15
Opdracht: Uniek of niet?	17
Opdracht: Onderzoek in de wijk	18
Opdracht: Wijken in actie	20
Voorbeeldprojecten: Wijken in actie	21
Knipblad: Wijken in actie	28
Opdracht: Actie in de wijk!	29
Bronnenlijst	30
Colofon	31
Partners	32

DIVERCITIES Onderzoek

Inleiding: stedelijke diversiteit

Europese steden kennen een grotere diversiteit aan mensen dan ooit tevoren. Verschillen in culturen, gewoonten, activiteiten, inkomen, welvaart en leefstijl. Deze groeiende diversiteit vormt een grote uitdaging. Niet alleen voor overheden, ook voor bewoners die zoeken naar manieren om prettig te leven in hun wijk. Doen zij dit dankzij of ondanks de grote diversiteit aan mensen?

Spanningen tussen culturen, achterstandswijken, no-go areas: diversiteit wordt in de media en de politiek vooral gezien als een probleem. Maar wellicht is er ook een andere kant? Steeds meer organisaties en bewoners laten zien dat diversiteit niet alleen zorgt voor conflict, het kan de leefomgeving ook verrijken.

Onderzoeksproject DIVERCITIES

Het Europese onderzoeksproject Divercities gaat over de kracht van diversiteit in stedelijke ontwikkeling. In dit onderzoek staat de vraag centraal hoe steden, wijken en bewoners kunnen profiteren van de groeiende diversiteit. Hoe diversiteit wellicht kan bijdragen aan innovatie, creativiteit, leefbaarheid en economisch succes. In het vierjarige onderzoek wordt in 14 steden onderzoek gedaan onder bestuurders, ondernemers en bewoners. Zo wordt gekeken hoe diversiteit in buurtprojecten, wijkinitiatieven, scholen en ondernemingen juist een positieve bijdrage kan hebben.

Op www.urbandivercities.eu vindt u meer informatie over het Divercities onderzoek.

Divercities in de les: lesprogramma De Diverse Stad

Het lesprogramma De Diverse Stad is ontwikkeld als onderdeel van het Divercities onderzoek. In dit lesprogramma doen leerlingen onderzoek naar diversiteit binnen de eigen omgeving. Daarnaast maken zij kennis met initiatieven waarmee steden en organisaties, rekening houdend met de diversiteit aan mensen, de leefbaarheid van wijken willen vergroten.

Diversiteit

Binnen het Divercities onderzoek wordt een brede definitie van diversiteit gebruikt. Diversiteit beperkt zich hierin niet alleen tot etnische, culturele of sociaaleconomische diversiteit. Ook verschillen in leefstijl, activiteiten, denkbeelden en interesses vormen een onderdeel van diversiteit. Binnen het lesprogramma De Diverse Stad gaan leerlingen aan de slag met deze brede definitie van diversiteit.

Lesprogramma De Diverse Stad

Het lesprogramma 'De Diverse Stad' bestaat uit opdrachten waarin leerlingen kennis opdoen over diversiteit in de breedste zin van het woord. Leerlingen onderzoeken hoe diversiteit zichtbaar is binnen de eigen klas en binnen de schoolwijk. Op basis van eigen onderzoek doen leerlingen een voorstel voor een activiteit die een positieve bijdrage kan leveren aan de wijk. Inspiratie hiervoor krijgen de leerlingen uit voorbeelden van bestaande buurtprojecten in steden van overal op de wereld.

Doelen

- Leerlingen herkennen diversiteit in culturen, activiteiten, leefstijlen, welvaart etc. binnen de klas en binnen de schoolwijk;
- Leerlingen begrijpen dat diversiteit zowel een positieve als een negatieve invloed kan hebben op de leefbaarheid van wijken;
- Leerlingen zijn in staat een eenvoudig onderzoek in de wijk op te zetten en uit te voeren. Hierbij zijn zij in staat een onderzoeksvraag te formuleren, relevante gegevens te verzamelen en de onderzoeksresultaten te presenteren;
- Leerlingen maken kennis met wijkinitiatieven gericht op het vergroten van de leefbaarheid van wijken. Zij kunnen daarbij beargumenteren wat zij sterk en zwak vinden aan de initiatieven;
- Leerlingen kunnen aan de hand van criteria (doelgroep, behoefte, uitvoerbaarheid) een voorstel doen voor een project in de eigen schoolwijk. Hierbij kunnen zij beargumenteren hoe het project aansluit bij de diversiteit in de wijk en een positieve bijdrage kan leveren aan de wijk.

Doelgroep en vak

De lessen zijn bedoeld voor leerlingen in de onderbouw van vmbo, havo en vwo. Het lesprogramma sluit aan bij het vak aardrijkskunde, maar kan ook als onderdeel van het vak Mens & Maatschappij of als project worden ingezet.

Organisatie

Het programma bestaat uit een serie van 5 opdrachten. In lesbrieven bij de opdrachten is beschreven hoe deze in een de les toegepast kunnen worden. Het totaal van opdrachten neemt zo'n vier lessen in beslag. De docent kan er ook voor kiezen om een deel van de opdrachten en lessen uit te voeren. In dat geval kan bijvoorbeeld gekozen worden voor het uitvoeren van de onderzoeksopdrachten (de eerste drie opdrachten) of voor het uitvoeren van de ontwerpdracht (de laatste twee opdrachten).

Deel de resultaten van uw klas!

Het Divercities team is erg benieuwd naar de resultaten van uw leerlingen. De uitkomsten van hun eigen onderzoek naar de wijk en naar hun ideeën voor een wijkproject. Wij zouden het geweldig vinden wanneer u die resultaten of uw ervaringen met ons zou willen delen. Dit kan via email: education@urbandivercities.eu of via de Divercities website

**Indicatie
van
benodigde
tijd**

OPDRACHT	BENODIGDE TIJD	
1. Wat maakt jou uniek?	30 minuten	Ook als huiswerkopdracht te geven
2. Uniek of niet?	20 minuten	In de klas
3. Onderzoek in de wijk - voorbereiden onderzoek - uitvoeren onderzoek - verwerken van resultaten	20 minuten 50 minuten 30 minuten	In de klas Ook als huiswerkopdracht te geven In de klas
4. Wijken in actie	20 minuten	In de klas
5. Actie in de wijk	20 minuten	In de klas

Meer informatie: Lessen, opdrachten en materialen zijn gratis beschikbaar via de Divercities website: www.urbandivercities.eu/education

Overzicht van opdrachten

Opdracht 1 - Wat maakt jou uniek?

Voorafgaande aan de les maakt iedere leerling opdracht 1. In deze opdracht maken de leerlingen in woord en beeld een weergave van wie zij zijn en wat hen uniek maakt.

Opdracht 2 - Uniek of niet? (gekoppeld aan opdracht 1)

Leerlingen vergelijken de uitwerkingen van opdracht 1. Welke overeenkomsten en verschillen zijn er tussen de leerlingen? Zo wordt gekomen tot een definitie van 'Diversiteit' in brede zin.

Opdracht 3 - Onderzoek naar de wijk

De leerlingen krijgen een uitdaging gepresenteerd. Het stadsbestuur vraagt de leerlingen om een idee om de wijk te verbeteren. Hiervoor is een onderzoek naar de wijk nodig. Leerlingen onderzoeken de identiteit van de schoolwijk. Wat weten ze al over de mensen die in de wijk wonen? Wat is kenmerkend voor deze wijk? Wat kenmerkt de mensen die er wonen? Wat voor activiteiten zien zij in de wijk?

Opdracht 4 – Wijken in actie

In veel steden bestaan projecten om buurten en wijken tot een fijnere plek te maken. Zo willen bewoners en organisaties de leefbaarheid van wijken vergroten. Leerlingen krijgen voorbeelden van wijkprojecten uit verschillende plaatsen. Wat spreekt de leerlingen het meest aan en wat het minst? Wat zou een plek kunnen krijgen in hun wijk?

Opdracht 5 - Actie in de wijk (gekoppeld aan opdracht 4)

De leerlingen hebben door hun eigen onderzoek een beeld van de wijk van de school. Wie er wonen, welke activiteiten mensen in de wijk ondernemen, waar mensen elkaar ontmoeten. Als voorstel aan het bestuur van de stad bedenken zij een eigen wijkinitiatief. Hoe zorgen zij ervoor dat bewoners zich sterker verbonden voelen met elkaar en met de buurt? Wat is volgens de klas het beste idee?

LESBRIEF

Introductie + opdracht: Wat maakt jou uniek?

Materialen

- PowerPoint presentatie (slides 1-5)
- Opdrachtenblad 'Wat maakt jou uniek?' (1 per leerling)

Introductie (door de docent)

Komende lessen gaan we beter kijken naar de wijk van de school. Overal op de wereld doen wetenschappers onderzoek naar steden en wijken. In de komende lessen gaan jullie zelf als onderzoekers aan de slag. In deze lessen krijg je een antwoord op de vragen:

- Wat betekent 'diversiteit'?
- Hoe zie je diversiteit terug in de wijk van de school?
- Wat wordt er allemaal gedaan om wijken tot een fijnere plek voor bewoners te maken?

Om een antwoord te vinden op deze vragen gaan jullie zelf op onderzoek in de wijk. Maar voordat je onderzoek doet naar de wijk doe je eerst een klein onderzoek naar jezelf. Wat maakt jou uniek? Wie zitten er eigenlijk allemaal in jouw klas?

Huiswerkopdracht

Als voorbereiding op les 1 maken de leerlingen de opdracht 'Wat maakt jou uniek?' De uitwerking van deze opdracht nemen zij mee naar de volgende le.

LESBRIEF

Opdracht: Uniek of niet?

Kern

De resultaten van de opdracht 'Wat maakt jou uniek?' worden met elkaar vergeleken. Welke overeenkomsten en verschillen zijn er in de klas te zien? Wat is 'diversiteit'?

Materialen

- PowerPoint presentatie (slides 6-7)
- Opdrachtblad 'Uniek of niet?' (1 per groep van 4 leerlingen)

Introductie (door de docent)

Je hebt in de opdracht 'Wat maakt jou uniek' laten zien wat kenmerkend is voor jou. In de volgende opdracht gaan jullie kijken welke verschillen en overeenkomsten tussen jullie zijn te vinden. We gaan kijken hoe 'diversiteit' in deze klas terug is te vinden.

Opdracht (in groepjes van 4)

Leerlingen voeren in groepjes de opdracht 'Uniek of niet?' uit. In deze opdracht:

- Presenteren leerlingen in groepjes de resultaten van de opdracht 'Wat maakt jou uniek'
- Inventariseren leerlingen de belangrijkste overeenkomsten en verschillen
- Stellen leerlingen vast hoe 'diversiteit' binnen de klas naar voren komt

Nabespreken opdracht (klassikaal)

Eén leerling van ieder groepje vertelt kort over hun bevindingen:

- Wat vonden zij het meest verrassend?
- Welke overeenkomsten zagen zij?
- Hoe is diversiteit volgens de leerlingen terug te zien in de klas?

Inventariseren: op welke punten verschillen de leerlingen en komen zij overeen?

Hoe is 'Diversiteit' zichtbaar in de klas?

(Op bord: cultuur, geloof, gewoontes, kleding, hobby's, leefstijl, leeftijd, enz.)

Conclusie

Diversiteit = Verschillen tussen mensen in cultuur, geloof, gewoontes, kleding, hobby's, leefstijl, leeftijd, inkomen, werk, ideeën, enz.

LESBRIEF

Opdracht: Onderzoek in de wijk

Materialen

- PowerPoint presentatie (slides 8-12)
- Opdrachtblad 'Onderzoek in de wijk' (1 per groep van 4 leerlingen)
- Kaart van de wijk (door de docent, bijv. via Google Maps)
- Materialen voor maken poster (Posters, stiften, lijm etc)

Kern

Leerlingen gaan op zoek naar de identiteit van de wijk en diversiteit binnen de wijk. De leerlingen proberen in groepjes antwoord te geven op één onderzoeksvraag. Wat kenmerkt de wijk van de school? Wat kenmerkt de mensen die er wonen? Ieder groepje presenteert zijn onderzoek en resultaten op een poster. De resultaten van de groepjes geven samen een completer beeld van de wijk.

Introductie (door de docent)

Presenteer de uitdaging:

Het bestuur van de stad wil graag investeren in de wijk rond de school. De wijk moet zo een prettiger plek worden voor bewoners. Aan jullie de vraag om met ideeën te komen voor wat er in de wijk zou moeten komen. Eerst wil het bestuur meer weten over de wijk. Aan jullie de opdracht om dit te laten zien in een poster over de wijk.

Voorkennis activeren (klassikaal)

Hoe zou je over de wijk vertellen aan iemand van buiten de stad?

Hoe heet de wijk waar de school staat?

Wat weten jullie al over deze wijk?

Wat voor mensen wonen er?

Wat is kenmerkend voor deze wijk?

Uitleg opdracht (klassikaal)

Koppeling met opdracht 'Wat maakt jou uniek'

In de opdracht 'Wat maakt jou uniek' heb je weergegeven wat jou uniek maakt. Dat kan je ook doen voor een wijk. Jullie gaan nu als onderzoekers aan de slag. Dat onderzoek moet laten zien wat er kenmerkend is voor de wijk van de school en de mensen die er wonen.

Onderzoeksvragen bedenken

Waarnaar kunnen we onderzoek doen in deze wijk?
Welke vragen kunnen wij bedenken voor dit onderzoek?

Mogelijke onderzoeksvragen: (zie PowerPoint slide 12)

- Wie wonen er in deze wijk? Waarin komen zij overeen en verschillen zij?
- Welke activiteiten ondernemen mensen in deze wijk?
- Waar komen mensen samen in de wijk?
- Welke problemen zijn er in de wijk?
- Wat vinden mensen aantrekkelijk aan de wijk?
- Wat missen mensen in deze wijk?

Onderzoeksvragen selecteren en verdelen

- Maak een selectie in onderzoeksvragen op basis van relevantie en onderzoekbaarheid
- Verdeel de onderzoeksvragen onder de groepjes leerlingen

Opdracht (in groepjes per onderzoeksvraag)

Leerlingen voeren in groepjes de opdracht 'Onderzoek in de wijk?' uit.

Het eindproduct van deze opdracht is een poster waarop de groepjes de onderzoeksvraag en de daarbij gevonden informatie en antwoorden presenteren.

Verwerking (klassikaal)

Leerlingen presenteren de posters aan elkaar.

Klassikaal bespreken:

- Wat is kenmerkend voor deze wijk en haar bewoners?
- Wat missen mensen in deze wijk?

LESBRIEF

Opdracht: Wijken in actie

Materialen

- PowerPoint presentatie (slides 13-19)
- Print van voorbeelden Wijken in actie (1 set per groep van 4 leerlingen)
- Knipblad 'Wijken in actie' (1 per groep van 4 leerlingen)
- Opdrachtblad 'Wijken in actie' (1 per groep van 4 leerlingen)

Kern

Leerlingen maken kennis met wijkprojecten uit diverse steden. Wat spreekt de leerlingen het meest aan en wat het minst? Wat zou een plek kunnen krijgen in hun wijk?

Introductie (door de docent)

In steden overal op de wereld zijn projecten om wijken tot een fijnere plek te maken. Zo willen gemeenten en organisaties ervoor zorgen dat mensen zich meer thuis voelen in de wijk en bewoners elkaar leren kennen. Vooral in wijken met een grote diversiteit aan mensen. Misschien kan juist die diversiteit ervoor zorgen dat mensen elkaar inspireren en van elkaar leren?

In deze les maken jullie kennis met zulke wijkprojecten in verschillende steden. Wat spreekt jullie het meest aan? Wat zou een plek kunnen krijgen in de wijk van de school?

Voorkennis activeren (klassikaal)

- Kennen de leerlingen in de schoolwijk of in de eigen omgeving projecten die erop gericht zijn bewoners samen te brengen?
- Hebben leerlingen wel eens actief meegedaan aan zo'n project?
- Voor wie zijn deze projecten bedoeld?
- Wat is het doel van deze wijkprojecten?

Opdracht (in groepjes van 4)

Leerlingen voeren in groepjes de opdracht 'Wijken in actie' uit.

Nabespreken opdracht (klassikaal)

Eén leerling van ieder groepje vertelt kort over hun bevindingen:

Welk project sprak hen het meeste aan? Waarom?

Welk project sprak hen het minste aan? Waarom?

Welk project zou passen binnen de wijk van de school? Waarom?

LESBRIEF

Opdracht: Actie in de wijk!

Materialen

- PowerPoint presentatie (slides 20-22)
- Opdrachtblad 'Actie in de wijk!' (1 per groep van 4 leerlingen)
- Eventueel materialen voor maken presentatie

Kern

De leerlingen hebben door hun eigen onderzoek een beeld van de wijk van de school. Als voorstel aan het bestuur van de stad bedenken zij een eigen wijkinitiatief. Hoe zorgen zij ervoor dat bewoners zich sterker verbonden voelen met elkaar en met de buurt? Wat past het beste bij deze wijk? Wat is volgens de klas het beste idee?

Introduction (door de docent)

Presenteer de uitdaging:

Het bestuur van de stad wil graag investeren in de wijk rond de school. De wijk moet zo een prettiger plek worden voor bewoners. Aan jullie om met een voorstel voor een wijkproject te komen. Wat past het beste bij de mensen in deze wijk?

Voorkennis activeren (klassikaal)

Koppeling met opdracht 'Onderzoek in de wijk'

In jullie onderzoek naar de wijk hebben we een beeld gekregen van de wijk:

- Wat voor mensen wonen in deze wijk?
- Wat doen mensen in deze wijk?
- Welke problemen zijn er in deze wijk?

Uitleg opdracht (klassikaal)

Met je groepje bedenk je zelf een project voor in de wijk. Hoe breng je mensen samen? Wat past bij deze wijk? Presenteer je idee in een korte presentatie voor de gemeente.

Opdracht (in groepjes van 4)

Leerlingen voeren de opdracht 'Actie in de wijk!' uit.

In de opdracht staan voorwaarden die worden gesteld aan het wijkproject en de presentatie.

Het project moet:

- Bewoners van de wijk samen brengen
- Een duidelijke doelgroep hebben
- Oplossingen bieden voor problemen in de wijk / aansluiten bij een behoefte van bewoners.

Nabespreken opdracht (klassikaal)

- Ieder groepje presenteert kort hun idee voor een project in de wijk.
- Wat is volgens de klas het winnende idee?

Lesmateriaal

Opdracht: Wat maakt jou uniek?

Opdracht: Uniek of niet?

Opdracht: Onderzoek in de wijk

Opdracht: Wijken in actie

Voorbeeldprojecten Wijken in actie

Knipblad Wijken in actie

Opdracht: Actie in de wijk!

OPDRACHT

Wat maakt jou uniek?

intro

> IDENTITEIT

Ieder mens is anders, ieder mens is uniek.

Wat jou uniek maakt zegt iets over jouw identiteit.

maak!

> ASSIGNMENT: Wat maakt jou uniek?

Laat in woorden en beelden op het blad zien wie jij bent. Wat jou uniek maakt.

Om je op weg te helpen is een aantal trefwoorden opgenomen. Probeer met foto's, tekeningen of in woorden iets over jezelf te zeggen. Wil je nog iets anders kwijt over jezelf? Plaats dat er gerust bij!

Wat jou uniek maakt is op allerlei manieren zichtbaar. Wat je doet, wat je leuk vindt, wat je belangrijk vindt, je kleding, interesses, vriendschappen, talenten, dagelijkse bezigheden. Het laat allemaal zien wie jij bent.

tip

Kijk eens op je Facebook pagina.

Wat laat jij daar zien aan de buitenwereld?

*familie &
vrienden*

*hobby's &
interesses*

IK

*hier kom
ik vaak...*

*mijn
cultuur,
geloof,
ideeën*

OPDRACHT

Uniek of niet?

intro

In woord en beeld hebben jullie laten zien wie je bent. Welke verschillen en overeenkomsten kunnen jullie vinden?

presenteer

Presenteer om de beurt kort jouw uitwerking van de opdracht 'Wat maakt jou uniek?'

vergelijk

Wat is er naar voren gekomen dat je nog niet wist van je klasgenoot? Wat vonden jullie het meest verrassend? Welke overeenkomsten kunnen jullie vinden? Schrijf dat voor jullie groepje op.

Meest verrassend:

- 1.....
- 2.....
- 3.....

Overeenkomsten:

- 1.....
- 2.....
- 3.....

uniek?

Binnen jullie groepje én binnen de klas zijn er overeenkomsten en verschillen te zien. Bij 'Diversiteit' gaat het om de verschillen tussen mensen.

Waarin is 'diversiteit' binnen jullie groepje het duidelijkst?
(Denk bijvoorbeeld aan cultuur, hobby's, geloof, dagelijkse bezigheden enz.)

Meest verrassend

1.
2.

OPDRACHT

Onderzoek in de wijk

intro

Als echte onderzoekers gaan jullie straks in de wijk van de school op zoek naar een antwoord op jullie onderzoeksvraag. Zo laten jullie als klas zien wat kenmerkend is voor de wijk en de mensen die er wonen.

stappen

- De onderzoeksvraag
- Hoe onderzoeken?
- Gegevens verzamelen
- Onderzoeksvraag beantwoorden

de vraag

Schrijf jullie onderzoeksvraag zo duidelijk mogelijk op

.....

hoe?

Welke informatie heb je nodig? Hoe kom je aan die informatie? Gaan jullie foto's maken? Mensen vragen stellen? Mensen tellen? Een kaart van de buurt gebruiken?

Overleg met elkaar hoe jullie informatie gaan verzamelen en schrijf dat op?

.....

.....

.....

check!

Jullie hebben nu een idee welke informatie je gaat verzamelen en hoe je dat straks gaat gebruiken om je vraag te beantwoorden. Voordat je verder gaat: bespreek jullie ideeën met je docent!

OPDRACHT

Onderzoek in de wijk

plan

Stel vast hoe jullie te werk gaan en maak afspraken.
Welke informatie gaan jullie precies verzamelen?

Bijvoorbeeld: Welke vragen ga je stellen aan bewoners? Wat ga je precies in beeld brengen? Waar gaan jullie vooral op onderzoek uit?

.....

.....

.....

Wie doet wat?

.....

.....

.....

er op uit

Ga op onderzoek in de wijk en zoek naar een antwoord op jullie onderzoeksvraag!

present

Maak een poster bij jullie onderzoek.

Op je poster staat in ieder geval:

- De onderzoeksvraag
- Antwoorden op de onderzoeksvraag
- Gegevens die jullie hebben verzameld (foto's, getallen, tekst, een kaart etc.)

OPDRACHT

Wijken in actie

intro

Zes wijkprojecten van overal op de wereld. Om mensen samen te brengen en de wijk tot een fijnere plek te maken. Wat vinden jullie een goed idee? Wat niet?

kijk & lees

Bekijk en lees samen de informatie bij de zes wijkprojecten. Knip de projecten uit van het knipblad en leg ze op tafel.

orden

Welk project spreekt jullie het meest aan? Welk het minst? Praat hier samen over totdat je het als groep helemaal met elkaar eens bent! Plak ze hieronder en beantwoord de vragen.

Waarom?

.....

Wat mis je nog?

.....

Welk van de zes projecten zou het beste passen in de wijk van de school? Waarom?

Project:

Waarom:

.....

VOORBEELDPROJECTEN

Wijken in actie

Zes wijkprojecten van overal op de wereld. Om mensen samen te brengen en de wijk tot een fijnere plek te maken.

Wat vinden jullie een goed idee? Wat niet?

Let's Go Urban

Antwerpen, België

Leonardo Buurttuin

Budapest, Hongarije

Speelstraten

Londen, Groot-Brittannië

Wijkkeuken van Zuid

Rotterdam, Nederland

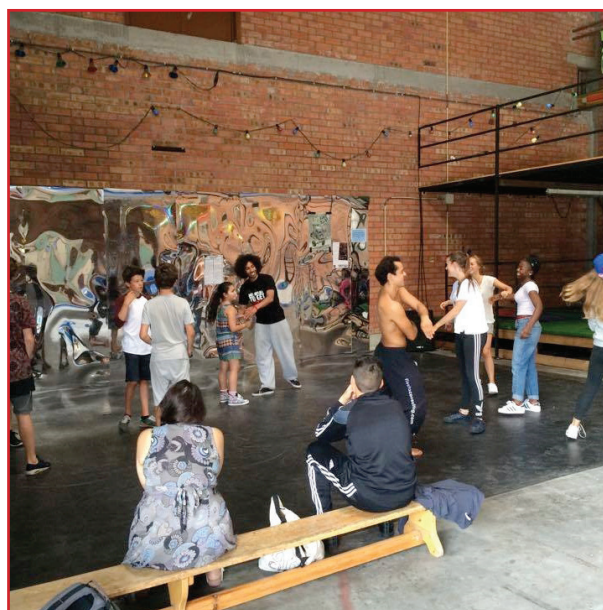
The Spot

Toronto, Canada

De Straatvoetbal Strategie

Zurich, Zwitserland

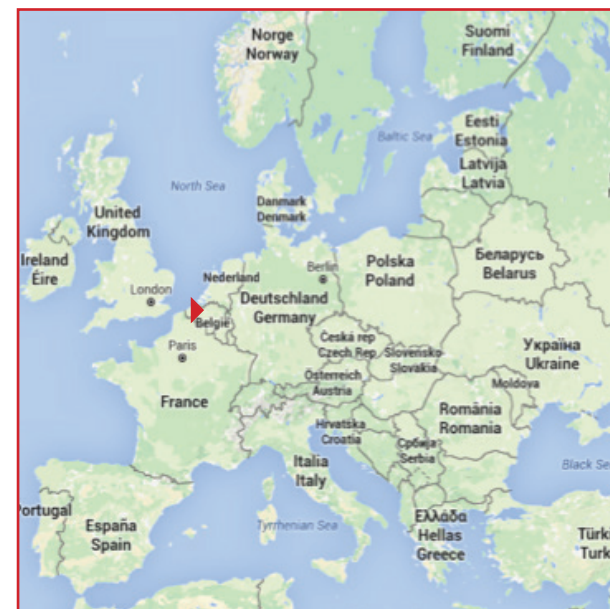
Let's Go Urban — ANTWERPEN, BELGIË

Jongeren tussen de 6 en 30 jaar kunnen hier een jaar lang lessen volgen in streetdance, theater of muziek. Of samen zingen in een koor.

Zo kunnen zij hun talenten verder ontwikkelen. Voor een klein bedrag volgen zij iedere week lessen in een speciaal daarvoor ingericht centrum in de buurt.

Let's Go Urban werd opgericht door een schoolmeester. Hij vond dat er op school te weinig aandacht was voor dans, theater en muziek. Hij wil alle jongeren de kans geven om hun talent te ontdekken. Ook jongeren die niet naar school gaan of bij wie thuis geen geld is voor dans- of muziekles. Zo wil hij jongeren bij elkaar brengen en meer zelfvertrouwen geven. Wekelijks volgen 800 jongeren een van de lessen bij Let's go urban.

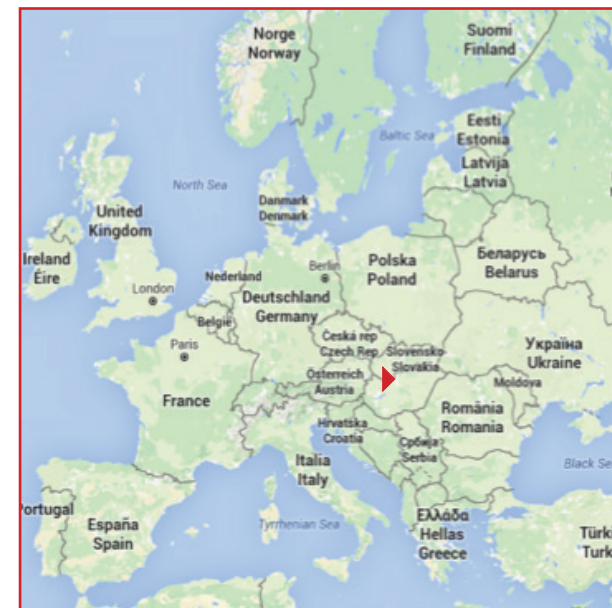
Leonardo Buurttuin — BUDAPEST, HONGARIJE

Een leeg stuk grond middenin een stadswijk. Nu is hier een buurttuin waar iedere bewoner op een eigen stukje grond groenten kan verbouwen. Veel gezinnen uit de buurt delen een stuk tuin en werken samen. In de zomer zijn er ook andere activiteiten. Er worden films vertoond en buurtfeesten gehouden.

Veel bewoners van de Leonardo straat kenden elkaar niet. Door de tuin ontmoeten buurtbewoners elkaar nu wel. Mensen met allerlei verschillende achtergronden komen er nu samen.

Daarnaast krijgen ze les in tuinieren. Leerlingen van scholen in de buurt krijgen in de tuin les over bloemen, groenten en planten. Meer dan 300 mensen uit de buurt zijn actief in de tuin.

Speelstraten — LONDEN, GROOT-BRITTANIË

De straat afsluiten voor alle verkeer, middenin een drukke wijk in Londen. Bewoners kunnen samen een aanvraag doen om hun straat drie uur per week af te sluiten voor verkeer. De straat kan dan gebruikt worden om te spelen, sporten en bij elkaar te komen.

Voor veel kinderen en jongeren in Londen is buitenspelen erg lastig. Er is veel verkeer op straat. Er zijn weinig speelplaatsen, pleintjes en sportvelden in de buurt. Speelstraten werd opgericht door ouders die vinden dat alle kinderen de kans moeten hebben om buiten te spelen. Terwijl kinderen en jongeren spelen in de afgesloten straat ontmoeten hun ouders elkaar.

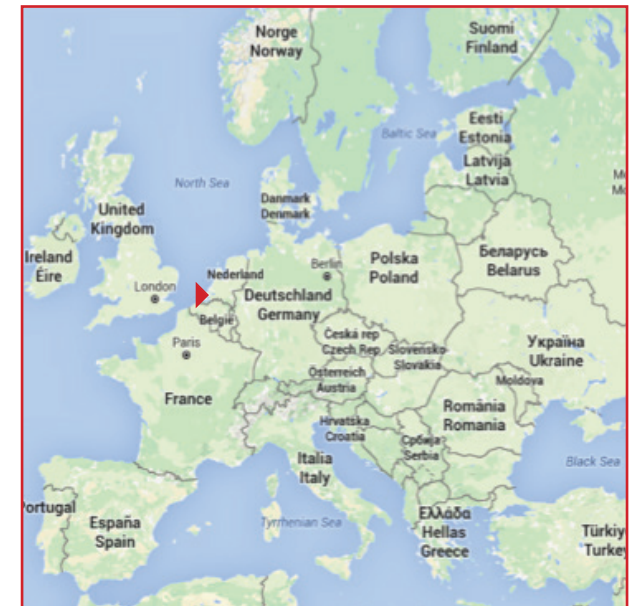

Wijkkeuken van Zuid — ROTTERDAM, NEDERLAND

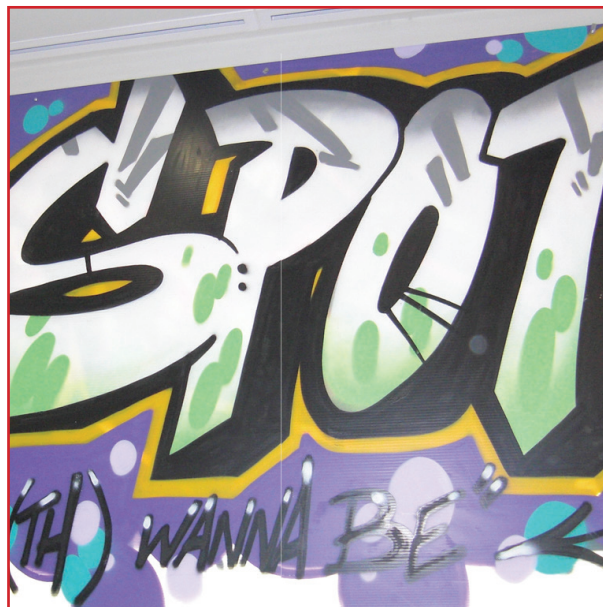

In de Rotterdamse Afrikaanderwijk wonen mensen van overal op de wereld. In de wijkkeuken komen zij samen om te koken. Zo leren zij elkaars gerechten koken en worden zij steeds betere koks. Mensen uit de buurt kunnen voor een klein bedrag aanschuiven bij het diner.

De wijkkeuken begon ooit om mensen uit de buurt elkaar te laten ontmoeten. Nu is het een echt bedrijf geworden. Mensen uit de buurt, vaak zonder opleiding of werk, hebben nu een baan in de keuken. Een aantal van de koks is zelfs een eigen cateringbedrijf gestart. Zij koken niet alleen voor de wijkkeuken maar ook voor bruiloften en andere feesten.

The Spot — TORONTO, CANADA

Een eigen plek voor alle jongeren van 13 tot 30 jaar. The Spot staat in een wijk waar mensen van overal op de wereld wonen. In The Spot komen jongeren met zeer verschillende achtergronden samen om te chillen. Er wordt ook veel gepraat over de gevaren van drugs. Geweld en drugs zijn grote problemen in deze wijk.

Jongeren kwamen zelf met het idee van The Spot. In The Spot helpen zij elkaar. Jongeren die nieuw zijn in de wijk worden gekoppeld aan iemand die er al langer woont. Zo leren zij snel nieuwe mensen kennen. Ook leren ze over de wijk en vooral over de gevaren in de wijk.

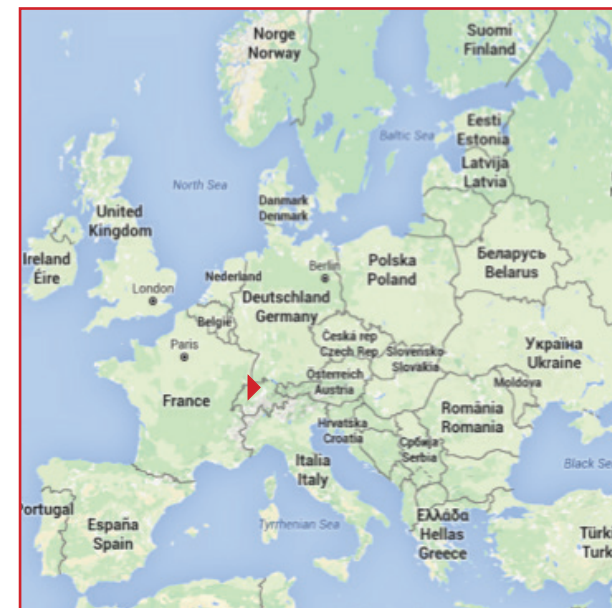

De Straatvoetball Strategie — ZURICH, ZWITSERLAND

Een echte voetbalcompetitie, maar dan gratis. Iedereen kan een team samenstellen en zich inschrijven voor deze competitie. Jongeren met totaal verschillende achtergronden komen zo samen. De organisatie zorgt voor de wedstrijdvelden. De teams bepalen zelf de regels tijdens de wedstrijd. Want er is geen scheidsrechter!

Sporten bij een sportclub kost veel geld. Voor sommige jongeren in Zurich is het te duur om zich bij een sportclub aan te sluiten. Met deze gratis competitie kunnen alle jongeren, ook jongeren uit armere gezinnen, hun eigen team beginnen. De jongeren regelen zelf de trainingen en stellen zelf de regels op. Zo leren zij samen te werken en zelf dingen te organiseren.

Knipblad: Wijken in actie

**LET'S GO URBAN
ANTWERPEN, BELGIË**

**LEONARDO BUURTTUIN
BUDAPEST, HONGARIJE**

**SPEELSTRATEN
LONDEN, GROOT-BRITANNIË**

**WIJKKEUKEN VAN ZUID
ROTTERDAM, NEDERLAND**

**THE SPOT
TORONTO, CANADA**

**DE STRAATVOETBAL
STRATEGY
ZURICH, ZWITSERLAND**

OPDRACHT

Actie in de wijk!

de uitdaging

Het bestuur van de stad wil graag investeren in de wijk rond de school.
Aan jullie om een wijkproject te bedenken. Wat past het beste bij deze wijk?
Hebben jullie het winnende idee?

eisen

Het bestuur heeft wel een paar voorwaarden. Jullie wijkproject moet:

- Bewoners samenbrengen
- Iets brengen wat de bewoners.

bedenk...

Voor welke groep bewoners gaan jullie iets bedenken?

.....

Wat mist er nog in de wijk? Welke problemen zijn er?

.....

ideeën

Bedenk met elkaar drie ideeën voor een project in de wijk.
Probeer zo origineel mogelijk te zijn!

1.....

2.....

3.....

kies:

Kies samen jullie beste idee.

Welk idee past het beste bij de wijk?

Met welk idee gaan jullie winnen?

OPDRACHT

Actie in de wijk!

maak

Maak een presentatie van jullie idee. Neem daarin in ieder geval op:

- > Wie komen er samen?
- > Hoe maakt dit de wijk een fijnere plek?
- > Op welke plek in de wijk komt het?
- > Waarom is dit het beste idee?

presenteer

Presenteer jullie wijkproject aan de klas.

Welke groep heeft het beste idee?

tip

Voeg afbeeldingen toe!

Laat zien wat jullie plan is!

List of Sources

Achtergrondinformatie over Divercities onderzoek

Divercities Project Leaflet (2013). Available on: <http://www.urbandivercities.eu/reports/>

Tasan-Kok, T., van Kempen, R., Raco, M. and Bolt, G. (2013), Towards Hyper-Diversified European Cities: A Critical Literature Review. Utrecht: Utrecht University, Faculty of Geosciences.

Onderzoekend leren en plaats gebaseerde onderwijs

Gruenewald, D. (2003a). The best of both worlds: A critical pedagogy of place. *Educational Researcher*, 32(4), 3-12

Kahn, P. and O'Rourke, K. (2004) *Guide to Enquiry-Based Learning*, University of Manchester
Roberts, M. (2013) *Geography Through Enquiry*. Sheffield: The Geographical Association

Project Informatie: Wijken in actie

Available at <http://www.urbandivercities.eu/reports/>

Ahmadi, D. and T. Tasan-Kok (2014). *Assessment of Urban Policies in Toronto, Canada*. Faculty of Architecture and the Built Environment, Delft University of Technology.

Fabula, S., D. Horváth and Z. Kovács (2014). *Governance arrangements and initiatives in Budapest, Hungary*. Szeged: University of Szeged.

Kesten, J., M. Raco and C. Colomb (2014). *Governance arrangements and initiatives in London, UK*. London: UCL.

Plüss, L., W. Schenkel and P. Abegg (2014). *Governance arrangements and initiatives in Zurich, Switzerland*. Zurich: synergo.

Saeys, A., Y. Albeda, S. Oosterlynck, G. Verschraegen and D. Dierckx (2014). *Governance Arrangements and Initiatives in Antwerp, Belgium*. Antwerp: Centre on Inequality, Poverty, Social Exclusion and the City, University of Antwerp.

Tersteeg, A., G. Bolt and R. van Kempen (2014). *Governance arrangements and initiatives in Rotterdam, the Netherlands*. Utrecht: Utrecht University.

Foto credits

Let's Go Urban, Antwerp <https://www.facebook.com/letsourgourban>

Leonardo Garden, Budapest <https://www.facebook.com/LeonardoKert>

Play Streets, London <http://wp.hackneyplay.org>
<http://movementforliveablelondon.files.wordpress.com>

Neighbourhood Kitchen, South Rotterdam <https://wijkkeukenvanzuid.files.wordpress.com>

The Spot, Toronto <http://www.thespotyouth.org/>

Street Soccer, Zurich <https://www.facebook.com/laureusstreetsoccer>

All maps retrieved from Google Maps <https://maps.google.com>

Colofon

Mocht u nog vragen of opmerkingen over dit programma, kunt u ons mailen:
info@urbandivercities.eu

Concept: Tine Béneker, Gideon Bolt, Johan van Driel, Ronald van Kempen

Author: Johan van Driel

Design: David Wills

Copy-editing: Ton de Kraay, David Wills

This project has received funding from the European Union's Seventh Framework Programme for research, technological development and demonstration under Grant Agreement No 319970 – DIVERCITIES. The views expressed in this presentation are the sole responsibility of the author(s) and do not necessarily reflect the views of the European Commission.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

PROJECT COORDINATOR

CONSORTIUM PARTNERS

